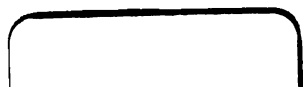

www.libtool.com.cn

www.libtool.com.cn

www.libtool.com.cn

www.libtool.com.cn

www.libtool.com.cn

Karolina Světlá, její život a její spisy.

Líčí

Teréza Nováková.

Matice lidu ročník XXIV. číslo 4.

(Běžné číslo 142.)

Rediguje Primus Sobotka.

V PRAZE.

Nákladem spolku pro vydávání laciných knih českých.

1890.

**STANFORD
LIBRARIES**

www.libtool.com

PG5038
M8268

28420/ST

Tiskem Dr. Edvarda Grégra v Praze 1890.

Knižka tato neosobuje si žádných zásluh literárně-historických; chce nejslavnější českou ženu jen přivinouti co nejúžeji k srdci jejího milovaného lidu, chce působiti na jeho cit a obraznost. Pisatelka užila k němu memoirů i všech spisů paní Světlé, které podávají obraz tak jasný o jejím životě a její osobnosti umělecké, že měla práci dosti snadnou. Kromě toho posloužily jí údaje ve mnohých ročnících Ž. Listů a četné zprávy soukromé, za něž tuto skládá upřímný dík. Poslouží-li čtenáři v knížce podaná a vesměs přesná, také kdysi životopisci — vědátoru, bude to pisatelce odměnou radostnou.

V Litomyšli, dne 12. března 1890.

www.libtool.com.cn

Část I.

Život Karoliny Světlé.

Mysleme si naši slovanskou Prahu, jak vyhlížela před šedesáti lety. Kol do kola obklíčena byla baštami. Na místě nynějších úpravných předměstí stály buď nepatrné, po různu roztroušené domky aneb rozkládaly se vinice, zahrady a pole. Ani Novému městu, které dnešního dne má vzhled veskrze moderní, nevedlo se v některých částech lépe. Temněšedé zdivo jeho bran a černé obloukovité otvory v něm dívaly se na skromné zahrady zelinářské, často jen prkenným plotem ohrazené. Mezi zahradami pilných občánek stály tu tam také villy, které přepych boháčů si vystavěl, překrásnou pečlivě pěstovanou zahradou si obtočil a vysokou, bílou zdí ohradil. Marně bys hledal šumot hlasův a kročejů, hrčení vozův a vozičků, pískot, zvonění, dunění, které dnešního dne naplňují ulice i náměstí Nového města a četných předměstí; v některou hodinu panovalo v nich tak posvátné, uspávající ticho, jaké dnešního dne za všeobecného průmyslného ruchu a množství dopravních prostředků poskytuje sotva některé náměstí maloměstské.

Jen ty cesty, které vedly přímo ku Starému městu, prokazovaly poněkud více živosti; neboť Staré město bylo hlavním zřídlem života praž-

ského — zde nejvíce se vyrábělo, prodávalo, kupovalo, zde tepna průmyslu a obchodu neustávala prudce bít. Zde skorem výhradně přebývalo bohaté měšťanstvo, průmyslníci, řemeslníci, obchodníci; kdežto Malá Strana hostíc v sobě většinu úřadův a řadu paláců vysoké šlechty, představovala jaksi aristokratickou, povznešenou Prahu a velebné Hradčany v zádumčivém svém snění byly jen pomníkem zašlých, slavných, hrdinských dob.

Staré město se vším svým ruchem a se smýšlením svého obyvatelstva bylo asi nejvěrnějším celkovým obrazem tehdejší Prahy — tam za vodou ve zkamenělé slávě jakoby se tajila minulost, jejíž runy již mnohým stávaly se nesrozumitelnými — tam zase na Novém městě v prostých zahradách, v rozkošných villách a na vzdušných vinicích, jež se kupily kolem bran Žitné, Koňské, Nové a Poříčské klíčila tajemná budoucnost, o jejíž pestré nádheře a jejímž pyšném rozsahu neměli staří Pražané ani tušení.

Projdeme se Staroměstskými ulicemi. Prohlížíme tmavošedá průčelí jejich domův, ozdobených rozličnými odznaky, obrazy svatých i světic, před nimiž kmitají se světla v pestrých lucernách nebo lampičkách, prohlížíme četné krámy, jimž podlouhí ubírají žádoucího světla, stánky a krámky v bok kostelův a veřejných stavení vlepené aneb i na blátivé, bezedné půdě, neveselých městišť sešlupených, naslouchajíce vřavě a křiku na tržištích, zpytujeme, jaké asi bylo smýšlení četných davů, s nimiž se setkáváme, jak asi pohlíželi obyvatelé Prahy před šedesáti léty na poměry svoje národnostní, politické, literární, jakými se nesly snahami a tužbami a jak k uskutečnění jich pracovali.

Kdybychom se některého vážného měšťana, které důstojné paní staré, panímaminky nebo šné úřednice pozeptali, nebo kdybychom osmělili osloviti jednu ze stydlavých růžolících panenek, eré tak chvatným krokem podle starých patníků míhají, aby nutnými potřebami košík na ruce věšený naplnily: tu by jistě všickni, muži, ženy, dívky prohlíželi si nás jako osoby nebezpečně matené.

Pražské, lépe české poměry literární, politické, národnostní!! Kdo z poctivých Pražanův Pražáček let třicátých by sobě podobnými neoznými nesmysly mozek namáhal! Počestný občan politice, zvláště vnitřní, za doby přísného absolutismu ani nešpetne, a hledí zapomenouti, že jsou desí země, kde větší volnost panuje, že jsou lidé, kteří neváhali kdesi pro uvolnění cosi učiti. Národnost česká? — vždyť žádná není — a někdy bývala snad — snad za jakéhosi Žižky — teď v Praze jen německy se mluví — také tančiny dosti uslyšíš a latině učenci píší — ale esky! Jest to řeč tak sprostá, že jen báby na chu, mlékačky a některý ten svatojanský poutník mluví — dobře bude, až se všecka Praha po ěmecku mluvíti naučí, aby češtině, která nám ted cizinci jen na ostudu jest, již bylo konec!

Tak a nejinak rozdurděně odvětil by nám tarý, mladý, ať již v čisté, francouzskými drobtý zdobené němčině, ať v pověstném pražském jaroňu, který řeč mateřskou a „druhou zemskou“ úsil způsobem úžasným.

Co do národního vědomí tedy panovala nad echami a zvláště nad Prahou ku konci desíletí etního tohoto století ještě dosti hustá tma. Jen a jednom místě šíří se záře. Již jsou skrovné

www.libtool.com.cn
jiskřičky rozdmýchány, které právě tenkrátě p
prvé živěji zase zasvítily, když přisná noha chtě
je na dobro udusiti, již vzplanuly během mno
desíletí, zvolna, zvolňoučka ve veselý ohníče
Věrná ústa, věrné ruce stále jej živí, aby vzro
a mohutným světlem protrhl tmavá mračna na o
zoru vlasti. Avšak památná Praha, srdce vlas
málo přijímá v sebe plamen jeho záhřevný. Hlouč
vlastimilů je příliš malý, skrovný, po celé vla
i za hranicemi roztroušený, aby dovedl přemo
zakořeněnou víru Pražanů, že jsou aneb za n
dlouho stanou se úplna Němci. Tablic, Ho
Polák, Kollár dlí v Uhrách, Zahradník, Marko
Antonín i Jindřich (Jan z Hvězdy) Kamar
Vojtěch Nejedlý působí jako kněží ve vesnicích
a městýsech venkovských, právníci Šnajdr a Hně
kovský rovněž mimo Prahu se zdržují, Jan E
Purkyně dlí ve vzdálené Vratislavi a neméně d
leko od vlasti žije Pavel Josef Šafařík. Klicpe
professoruje ve Hradci Králové, Vocel, básník
starožitník, jest téměř stále té doby na cestách
poznáváme, že kroužek vlastenců pražských čít
jen Jungmanna, Palackého, Nejedlého, Čelako
ského, Vinařického, Hanku, Přesla. — Erbe
Koubek, Vacek Kamenický, Jablonský, byli ješ
jinoši pilně studii zaměstnaní.

Historie česká, ač upozornili na ni a prac
vali v ní někteří nadšenci již na počátku do
vzkříšení (od Josefa II. do r. 1818) byla takm
nepovšimnuta; proto zůstávaly kamenné pomní
české slávy a utrpení stále němý pro lid pražs
proto přestalo obyvatelstvo rozuměti písmu,
více než tisíc let napsalo do snivé, zádumč
tváře české „matičky“.

Již tedy víte, že z úst postav, které kol
nás se mňhají, nic neuslyšíte o národnostním a

terárním ruchu, již pochopíte, že by vám bylo zajít pod onen strop (který dle známé anekdoty, kdyby se byl zřítíl nad několika vlastenci, byl by pohřbil všecku budoucnost českého národa), abyste se o snahách českých a prostředcích, jakými lze je uskutečniti, něčeho dověděli; již pranic se nedívíte, seznáte-li, že mezi rodilými těmi Čechy a Češkami pražskými málo bylo vzletu, málo nadšení, málo zájmu pro veliké cíle lidstva — vždyť jest to lid, který nejsvětější část své bytosti sám se sebe oklestuje! Nedívíte se, že jen blahobyť, praktický názor životní mezi nimi vítězí, že, kdokoli z nich světlejším citem plane, v sobě jej tají a ututlává, chtěje býti jen a jen člověkem dle všeobecné šablony — a litujete jen toho lidu, který na tvář lepou klade si masku cizáctví, litujete především mládeže, která sotva z půdy jí vlastní trochu vyklíčila, z ní jest rvána, do nové přesazována, na jinou bytost násilně očkována, litujete snad nejněžněji oné části její, dívek, kterým nepopráno ani půdy rodné — zvyku a mluvy domácí — ani světla nebeského — vědění — a které takto truchle zakršávají na škodu lidu svého a budoucích jeho pokolení. Ach, jest věru, proč se modliti, aby ohníček, který věrné ruce ve skrytu hlídají, vyhoupl se jako slunce na obzor české Prahy!

Poznavše jak Pražané léta 1830. smýšleli a toužili, pokračujme ve své procházce Starým městem, která, vyzrazujeme to předem, má určitý cíl. Jsme na Staroměstském náměstí a tu se ještě ohlédneme po dvou starodávných mohutných domech, jež stojí naproti soše Mariánské, pak zajdeme podle kostela Týnského do Dlouhé třídy, všimněme si písáren a tichých bytů velkoobchodníků zde se nalézajících, nahledněme do Kozí

www.libtool.com.cn
uličky a dejme se zpět do Starých allejí (Příkopů). Minouce je vidíme na Koňském trhu místo, kde stávaly stánky zděné, v nichž se i peklo a vařilo, dáme se pak Perlovou ulicí na Trh uhelný, honosící se četnými domy obchodníků s potravinami, propleteme se různými temnými a dostatečnou vřavou obdařenými uličkami až ku bývalému klášteru Svatoanenskému, o němž nejtajemnější jsme doslechli mezi obyvatelstvem zvěsti.

Projdeme — a kde to jsme? U „královny lázně“, kam Václav IV. za spanilou prý lázebnicí docházel — a kde je nábreží? To není — jest tu prostý břeh Vltavy, na jehož písku si děti skotačivě hrají, kde několik skrovných stromův a křovin činí s „košatkami“ rybářskými malou idyllu.

Ubíráme se podle „Papouškovy lázně“ do ulice Poštovské. Těžko ovšem do ní se dostat, je na kolik střeviců zatopena vodou — ale neškodí — vskočíme do kocábky! Zdá se nám ta pochmurná nyní ulice jaksi slunnější, veselejší; a dychtivě pozorujeme život v ní proudící, pozorujeme staré svaté obrazy na omítce a ve výklencích, až se zastavíme u dvou domů, z nichž jeden nazývá se „u tří králů“, druhý „u bílého preclíku“.

Jsme u cíle své procházky. Ve větším z domů těch nalézá se bytost, která právě nyní z celé staré Prahy r. 1830 nejvíce nás zajímá. Jest to novorozené, malounké děvčátko, černých očí, hojných černých vlásků, pleti trochu přisnědlé, které mladým milujícím manželům, za časů neveselých, vodou Vltavinou zle ohrožených, přinesl dobrý andělíček. Laskavý tatínek, z dcerušky neskonale se radující, byl ze starousedlé, poctivé rodiny Českobrodské, jejíž jedna větev dle podání za pra-

starých časů jako *Rottova* z Rottenberga na sněmy chodívala a v jejíž lůně zachovalo se mnohými potomky ryzé učení víry a mravouky českobratrské. Mladičká maminka byla po matce, prostosrdečné, rázné dívce z Příbramska, Česka; otce měla Němce z Porýnska, který slynul v kruzích příslušných vzácnou svojí osvíceností a vzdělaností.

Mnoho potěšení způsobil příchod prvorozeného děvčátka svorné rodince i chovala je jako drahé poupě. Avšak děvčátko nepřibýlo na svět jen ku potěše milujících rodičů a prarodičů. Když se dobrý anděl chystal na pouť s dřímající dušičkou, tu zželelo se Pánu černé tmy vznášející se již po dlouhý čas nad lidem, jemu vždy tak věrným, nad lidem, který za víru Božskou života obětovati neváhal, který se k bytosti nejvyšší povznášival nejčistšími ideály, který v dobách překrutých, ve svízelných nejhorších neustával zdvihati zraků k nebesům. I velel jedné z nejkrásnějších hvězd svých, aby splynula s duší děťátka očekávaného. Třpytný anděl vdechuje pak dar nebeský malounkému tělíčku zašuměl kolem něho slavnostně křídly a posvěcuje dívčinku k úkolu budoucímu, dotkl se rukou pěkně sklenutého čelíčka. Děťátko dřímalo ve své kolébce; venku panoval hluk a lomoz, nebezpečím povodně ještě zvýšený, a Praha, ta pyšná, aristokratická, i ta šosácká staroměstská, plná předsudků zakořeněných, i ta ubohá, na bídném společenském a mravním stupni se krčící, kterou obecně chátrou nazývali, ta Praha šla dále obvyklou svojí cestou, nic netušíc, že nádherná hvězda nebeská tají se ve skromném domě Poštovské ulice, hvězda, jež v duši děčka vložena, aby ozářila kdysi nejen netečné, ospalé své rodiště, ale všecku vlast k srdci svému přes vši převrácenost lnoucí.

Dítě vyvíjelo se tak neobyčejně rychle tělesně i duševně, že již okolnost ta mohla pečlivému okolí sloužiti za proroctví budoucího významu. Bylo mu půl roku, když mluviti počalo, o čtyři měsíce více, když již po domě se prohánělo. Když malé dívce, již ke cti patrona pražského a zvláště pobřežních jeho částí, dáno jméno *Johana*, narodil se bratříček; tu zpívala při jeho kolébce jako pečlivá chůva, ač jí bylo jen o půl druhého roku více než nemluvnátku.

Vůbec pozorovali při ní domácí jen samé neobyčejnosti. Místo panen měla koně za nejoblíbenější hračku, prohánka divoká s rozpoutanými vlasy, budování vzdušných říší na některé střeše, vykybí neb světítku poskytovaly jí největšího uspokojení. — Malá ta hlavička v rámci tmavých, bohatých, nepodajných vlasů hostila v sobě takovou zásobu představ, obrazů, výmyslů, že div se nerozskočila. Byl tam nejen báchorkový svět, jímž oživovala všechny tajemné kouty rodného domu a známých ulic, ale také vše, co z vypravování příbuzných a známých v ní utkvělo. A toho bylo nemálo.

Babička vypravovala o dobách, které ztrávila na sv. Hoře u Příbrami u své tety, hospodyně proboštovy; učila Johanku a o tři léta mladší sestřičku její Sofii (bratříček svrchu zmíněný byl záhy zemřel) četným říkadlům, příslovím, pohádkám, obyčejům ročním, netušíc ovšem, že takto koná úkol důležitý. Otec, vycházející s děvčátky na procházku do Prahy a za Prahu, vysvětloval jim památnosti míst nejen předních, ale i takových zákoutí, jichž si málokdo všiml. Připomínal si, jak za mladých, vlastně dětských let provázen býval ochráncem svým, panem Josefem a vyprávěl dětem vše, co mu starým přítelem o příhodách

Prahy na konci předešlého a v prvních rocích devatenáctého století bylo svěřeno. A dychtivá Johanka užřela jeviště všech těch svérázných a zajímavých příběhů, které nám o několik desetiletí později vylíčila ve vypravování „Pod starými krovky“. Užřela také místo, kam její otec do stánků na koňském trhu k jakémusi vtipnému muzičku chodíval, jemuž Černý Petříček říkali, a kde trůnila pyšná tandlířka „regentka“; zašla s otcem na pustý Trh dobytčí a tam dále jí otec svěroval pověsti panem Josefem mu sdělené o domu „u pěti zvonečků“ a o rozvalinách bývalého kostela Božího těla. Jindy opět zabloudila malá společnost přes most na pyšnou Malou Stranu, kde se naskytlo Johance opět lecos nesmírně zajímavého, mezi jiným dům bratří Nattererů a palác šlechtičny, kterou jsme již uvykli nazývati po ní „paní Hlohovskou“. Na všech těchto procházkách upozorňoval pečlivý otec, vzácný lidumil, dcerušky své na třídy pracující, na lid, většinou dosti postrkovaný a opovržený a učil je vznešeným zásadám: „Milujte se vespolek“ — „milujte bližního jako sebe samy.“

Praha stará i novější, stále se proměňující, poutala Johanku k sobě poutem tajemným. Právě o tom po letech v neocenitelných svých Upomínkách (str. 20). „Dávno před tím, než jsem věděla, co to je národ a dějiny jeho, pravil mi jakýsi pud, že se šedými těmi pomníky minulosti mladé moje žití souvisí, že k nim náležím a ony ke mně, tušila jsem posvátný význam jejich, cítila jsem, co to je půda domácí a záhadné její vztahy k myslí z ní zrozené, tolikrát v pochybnost uvedené a vědou konečně teď dosvědčené.“

Ale kromě příběhů staropražských a vážných naučení lidumilných slyšela děvůška naše ještě

jiné z úst otcových. Vypravoval o své rodině, o svých příbuzných, o svém dětství. Řada podivných, vysoce původních, ba, jak se Johance zdálo, téměř nemožných postav objevila se před ní: staří písmáři, blouznilové, lidé z dávného světa, důstojní, ač nešťastní potomci rodů, jež vytrvaly ve všem pokutování a pronásledování, z předáků patricijských schudli a v zapomnění klesli. Teprve když ji otec jednoho dne odvezl k prastrýcům a k pratetám do Českého Brodu, poznala ty, o nichž tak ráda poslouchávala, strýčky Cypriana, Melichara, Emericha, tetičky Lidušku, Josefku Böhrovu a j. v. Dívala se k nim s jakousi plachou úctou a bázní a třeba se o Svatojanských poutích s mnohými z nich lépe seznámila a tajně náboženské jejich horování a disputace s dychtivou rozkoší poslouchala, ovládal ji přece v jejich přítomnosti nevýslovný ostych. Cítila temně, že je z kmene jejich, ale že již úplně jejich není.

My ovšem víme, že právě rodová páska s těmito podivnými hloubavými a blouznivými, za vznesenými pravdami víry a morálky s pominutím praktických prospěchů života se nesoucími, způsobila u malé Johanky, že z boje, který za nedlouho ji pojal, vyšla jako vítězka*) (ach! jak drahé bylo vítězství to!) Víme, že v ní byla nejen tělesně ale i duševně krev z krve strýčka Melichara, kterého jí doma stále vyčítali, krev z krve přenešťastné pratety Johany, jejíž osud tragický po letech tak mistrně vylíčila připínajíc k němu bolestně slovy konečnými vlastní povahu svou.

*) „Byla jsem dle rodu z kořene tvrdšího, který hloдавému žihadlu cizoty již po staletí vzdoroval, ale nemohla jsem se přece jen ubrániti, aby jedovatým svým dechem nespálila a nezničila nejpěknější, nejnadějnější ve mně puky“ praví na str. 134 Upomíněk.

Zajisté, že jen duch v pravdě staročeský, který dlel v samorostlých předcích a jenž způsobem zázračným přenesen byl na tuto jejich vnučku a strýni, dovedl tak hluboko vejíti ve skryš mysli národní, dovedl z toho, co z ní na světlo vynesl, zbudovati jim na paměť a oslavu pomníky, jaké jsou na př. „Poslední paní Hlohovská“, „První Češka“, „Nemodlenec“, „Frantína“, „Na úsvitě“.

V hlavičce malé Johanky upletla tedy vlastní fantasie ze zajímavého okolí těžící, vypravování otcovo, babiččino a konečně také hovor „pana Matesa“, cidiče bot u rodiny Rottových (který slynul vypravováním o všech pražských strašidlech, pověrách, duších zakletých a p.), síť velmi bohatou ze zkazek nejpestřejších. A každá nová oblast, do níž se děvůška dostávala, přidala k síti té nové nitky. Tak na příklad velmi zajímala ji velikolepá domácnost „paní kmotry“, velitelky to domu obchodnického, bohatého a věhlasného, kde otec Johančin nejprve se učil a pak v pisárně působil. U „paní kmotry“ shromažďoval se výkvět pražských bohatých, vzdělaných a uměleckých kruhův a třeba vanul z ruchu toho duch cizí, nenárodní, který útlé české dítě zarážel, přece poskytoval vnímavému děvčátku výjevy plné bohaté barvitosti, které dlouho byly mu nezapomenutelnými.

Víte ještě, že na počátku své pouti stáli jsme u dvou mohutných domů náměstí Staroměstského proti sloupu Mariánskému; jsou to ony, kam malá Johanka docházela do skvělých společností své kmotry a kde „První Češka“ Jitka Schönbergova trávila neveselé svoje mládí.

Avšak „mráz cizoty“, který jen jako lehký vánek dotkl se čela Johanky Rottovy v síních kmotřiny budovy a kterého okamžitě se zhostila,

jakmile domů do útulné Poštovské ulice se navrátila, chystal se co nevidět pojmouti ji celou, zasypati útlý květ její dušinky krutými závějeji.

Měla do školy, kam zdárné a čiperné děti celého světa nedočkavě se těší — a pro ni bylo to krutou křivdou! Poznali jste Prahu r. 1830, představíte si, že o šest let později nebylo s ní hrubě lépe. Vždyť i babička Voglova, samorostlá venkovanka z Příbramska, která takový poklad mudrosloví a poesie lidové v sobě chovala a oň s dětmi Rottovými se sdělovala, nemohla se dočkatí té chvíle, kdy čeština již dokonce utuchne a naléhala, aby vnučka její co nejvíce hovořila po německu, jako dívka slušná a způsobná.

Škola čili ústav, kam Johanku dali, byl německý, vydržovaný dvěma poněmčilými Francouzky. Vězení to, jehož dozorkyně předčily nad jiné učitelky nedostatkem jakýchkoli vychovatelských vědomostí, bezohlednou krutostí a naprostou nenávistí ke všemu, co českého, bylo v Železné ul. a naše Johanka, dítě neobyčejně živé, bystroduché, vši mechanické práci nezvyklé a hlavně němčině bolestně se vzpouzející, prožila v něm nesčíslné trudné hodiny.

Vstoupením do školy té počínají se útrapy ubohé české dívky — jedna stíhá druhou. Vidíme maličkou nejprve, jak hyne duševně i tělesně přikována jsouc k hrozně jí punčoše, nucena jsouc odříkávati stále slova jí nesrozumitelná; i tu při bolestných krocích na půdě hložími pokryté nepouštějí geniové svého miláčka, nesou mu útěchu, váním svých perutí vykouzlují mu vzdušný svět, v němž trýzněné dítě každovečerně se kochá. Přečtete si o výletech Jitky Schönbergovy na půdu domu otcovského a poznáte, co se dělo ve chvílích fantastických v duši malé Johanky.

Poznáváme pak, jak nově přibylým důmyslným učitelem vzbuzen jest zájem její pro předměty školní a jak přemůže dítě odpor svůj k němčině, by vůbec jen mohlo se něčemu naučiti.

Budoucí kněžka lidu českého učí se, čte náruživě ráda — čte a učí se německy a francouzsky!

Johanka sedí ve skrytém koutě slunné pavlače rodného domu, kde ptáčekové v útulných klecích cvrlikají a statné, dovednou rukou matčinou vypěstované květiny kloní se a voní. Na klíně má knihu, v ruce listy nějakého časopisu. Je letní podvečer, vzdálení zvukové doléhají do ticha na pavlače jaksi posvátně, tlumeně, nad střechami poletují holubi a vysoko nad nimi plují bělaví obláčekové, jež zvolna růžovějí. Dívka spustí oči s knihy, zadívá se k obláčkům, do světla slunečního, k volným, okřídleným holubům. O čem přemýšlí? Myslí si na učitele, jak ji, nedospělou dívku, nenávidí, že z české půdy vyrostla, myslí na hodiny dějepisné, kde příběhy jen a jen potupné o zbabělosti, nízkosti a otročení „rozšafných předků“ slyší, kterých si otec její dobrý tak vděčně váží, připomíná si slib otcův dosud nesplněný, že dá děti své, alespoň pro památku, učiti českému jazyku. — Proč, ach proč každická ústa tupí český národ? Proč není to hanou býti Francouzskou, Němkyní — proč jen nad českou dívkou vznáší se stále krutá metla? Zle jí myšlénka ta v mladé duši pálí — a vášnivá obrana tlačí se jí na rty...

Zde alespoň nerušeně ve vlastenecké žalosti se kochá a blízkost míst jí milých, jí příbuzných, starých kostelů, klášterů, zákoutí přezajímavých působí na dívčinku konejšivě.

Není tomu tak všude. Vidíte ji státi na pavlanu, sklánějící se do houštin temnězelených

veliké, krásné zahrady a prolévati na útlé květy, kolem mohutné zdi se rozvíjející, nejpalčivější, nejzoufalejší slzy. V podálí, mlhou jen lehce zastřena, jeví se stará slavná Praha, hrdě a sebevědomě vystupuje po pahorku Sionském a draho-kamy své koruny, ty památné skvělé budovy hradčanské noří do purpuru nebe večerního. Rychleji splývají slzy po žhavých tvářích dívčiny — vždyť není to panovnice, mocí a nádherou všecko si podrobující, jest to žebračka jen skonávající, potupená, zloupená, ty červánky nejsou purpurem, jsou krví! Nefekli-liž jí právě malí ti Sasíci, jichž rodina na květnatém lemu Prahy královské zbudovala si rozkošný, závidění hodný útulek, že Čech a Češka nejsou ničím, že česká jest jen nízká chátka, blbé šosáctví, že všecko, čím Čech jest, co umí, jen Němci děkuje? Co se malá zkormoucená Češka nablouznila, naplakala na zahradním balkoně domu, který známá Johančiným rodičům rodina, z ciziny sem přišla a na svůj prospěch tu se zvelebuje, blíže Slepé brány si vystavěla. *)

Plodem zoufalých chvílí, zde a v tajných koutcích otcovského domu přetrpěných, byla pak úvaha o smutném stavu českého národa — která

*) Pisatelka těchto řádků stála jako školačka několik let než vyšly „Upomínky“ na pavlání, tehdy ještě téže rodině Sasíků náležejícím. Netušila zvláštního jeho významu, dívajíc se do zahrady, právě poutem zimy spjaté. Dům Sasíků stával při továrně dobře známé, která se svým úřednictvem skutečně byla kolonií cizinskou. Za nejposlednější doby jest zahrada s pavlánem památným všecka vysokými domy činžovními obklíčena, nová ulice zde založena, okolí k nepoznání změněno. Zajímavé je, že později mnozí členové saské rodiny, jež Johance Rottové tolik žalných hodin způsobila, družili se k české společnosti. Ta je vítala a významovala s okázalou vlídností — jaké ku svému neštěstí jen Čech je schopen!

dostala se do ruky — učiteli, tak plamenně Johancino „česství“ nenávidějícímu! Nový boj, nová bouře, nový zármutek učitelem postrašené rodiny, která chránila se nyní dotknouti se jen slovem nitek, jež dívčinka z vypravování otcova kdysi pochytala a jimiž se jedině k lidu svému připoutala.

Přísný zákaz vyjadřovati myšlenky a úvahy „nebezpečné“ nepůsobil právě vydatně na naši rekyni. Poslechla tak dalece, že nepsala úvahy o neštěstí českého lidu — ale psala dále neunavně a náruživě — fantasie svoje, jichž od útlého dětství zásobu velikou ve své duši nashromačovala.

Juž neseděla v prázdných chvílích na slunné pavlači, skryla se v zapomenutý pokoj v zadní části domu, kde se uschovávaly zásoby oděvu, přivřela okenice, prádelník na stánek Mús proměnila a již plynuly jí z okřídleného péra „Zvuky loutnové“.*) Jeden silný svazek, obsahující životopis, báseň, novelu, tragédii byl hotov, druhý započat.

Ale naše rekyně byla nepopíratelně ku přemáhání svízelně ustanovena: jako úvaha dostal se blouznivou její roztržitostí i almanah do rukou učitelových. Tenkrát svezla se na hlavu její bouřka větší všech předešlých: aby nestala se následkem svého nepopíratelného talentu výstředním tvorem ženským, aby nezvrhla se po jakési Francouzce, mužským jménem Georges Sand se zovoucí, aby neminula se úkolem „přírodou a Bohem jí ustanoveným“ — krátce aby nestala se spisovatelkou, musila ve třináctém roce přestat všem literárním

*) Čteme v Upomínkách: „Nic nikdy v životě tak šťastnou mne nečinilo, jako tento tajný literární můj podnik; zapomínala jsem v zavráté slasti tvoření, že píši německy, že ani jinak psátí neumím, že snad ani jinak psátí se nenaučím...“

předmětům se učit, musila přestati všeliké, dětskou literaturu převyšující knihy čísti.

Aurora Dupinova, provdaná za markýza Dudevanta, jejíž spisovatelské jméno „Georges Sand“ stalo se světoznámým, způsobila tehdejšímu šosáckému světu mnoho nesnází. Méně známy byly geniální její práce než rozličné anekdoty o jejím životě, o mužských šatech, v nichž si oblibuje, o místnostech, jež navštěvuje, o věhlasných mužích, s nimiž je v divných stycích. Pobouřená, předsudků nejzastaralejších plná společnost učinila z ní jakési strašidlo, všemu světovému pořádku záhubu věštící a přízrak ten vztýčil před paní Rottovou, matkou Johančinou, přehorlivý, přísný učitel. Ký div, že útlomitná paní, přes všecko svoje přání, aby se dcerám jejím dostalo vzdělání co nejuplnějšiho, povolila žádostem učitelovým a ustanovila, že dcerušku zaměstnávatí bude v domácnosti šitím a všelikou domácí prací, dopřávajíc jí při tom jen učby klavírní a francouzské.

Již nevidíme Johanky na pavlači mezi květinami, ptačím zpěvem a září červánků, jak čte a dumá, již neslouží jí vzdálená šatna za útulek blouznivé tvorby básnické, teď sedí při okně u stolku se stohy připraveného prádla a div srdce jí nepuká nad zbytečným životem.*) Celé noci proplakává nešťastná Johanka před branou vědění a umění navždy, jak se domnívá, před ní zavře-

*) Praví nám o tom: „Jen žák nad jiné pilný a ucelivý, vida se na základě výtečného školního vysvědčení odsouzena státi se uředníkem krejčovským neb kuchtíkem, byl by asi s to představit si, co jsem cítila po orteli nade mnou vyřknutém, že se musím přestat rázem učit, jelikož jeví k učení nadání šťastné a lásku i přičinlivost nevšední a že jedině za tou příčinou nesmím od nynějška nic dělati než šít a v kuchyni pomáhati.“ Upomínky str. 222.

lou a k vlastnímu osudu pojí osud nešťastného svého lidu, nešťastného svého pohlaví. Všude pouta, ponížení, tma, — kde, ach kde naleznou všickni z prohlubně té cestu? Zraněnou její duši vše dráždí, nejprudčeji snad pohled na šťastnější smrtelníky, jimž kniha násilně z ruky vzata nebyla, jimž popřáno po celý život se s ní zabývat, v ní se kochati. A právě při rodinných shromážděních nucena jest setkávati se s dvěma jinocy, babiččiny to strážníky, kteří proti své vůli z pohodlného života venkovského „vyštváni“ byli na studie jim nejvýše protivné a obtížné! Ti knihu co nejraději odhazují a ona? — — Ó té doby nelidské, nespravedlivé!*)

Líně vlekou se poslední měsíce dětství zadumané Johance;**) nejsmutnější obrazy: závoj klášternice, brzký úplný pád jejího lidu, tragické příběhy ze života ženštin snah jí podobných vznášejí se jí před očima. — A je tomu vskutku tak, jak si maluje mladička, temnooká dívka, jež tak smutně z okna na dlažbu Poštovské ulice pohlíží? Jsou ženy v celých Čechách tak porobený, není o českém národě jiných zpráv, než že jsou jacísi „vlastenci“ snad s bývalými „Waldensry“ totožní,

*) „Budiž odpuštěno mé dětinskosti, že jsem upřímně žasla nad oným praktickým smyslem, na který jsem viděla, že jsou lidé tak hrdí, nad duchaplným národohospodářským jich pravidlem, připouštětí mladíka netalentovaného, lenivého a pro všechny vyšší zájmy naprosto lhostejného na všechny dráhy duševní činnosti jen proto, že je to mladík, a dívku, byť byla nadaná, čiperná a pro věc nadšená, co nejurčitěji z nich vylučovati jen proto, že je dívka.“ Upomínky str. 240.

**) Zajímavá je epizoda z této doby, vyličená v práci „Pan policejní kommissar“, o níž se spisovatelka v ostatních memoírech svých nikde nezmiňuje, aniž o vlivu, jaký tajná četba u pana kommissara na vzdělání její měla.

www.libtool.com.cn
že jsou nějaké bály, nesmírně sprosté, a že stařec na Pohorelci má sbírku českých knih většinou nových?

Ne, a tisíckrát ne!

Sluší považovati za zvláště nepříznivou okolnost v životě mladé Česky, tak vroucně se hlásící k lidu, jak myslila, dávno ztracenému, že nedolétla do kruhů, v nichž vyrostla, zpráva o tom, jak se křísí národ, jeho literatura, jeho věda. Mezi tím, co ona všechny své nejpěknější mladistvé naděje pohřbívala, rozmnožily se řady národovců, již kdysi jiskřičky národního vědomí ve veselý ohníček rozdmýchali, netušenou měrou. Již přestávali býti kroužkem zasvěcenců, v němž jen jednotliví členové sobě na vzájem rozuměli, již vynikal zápal jejich mnohými populárními spisy ve vrstvy lidu, již širší veřejnost počala si působení jejich všímati a nejedem poctivec, třeba s nimi nesohlasil, neodepíral jim povinné úcty. Četní pak národové jinoslovanští, vidouce, že větev česká opět pučí a květy nasazuje, dařili snaživce nejvřelejším svým souhlasem a v úzký s nimi vstoupili svazek. Tato opora o velký kmen slovanský byla slabé ratolesti tehda posilou nemalou a přezáročící. Mezi mládeží spolu s vědomím národním i volnější duch počal si raziti dráhu; v poesii vedle bývalých střizlivých vzorů zaplanula hvězda Angličana Byrona, hvězda romantismu o čarovných, divukrásných paprscích. Nepoznala malá Johanka Máchovy romantické básně „Máje“, který její fantastické myslí byl by býval tak srozumitelný, ač za dob, ve kterých žalost její líčíme, Máj již před sedmi roky byl vydán a tvůrce jeho skorem rovněž tak dlouho po krátkém životě na Litoměřickém hřbitově odpočíval. Nevěděla také, že i pohlaví jejímu popráno bylo na velikém díle národním

pracovati, že tu byla Marie Antonie, že žije Dobromila Rettigová, Vlastimila Růžicková, Marie Čacká, Bohuslava Rajska a konečně stkvěle nadaná, bystroduchá Božena Němcová — spisovatelky to nedostihující ovšem významem Georges Sandové — ale přece české spisovatelky!

Kromě českého odpoledního divadla nedělního, jež mimo děti z českých rodin (od nichž rodiče chtěli míti pokoj) navštěvovala jen třída služebná, ustavilo se také ochotnické divadlo u Kajetánů, divadlo stálé k vážnější činnosti donucující, a z představení těch plných vlastoneckého zápalu vznik svůj vzaly české besedy a bály, kdež se deklamovalo, zpívalo, blouznilo! Nebyly to nízké zábavy sprostého lidu, jak odchovanky německofrancouzských ústavů Johance namlouvaly, byly to kruhy vybrané, nejušlechtilějšího rázu, učenci, básníci, profesoři, studenti, ovšem také drahně probudilých občanů — řemeslníků, k nimž počal se hlásiti lektérský šlechtic. „Potomkyně Vlastiny“ na českých besedách a bálích se nervaly — ony oplatily mužům překvapení památníky veršovanými jim učiněné, a samy památnou složily knížečku, jež o jedné z besed se rozdávala.

Že nevěděla zarmoucená Johanka alespoň o těchto vlastenkách! Byla by přestala věřit, že jí a lidu jejímu cesta ku všemu ušlechtilému navždy je zatarasena.

Bylo to ještě částí kletby nezasloužené, vlast českou po mnoho věků hubící a pronásledující, že i za doby rozvoje naší literatury a našeho života vliv jejich tak příliš zvolna přicházel ku vědomí českého měšťanstva. Kdežto na venkově, ve vesnicích a městysích působením vlastoneckých farářů a kaplanů, jichž byl počet nemalý a kteří byli

www.libri.cz
nejen spisovatelé ale i rozšiřovatelé spisů (ku př. známý Šmidinger) lid býval dosti zásobován těmi malými českými svazečky na šedém papíře tištěnými, nemohla se česká kniha do středu českého měšťanstva jaksí dostat. Jak velmi zvolna i po větším ještě rozkvětu písemnictví a po dosažené volnosti politické to před se šlo, toho důkazem jsou slova, která ze středu spisovatelstva zazněla r. 1867: „Jsou rodiny měšťanské, přes jejichž práh nepříjde za celý rok kniha zábavná, jsou rodiny, které snad dosud jaktěživy nepřijaly českou knihu na svůj stolek, za to ale knihami cizími jej mají postlaný.“ (Obzor literární.)

Na počátku pátého desetiletí našeho století měla se česká literatura u měšťanstva v Praze, ne-li hůře, tož jistě ne lépe než u vrstevníků jejich na venkově. Dobrušecký měšťan Fr. Vladislav Hek, později v Litomyšli usazený a jeho dvě dcery Ludmila a Vlasta zajímali se nejen o literaturu, ale pěstovali ji také. V Táboře, v Ústí nad Orlicí proniklo působení „paní radní“ Rettigové mnohé vrstvy měšťanstva, ve Hradci Králové vydatně působil Pospíšil na občany.

Kde naléztí dle obrazu, jež nám „Upomínky“ a jiné ještě spisy o měšťanstvu staropražském podávají, mezi dcerkami jeho nějaké sestry Hekovy, mezi vážnými paními měšťanů a úředníků, nějakou Dobromilu? Marie Antonie, žijící v ústraní klášterním, vyšla z lidu, Bohunka Svobodová-Pichlová (Marie Čacká) byla dcera professorova vyrostlá od útlého mládí v důvěrném kroužku vlastenců. Jediné zpráva o mlynářově dcerušce Anince Hlavsové v Literárním soukromí poučuje nás, že ve tmě všeobecné proskočila tu tam jasná některá jiskra.

Chování se kruhů staroměšťanských, pokud nebyly se zúplna proměnily na německé, svědčí

o známé umíněné konservativnosti, která někdy na jeho škodu té neb oné vrstvy našeho národa se zmocňuje. Kde přechází v houževnatost, má v některých případech svou dobrou stránku — zachovalaf houževnatost opět jiných kruhů národu jeho bytí.

Na naši Johanku působilo oboje; nezdolná houževnatost lidu, z něhož pocházela po otci, učinila z ní vítěznou překážku germanisace a posléze vítězku nad cizotou samou; umíněná houževnatost pražského měšťanstva zabrahující každému osvěžujícímu vánku k ní přístupu, zkalila její dětství a mládí, ohrozila její zdraví a učinila ji v letech, největší svěžestí se obvyčejně honosících, nekonečně nešťastnou.

* * *

Johanka dospívá ve statečnou dívčinu, bystrý její duch přese všecko strádání mohutněji rozpíná křídla; již se probrala z počáteční tupé zoufalosti a způsobem všemožným dobývá sobě duševní potravu. Také hustá clona, kterou poměry staropražské zastřely jí pravý stav věcí národních, se protrhává a ona poznává, jak je s lidem českým, tolikráte jako nebožtíkem oplakaným.

Čilá, výmluvná vnučka předčítá dědečkovi svému kromě domácích novin cizí listy „Augsburger Allgemeine Zeitung“ a „Die Grenzboten“, ve kterých vedle článků národním snahám skrovného hloučku Čechů dosti nepříznivých vyskytuje se i obrana jejich z řad našinců a některých šlechtyných přátel. Jaké to podniká neohrožená mladá dívka boje slovné s dědečkem i ostatními členy kruhu rodinného na prospěch utiskovaných, buďtež to již její krajané či jiná větev slovanská jako nanejvýš přebědní, proti porobě stále se bouřící Poláci!

Tato léta vývoje panenského jsou ve dlouhé řadě životních útrap Johančiných malým odpotinkem, malou oasou, okamžitým rozjasněním zachmuřeného oblohy.

Když jí bylo šestnácte let, po smrti jejího dědečka, splnil otec slib, o němž Johanka již na slunné pavlači starého rodného domu často dumala. Počala se sestrou svojí učiti se českému jazyku; poznala první českou knihu, básně to Boleslava Jablonského. Knihu tu a pak ještě mnohé jiné darovávala Johaně k slavnostním dnům jejím sestřička Sofie, později všemu českému světu známá jako *Sofie Podlípská*.

Láska Johančina k lidu a vlasti, tak dlouho tlumená, vypukla nyní v jasný žár.

Bylo to výsledkem jednak přirozeného duševního vývoje bystroduchého děvčete, jednak četby četných, nejvíce básnických děl českých. K tomu přičinily též návštěvy u přátel rodinných, správce Jerieových, jejíž hlava byl vůdcem a rádcem několika českých evangelíků, kdysi pro víru a národnost zle pronásledovaných a mučených. Zkušenosti, jichž se Johanka dodělala na jejich zámečku, zrušeném to klášteře, hovory, kterým v zádušně poetickém tom zákoutí naslouchala, doplnily, co poznáním českobrodských příbuzných v její paměti uloženo bylo a mělo zajisté nemalý vliv na velikolepé práce „První Češka“ a „Poslední paní Hlohovská“.

Již nastával čas, aby dle společenského zvyku Johanka vstoupila „do světa“. Byla se pro hladké parkety salonní dosti vycvičila, navštěvujíc hodiny francouzské u dvou schudlých šlechticů, o jejichž kroužcích a zábavách, k nimž šlechtičtí konvik-

tisté spolu s žačkami zváni bývali, mnoho zábavného a zajímavého sama nám vypravuje. *)

V zimě 1846. uvedla ji matka do jakýchsi tanečních hodin, které se pro naši Johanku (ač jinak vášnivě ráda tanci se oddávala) staly spíše arénou potyček než bálou síní. Nedbala nic čechožroutství svých ctitelů a horlivých tanečníků, horlivě za Česku se přihlašovala a českých tužeb se zastávala. Rozezlení, samostatností a neustupností slečninou nejvýš uražení lvové, žádali za malého plesu, který se na ukončenou tanečních hodin konal, na naší hrdince, aby všechno své vlastenecké horování odvolala — jinak že s ní nikdo tančiti nebude. Pochopíte, že si šestnáctiletá naše rekyně raději ihned mezi staré dámy usedla, než by mladým pánům po vůli učinila. Šarvátku tu zábavnou vylíčila nám později v malém, přerozkošném obrázku „Z tanečních hodin“, z něhož zableskne se na nás pikantní obrázek díblíka černookého, černovlasého, štíhlé, ohebné postavy, sršícího vtipem, duchem a rozmarem, na který snadno si doplníme slečnu Jiřinu Procházkovou, již spisovatelka ve své skromnosti poněkud střízlivě vylíčila.

Tanečníci Johančini zajisté nesnadno zapomínali a odpouštěli vzdoru jim učiněného, ale za to upevnila hrdinská tato epizoda dívku v srdci a v úctě dávného známého a učinila jí z něho ctitele velmi závažného. Byl to rodák z Ještědí, krajiny to pojizerské a poslední české bašty na severu naší vlasti, syn rodiny velmi zajímavé, již ve farní vesnici Světlé pod Ještědem svěreno bylo rychtářství po plných čtyřicet let. Mladý ten muž, velmi něžné a měkké mysli, byl ryzím synem staro-

*) Z literárního soukromí. Ženské listy, 1888. str. 94—97.

české rodiny, u níž byly pohádky, pověsti a vůbec všechny plody národní poesie a mudrosloví domovem, snad jako dědictví oné předkyně rodu *Mužáků*, která lesní pannou byla a při svém zmizení v jednu z obrovských lip před rázovitou rychtou se proměnila. Ale všechny ty zkazky pomalu v něm ututlávalo vychování a vzdělání zprvu na reálce Liberecké (kde zvláště v kreslení vynikal a cenou za svoji zručnost poctěn byl), pak na ústavu pro čekatele v Praze na Malé Straně. Když se první čas v Praze zdržoval a, nemoha od rodičů, četnou rodinou požehnaných, žádati podpory veliké, v rodinách zámožných vyučoval, byl rovněž tam dospěl, kam s tolikou bolestí dostala se malá Češka Johanka. Stal se mluvou a věděním takřka Němcem a dobře se snášel s rodinami taktéž německými, kde vyučoval a kde pro svoji milou skromnost, svoje vzdělání hudební i literární velmi byl naveněk.

Netřeba snad dokládati, že mladým tím učitelem byl Petr Mužák (narodil se 9. března 1821.), jenž se stal později manželem Johanky Rottovy a profesorem na c. k. českých školách realných, nejdříve v ulici Panské, pak v Ječné ulici se nalézajících, kde po více než třicet let velmi blahodárně působil.

Přišel asi na počátku let čtyřicátých do Prahy nevěděl hrubě, že se ve velikém tom městě cosi hýbá, co se zkazkami jeho milých hor v tak úzkém je poměru. Zcela náhodou přišel v kavárnu u Splavínů na číslo Květů, v němž byla poznámka o kavárně v „lázních královských“, kde bývá vyloženo též skrovný počet českých novin. Pospíši, aby zajímavou tu místnost poznal, byl Karlem Lamblem uveden do kroužku „vlastenců“, navštěvoval s ním přednášky Amerlingovy a seznámil se s mnohými vynikajícími muži českými, k nimž dotud jen s pla-

chou úctou pohlížíval (mezi jinými s dr. Čejkou, Šumavským, Tomíčkem, Riegrm, Havlíčkem). Ve knihovně universitní opět sblížil se s Mikovcem, jenž upozornil jej na Slovník Jungmannův, Mužákovi pravým zázrakem se zdající. Mladý kandidát byl vroucí lásku k rodnému kraji svému vždy v srdci choval i bylo zcela přirozeno, že ihned se přidal k zaníceným vlastencům, jimž rozkvět lidu českého a šťastná jeho budoucnost tak velice k srdci přirostla.

Asi v této době vyučoval v jakési rodině Burianovic hudebě, a pro úspěchy, kterých se na svém žáku dodělal, byl doporučen také rodině Rottové, jejíž nejstarší dceruška Johanka se žákem Mužákovým ve hře na piano závodila. Paní Rottové mladý čekatel velice se zalíbil pro milé chování, skutečné hudební vzdělání, ve škole varhannické získané a pro skromnost až neobyčejnou. Ostýchavost jeho bránila mu, aby k dívkám Rottovým choval se tak přísně, jak si matka přála, a zvláště mladá slečinka Johanka, v níž kypělo hrdé vědomí jejích čtrnácti let, působila spíše na učitele svým zjevem, nežli on na žačku svojí autoritou.

Avšak nedlouho byl v domě Rottové, když oběma dívkám stal se velmi vzácným jako objevitel něčeho, o čem před tím tušení neměly. Zazpíval jim kdysi, když matka, dohlížejíc na přívoz dříví se vzdálila, zdánlivě německý učitel „Kde domov můj?“ Johanka zvláště byla, jako když s nebe spadne — ta čistota a krása českých zvuků — toť ještě pěknější, než jak mluvili příbuzní česko-brodští! — Žádaly si dívky písně nové a nové; také matce, vrátivší se, velice v nich se zalíbilo. Mužák vypravoval jim leccos z malého českého kroužku, co budilo v nich úžas — a tak dostal

se první zákmit vlastenectví do starého domu Poštovské ulice.

Pěkné ty hodiny byly pak přerušeny, když Mužák nastoupil místo ve Vocelově ústavu chlapecckém, které téměř všechny jeho prázdný čas zajalo. Rottovi, s nimiž teď málo se stýkal, vždy mile ryzí jeho povahu si připomínali a on také jich vzpomínal — zvláště Johanky. Umínit si již od počátku, že na techniku se odeběře a po dosažení čestného postavení o ruku mladé hrdé a ideální žáčky ucházeti se bude. Když pak došla ho pověst o neohroženém vlasteneckém činu, který v plesové síni vykonala mladičká dívka z rodiny měšťanské co do rodu napolo a vychováním zcela německé, které teprve v nejnovější době dostalo se rozhledu a poučení o českých tužbách a českém písemnictví, tu hluboce byl pohnut nade žní, k jejíž setbě jeho slova a vroucí písně přidaly asi část hlavní. Sbližoval se zase úsilněji s rodinou mu známou, aby byl blízek podobnému „divu“, jakým byla Johanka a jednání její na plesu; počal vyučovati r. 1847. malého bratra dívek Rottových Jindřicha a nosil ohnivé, všechny zájmy lidstva ve svém srdéčku hostící děvě hojně knih, zvláště vše, co tehdy v literatuře české, již dosti zdárně si vedouc, vyskytlo se nového a cenného.

Zvláště úzce přilnula rodina Rottova ku svému učiteli za památných událostí r. 1848. Když vypukla na svatodušní pondělí bouře, byl právě pozván u nich k obědu a nemoha se již ulicemi všude barrikádami zahrazenými dostat domů, stal se ochráncem dam na místě pana Eustacha Rotta, který, aby uchránil svých závodů v ulici Karlově a na Malém náměstí a zabezpečil ostatní své jmění, po celý téměř týden mimo dům se zdržoval.

Jak hluboko vnikala Johanka do událostí

ouřného r. 1848. a smutné doby reakce, jak přenýšela o příčinách jejích, o dojmu, jakým nevymutelně působí a působiti budou na rozličné pohyby a osoby jejího okolí a pražského světa vůbec: oho důkaz podala později ve svých pracích, z nichž menujeme v té příčině: „Bludička“, „Pán a sluha“, „Milha“, „Z ovzduší barrikád“, „Tři chvíle“, „Satanáš“. Tenkrát ovšem pérem nevtělila city a myšlenky mocné ku světlu v ní se deroucí; bylať několik roků před tím v denníku česky psaném promlouvala o dělnických bouřích v r. 1845. a vzbudivši nevoli laskavého otce „nedětinskými“ těmi řádky, slíbila si, že nedotkne se již péra, jež nyní již po třetí tolik jí způsobuje mrzutosti.

Po roce 1848. leckde v měšťanstvu pražském zavládl volnější a češtější duch. Tak bylo též u Rottů, jejíž hlava vlastně vždy lnula k lidu, z něhož vyšli „ti rozšafní předkové“. Také paní Rottová z lásky ku dcerám počala navštěvovati české kruhy a uvykati mnohemu, co tehdy v nich bylo neobroušeného, bouřlivého, ale což k její radosti během času representací v každém ohledu důstojnou bylo nahrazeno. Dívky účastnily se českých besed a jiných zábav. Tak byla Johanka již před bouřemi svatodušními přítomna besedě, kdež se seznámila se zamilovaným svým novelistou Tylem, jemuž po celý život zachovala nadšenou úctu.*)

Hlavní zásluha o to, že v domácnosti Rottově, dosud zvláště vlivem dědečka Vogla skorem ně-

*) Praví v úvodu k „Vypravování staré žebračky“: „Troufala jsem si i já Tylůvi jako buditeli lidu našeho vždy nejpřednější přiřknouti místo a uznávati, že tak jako on nikdo nedovedl sáhnouti mu až k srdci samému“. Viz i novellu „Za májového večera“.

mecké, udála se přeměna snahám českým příznivá; náležela vedle ideální lásky k vlasti ob-
dcer hlavně Petru Mužákovi. Přivedl tam brat
Lambly, Karla a Dušana, Šumavského, Fabke
a jiné Jihoslovany. On byl příčinou, že k R
tovům zavítala Božena Němcová, r. 1849. již s
sovatelka velmi oblíbená; zavedl ji tam k rozko
obou mladých dívek sice J. Franta-Šumavský, a
Mužák, který s Němcovou byl se krátce před t
seznámil v Ještědě, kam pro materiál ku tvor
si došla (ovšem bezvýsledně!), byl ji k mladist
své přítelkyni a žačce poukázal. Veliká důvěrn
zavládla mezi *Boženou Němcovou* a *Johankou* i *Žo
Rottovými*; Němcová chodívala k nim téměř každou
neděli i s rodinou, ony navzájem ji navštěvovaly
v sobotní odpoledne.

Němcová bydlela na Václavském náměstí vy-
soko v zadní části domu Geitlerova; u okna úpon-
kovitými a listnatými květinami jako závoji na-
polo zastřeného sedávala a četla návštěvnícím
často dopisy a rukopisy jí zaslané, po mínění
jejich při tom pátrajíc, aneb, což bylo dívkám ve-
likou rozkoší, předčítala jim oblíbené svoje klassiky
německé. Mladistvé tehdy posluchačce *Johance* ještě
dnes, po tolika desetiletích, nezapomenutelný jest
čarovný obraz krásné, nadšené předčítatelky, oděné
v modrý šat s bílým límečkem a červenou stužkou
na krku, ona opírá klassickou hlavu s bohatými,
tmavými, sotva spoutatelnými vlasy o rám okna,
zastřený zelení, již prokmitávala ponenáhlu modrá
obloha s hvězdami a luzným svitem měsíce. Za
přednášek těchto a konferencí je předcházejících,
v nichž mívala mladší *Zofie* největší slovo, pletly
dívký pilně, aby dle přání přísné matky úkolu
svému dostály; později činila *Johanka* jako nevěsta
a nastávající hospodyňka pokusy národohospodář-

ské, vypočítávají, ~~likolil. lzem~~ poříditi k obědu za 25 grošů!

Ano naše blouznilka, která kdysi tak toužebně po závoji klášterním volala, byla zasnoubena. Mladý, rozšafný, myslí nejuprávnější a nejslechetnější a snahami ušlechtilými se honosící přítel její nespustil bývalou žačku již se zřetele a již bylo ujednáno, že z *Johanky Rottovy* stane se mladá *paní Mužáková*, tím více, an Mužák po zkouškách odbytých stal se suplentem při c. k. české realce a měl se za nedlouho dočkatí ustanovení skutečného profesora. V brzku již měla Johanka opustiti milou domácnost v Poštovské ulici.

Budiž nám za té příležitosti dovoleno promluvíti několik slov o domácnosti té, jak nám vyličeána byla z hodnověrných úst. Byla útulná a příjemná. Vše, co v ní bylo, mělo svoji cenu, ne lichou, okázalou nádherou, ale důkladným vyhotovením a látkou. Z každého rysu bylo zřejmo, že jest tu dostatek, ba značná zámožnost domovem. O nevšední hospodářské dokonalosti domácí paní, o přísném vychování mladistvých dcer důkaz podával vzorný pořádek všude vládnoucí a výtečná kuchyně, kterou si za častých společností a dýchánek hosté neobyčejně líbovali i pro hojnost její. Dům Rottových byl co nejvíce pohostinným, domácí paní vlídná, hovorná, avšak ve svém mínění vždy určitá. Kdokoli jednou tam byl uveden, přišel po druhé vděčně zase, cíť se jako doma. Všecko tu mile lahodilo: lesklý, důkladný nábytek, bělostné stolní prádlo, krásné nádobí a náčiní jídelní, květiny svěží a v teple prohřátých a jasné osvětlených jizbách dýchalo ještě blahočinné teplo srdce a duše, jež rodina celá ze sebe vydávala. Bylať pohostinnost v Praze, poměrně ještě malá, na denním pořádku; domácí plesy, pikniky, ša-

rády a vše, co stalo se nyní bílou vránou, bylo velmi oblíbeno — ale nezřídka pořádaly se zábavy ony s tak určitým smyslem pro spořivost a skromnost, že mnohým, také tělesnou stránku na mysli majícím, bylo při nich nevolno. Toho v rodině Rottové nebylo — pro milé své hosty měli vždy štědrou ruku (jako vůbec!) a hleděli jim nejen příjemnou zábavu, ale i hojností nevšední všech požitků co nejvíce vyhověti.

Když vlast česká po zmařeném snu volnosti začala upadávatí opět v malátnost a když klesající její ruce ukovány byly na novo v pouta těžká a potupná: vidíme naši Johanku ubíratí se z rodného domu v Poštovské ulici do nového útulku života.

Za krásného, jasného dne zimního dne 7. ledna 1852. o čtvrté hodině odpolední slaven sňatek její s prof. Mužákem v kostele sv. Jiljí (u Dominikánů), kde i manželé Rottovi byli oddáváni. Družbou mladé nevěsty byl dr. Dušan Lambl (později universitní professor na Rusi), družičkou, ženichů k oltáři vedoucí, milostná a nadevše milovaná sestra nevěstina Žofie; svědky pak bratranec nevěstin pan Čeněk Rott, známý nyní mecenáš, majitel velkoobchodu na Malém náměstí a věhlasný dějepisec Karel Vl. Zap, kollega Mužákův, jen s duchaplnou svou ženuškou Honorátou z Wiśniowských byl se některý rok před tím z Haliče do Prahy přestěhoval. Honoráta, dáma půvabného aristokratického zjevu, byla vedle „básničky lidu“ krásné Boženy Němcové jednou z ozdob svatebního průvodu. Lze směle říci, že celá česká Praha zájímala se o sňatek ten, spojení to dívky neobyčejně zanácené, přítelky Boženy Němcové, dcer rodiny, z níž byl se pomalu vytvořil jeden ze středů českých snah a vynikajících jejich stoupenců —

s jedním z nejnadanějších učitelů české mládeže, mužem povahy nad jiné cizí a upřímné.

Avšak nesnoubila se tu jen mladistvá bujará Pražanka se statečným rodákem Světelským — uzavírala ve stejné chvíli svazek posvátný a požehnaný Poesie s horami Ještědskými, z něhož obdaření jsme byli nesčíslnými přespanilými plody, jež se zovou „Kříž u potoka“, „Vesnický román“, „Frantína“, „Nemodlenec“, „V Hložinách“, „Z vypravování staré žebráčky“, „Krejčškova Anežka“, „Nebožka Barbora“, „Skalák“, „Přišla do rozumu“, „Ten národ“ a „Hubička“ a j. Nade vše jisto je, že bychom klenotů těch dnes neměli, které ruka paní Mužákové, která po rodišti svého manžela přijala spisovatelské jméno Karolina Světlá, vybrala ze srdce a myslí lidu Ještědského a pak nejlepším svým uměním vyhranila, vyleštila; neboť lid ten byl mnohými útrapami nedůvěřivý a opatrný a jen ženušce milého rodáka a příbuzného cele se otevřel. Víme, že Božena Němcová nadarmo k němu pouti konala; k „císařské úřednici“, „kommissarce“ nemohl lid nedůvěru svou přemoci, duši svou jí otevřítí.

Novomanželé odstěhovali se do svého bytu v bývalém klášteře Svatoanenském, jevišti to nejluznějších a zároveň nejhroznějších příběhů „pana Matesa“. Netušila mladá paní, usadivši se v romantickém tom zákoutí, že zkusí zde útrap mučivějších než byly útrapy bludných duší jeptišek, o nichž se sestrou v dětském věku tak vytrvale blouznívala

Paní Johana i s manželem udržovali neustálý čilý styk s rodinou Rottovou, která nedlouho po svatbě byla se odstěhovala do ulice Karlovy (dům „u nevěsty“) a s kroužkem vlastenců ji navštěvujícím přibýval k němu mnohý živel čilý a bujarý,

když slečna Žofie, seznámivši se s vlasteneckou rodinou Hemerkovou, poznala i soudruhy mladých synů, Vítězslava Háška, Rudolfa Mayera, Jana Nerudu, Josefa Baráka a jiné. Netrvalo dlouho a celá mladší generace básníkův a literátů, která pak utvořila samostatnou, v naší literatuře určité postavení zajímavající školu, scházívala se v pohostinném a útulném domě Rottově.

Kromě toho vstoupila mladá paní Mužáková v bližší styk s mnohými předními rodinami, jako s rodinou bibliotekáře a slovatného učence Ig. Hanuše, býv. univ. professora, s Honorátou Zapovou a jejím kroužkem, s četnými vynikajícími muži, jako Wenzigem, prof. Čejkou a j.

Že pak bohatě nadaného ducha svého neustala napájetí nejrozmanitějšími vědomostmi, nahrazující takto tisícéronásobně, čeho jí škola, jak vždy si stěžovala, neposkytla, stala se záhy sama vynikající osobností mezi českými dámami. Mnohý důležitý a delikátní úkol jí svěřován ve víru národního života.

Zájem všech kruhů tehdáž k sobě poutala vysoce nadaná Božena Němcová. Její manžel z úřadu byl propuštěn, a ona, chtějíc se docela věnovati spisovatelství, nemohla se na žádném praktickém, byť vedlejším, povolání ustanoviti. Kromě toho, přes vlastní nedostatek, byla kroužku jistých mladých snaživců podporou přestědrou. Paní Johana Mužáková to byla, která i jinak ve prospěch slavné přítelkyně působíc, Němcovou ochraně paní A. Ullmanové doporučila a příspěvky českou společností složené jí odevzdala. Když do výhry byl dán skvostný dar spanilomyslné a šlechetné vlastenky hraběnky Kounicové z Voračických, dvanácte lžiček kávových se sběračkou a kleštěmi z těžkého stříbra (Božena Němcová byla hraběnce věnovala „Ba-

bičku“), byla to opět paní Johana, která o prodeji losů se starala, tak že Němcové vyplynul z daru velmi značný užitek.

Náhle byla mladá paní z působení a styků svých nadobro vytržena. Narodila se mladomanželům dne 9. října 1852 dceruška, která ku přání matčině a na počest Boženy Němcové, křtu též přítomné, byla nazvána Boženkou. Děťátku tomu velmi čipernému, od obou rodičů stejně vášnivě milovanému, nebylo mnoho měsíců na tomto světě souzeno. K nesmírné žalosti prof. Mužáka a těžce nemocné mladé matky počalo churavěti psotníky a zemřelo dne 13. ledna 1853. Utrpení milného dítěte, které, jak sama praví, čtyři neděle na očích jí umíralo, jeho časná smrt, byly prvními mraky, jež po době poměrně klidné a jasné zatáhly oblohu naší hrdinky. Boženka umřela, ale zoufalá její matka nechtěla tomu uvěřiti. Z rána i na večer oddávala se naději, že to není vše pravda, že se holčinka zase co nevidět před ní objeví zdravá, čilá, usměvavá Když s lůžka povstala, paní Johana zavírala se do tmavých pokojů a tam mnoho hodin proplakala a prozoufala, působíc si tím pravidelné bolení hlavy, přímo nesnesitelné — ale pak zase vášnivě se vzchopila, spěchala ku pracovnímu stolku a chvějícími se prsty hotovila prádélko pro zmizelou a tak nevýslovně toužebně očekávanou Boženku, jejíž tělíčko zatím dávno v prach se rozpadávalo.

Nemohouce trapných vzpomínek bytu Svatoanenského snést, hluboce zarmoucení mladí manželé odstěhovali se do bytu jiného, na nábřeží vedle nynějšího paláce Lažanského. (Bydleli tam ještě, když paní Johana psala svoji první povídku.) Nebylo to mnoho platno, pročez ustanovil něžný

choť, že zajede se ženuškou o prázdninách k rodičům svým do Světlé, kde mladá paní dosud nebyla. Domníval se professor Mužák, že všechna ta krása Ještědská, kterou tak miloval, na smutnou chorou mysl ženuščinu dobře bude působiti. Ona zajisté ocenila lbeznost a velikolepost svého útulku, spřátelila se s mnohými, kdož později stali se jejími spolupracovníky — avšak tím, čím později byl jí Ještěd: nevyváženou studnicí nejvzácnějších jejích spisů, památkou nade vše drahocennou všeho lidu českého, jak kdysi býval, než vlivy časové tvárnost svéráznou s něho setřely — tím tentokráte ještě se jí nestal. Měla mladá paní Mužáková stále na mysli, proč ji sem přivezli, jaké city přebolestné měla ta krásná příroda vyléčiti a upadala hlouběji do svého bolu. Již to takové bývá, že vnucené útěchy bolest jen zvyšují . . .

Vrátila se do Prahy nepotěšena, stejně churava. Opět vidíme ji sedati v temných pokojích, hotoviti s horečnou pílí dětské prádélko pro Boženku, jež bylo jí pak jiným šťastnějším matičkám z přibuzenstva rozdati. Aneb sledujeme ji do domu otcovského, kde duchaplná, výmluvná sestra její Žofie jest středem společnosti mladších i starších literátů, znalostí svou jazykovou a literatur světo- vých nad většinu jich předčí. Mezi tím, co řeší bystroduchý, ohnivý ten kruh nejzajímavější zá- hady umělecké, sedí mladá, bledá paní Johana kdesi stranou v hluboké, trapné myšlénky pohrou- žena, naslouchajíc, ale málokdy slovem ve spory a hovory kroužku zasahujíc. Na láskyplné otázky rodiny a přátel poukazuje jen ku krutému bolení hlavy Někdy spatřujeme ji na vycházkách. a tu jest sestra její jemnoduchá strážným jejím andělem, vypravuje jí vše, co by z literárního ži- vota českého i jiného sklíčenou sestru zajímati

mohlo; bylot této jako za posledních let dětství zakázáno čtení, tenkrát ovšem z jiné příčiny.

K tělesným bolestem družila se strašná skleslost duševní, smysly vypovídaly jí časem službu, vystupovala z vlastního, určitého já, myslila, jak vypravuje nám, dvěma mozky, viděla se ve dvou osobách, — děsná příšera šílenství neustávala jí pronásledovati kalnými očima, hroživě vztyčenými rukama.

Čtyři roky trvá přestrašná tato pouť, krvavou stopou znamenaná, — až konečně již z povzdálí objeví se křišťálný zámek Poesie a hvězda Umění zaplane na čele kněžky těžce zkoušené.

* * *

Snoubenec snivé sestry paní Johany, slovatný lékař dr. Podlipský, prozkoumav její stav zdravotní, jenž všechnu již rodinu v čirou zoufalost vrhal, usoudí, že ztrýzněnou mysl mladé paní jen úsilovná, k jistému určitému bodu směřující činnost duševní vyléčí. Radí jí ke studiu některého jazyka, z něhož pak zkoušce by se mohla podobiti. Mladá paní vyhledá z mužovy knihovny příslušné mluvnice, ale při prohlídce své případne na jméno přítele Georges Sandové pátera Lamennais-a, jenž vlastní blaho v lásce obětoval svému žáku, jehož byla milovaná dívka nevěstou. Nechávajíc překlad, ku kterému nejprve přikročiti chtěla, zcela stranou, zahloubává se paní Johana ve psychologickou studii o povaze a životě oné dívky.

Studie ta ve formě dopisů dívkou starší sestře zasílaných roste jí pod rukou, každého večera se k ní vrací s radostí vždy větší. Sotva se zpronevěřila slibu kvapně kdysi v bolestném rozčilení

složenému a ~~lil~~ ~~ta~~ ~~ci~~ ~~pe~~ ~~ro~~ ~~no~~ ~~p~~ ~~ě~~ ~~t~~ do ruky vzala, uvedli ji andělé, stále z povzdálí ji provázející, anděl života — osudu a genius českého lidu tam, kam dávno cesta její směřovala: na dráhu básnickou. Ze studie francouzsky psané vyrostl malý román, a ten úsilím sestry Sofie a básníka Háška octnul se zkrácen, přeložen a do poměrů českých přenesen v první manifestaci kroužku mladých básníků „Máji“ pod jménem „Dvojí probuzení“.

Nechtěla tomu mladá paní věriti, že by z nezkoušeného péra jejího mohlo vyplynouti cosi, co by literatuře, vlastně přítomnému almanahu nebylo na škodu a v úzkosti své volila pseudonym, aby alespoň jako pachatelka poznána nebyla. Nazvala se *Světlou* podle rodiště manželova, jí nadevše milého, které zatím byla lépe poznala, *Karolínou* po rozmilé malé neteři, vrstevnici to ubohé, ztracené Boženky.

Těch strachů, až 16. května 1858 objeví se „Máj“! A ejhle, objevil se, byl mladým světem nadšeně přijat, avšak žádný v něm příspěvek neřekl se tolik jako „Dvojí probuzení“.

Od té doby v bohaté činnosti duševní a literární ubíhají paní Světlé dnové; předivem, které sosovalo se v mladé její hlavince za let dětských, probírá se básnířka nyní pilně a pořádajíc jeho nitky, vybírá sobě jednotlivé, aby z nich utkala práce skvělé, podivuhodné. K nitkám těm přidává pak stále nové; ty, jež v horách, v lesích, na lučinách a v zahradách Ještědských zachytila (bělavé, trpytné pavučinky, pravé to babí léto rázovitě minulosti lidu, její rukou proměněné, ustálené a upevněné) a ty, které přede sama ze srdcí a myslí přítomného svého okolí.

Nevycházel tehdy almanah, nový list, sbírka jakási, aby nechovala práce nové literární veličiny

ské, vypočítávajíce, kolik lze poříditi k obědu za 25 grošů!

Ano naše blouznilka, která kdysi tak toužebně po závoji klášterním volala, byla zasnoubena. Mladý, rozšafný, myslí nejuprímnější a nejslechetnější a snahami ušlechtilými se honosící přítel její nespustil bývalou žačku již se zřetele a již bylo ujednáno, že z *Johanky Rottovy* stane se mladá *paní Mužáková*, tím více, an Mužák po zkouškách odbytých stal se suplentem při c. k. české reálce a měl se za nedlouho dočekať ustanovení skutečného profesora. V brzku již měla Johanka opustiti milou domácnost v Poštovské ulici.

Budiž nám za té příležitosti dovoleno promluvíti několik slov o domácnosti té, jak nám vyličená byla z hodnověrných úst. Byla útulná a příjemná. Vše, co v ní bylo, mělo svoji cenu, ne lichou, okázalou nádherou, ale důkladným vyhotovením a látkou. Z každého rysu bylo zřejmo, že jest tu dostatek, ba značná zámožnost domovem. O nevšední hospodářské dokonalosti domácí paní, o přísném vychování mladistvých dcer důkaz podával vzorný pořádek všude vládnoucí a výtečná kuchyně, kterou si za častých společností a dýchánek hosté neobyčejně líbovali i pro hojnost její. Dům Rottových byl co nejvíce pohostinným, domácí paní vlídná, hovorná, avšak ve svém mínění vždy určitá. Kdokoli jednou tam byl uveden, přišel po druhé vděčně zase, cíť se jako doma. Všecko tu mile lahodilo: lesklý, důkladný nábytek, bělostné stolní prádlo, krásné nádobí a náčiní jídelní, květiny svěží a v teple prohřátých a jasné osvětlených jizbách dýchalo ještě blahočinné teplo srdce a duše, jež rodina celá ze sebe vydávala. Bylať pohostinnost v Praze, poměrně ještě malá, na denním pořádku; domácí plesy, pikniky, ša-

pojmouti nesčíslné ty účastníky; ulice, dvůr, schodiště, chodby, vše bylo přeplněno obecnstvem. Avšak zástupy se rozstoupily, když blížila se dáma mohutné postavy v temném oděvu, tvář majíc hustým závojem zakrytu, dáma to, kterou všichni znali, již ale v poslední době málo kdo na veřejné ulici spatřil. Bylať se pro vzácnou paní započala ona dlouholetá trýzeň, prýstící z těžkého neduhu očního a čivního. Avšak z osamělé, tiché a zatemnělé své jizby vykročila přece, aby vlastnoručně položila věnec na rakev, kde odpočívalo bujaré tělo, schrána kdysi ducha ještě bujarejšího.

Neméně tklivými jsou vzpomínky v článku „Z české literatury“ (r. 1878.) a „Májová“, kterou r. 1885. věnovala Karolina Světlá (v Příteli domoviny) Hálkovi, již na deset let odpočívajícímu.

Kromě Květů byly to hlavně Světozor, Osvěta, Malice lidu, Ženské Listy, Ruch a nejnověji Přítel domoviny, kam ukládala svoje práce.

Obrátíme se zase k pozorování života drahé naší básníčky. První, co nás v něm zajímá, jsou pouti na milý Ještěd, kam paní Světlá, dokud neskličovala jí choroba příliš neuprositelně rok co rok (asi do roku 1886), jako do své Mekky zavítávala. Za přednášky r. 1871. v bývalém Americkém klubu dám konané, za které předčítala překrásný svůj obrázek Ještědský „Námluvy“, zmiňuje se o tom, jak přese všecku radu opácnou vždy jen a jen do drahého svého Ještědí zajíždí, snažíc se zachrániti ještě vše, co z původních rysů a vzkazek našeho lidu zbylo. Dovedeme si mladou paní představit, jak převlečena ve kroj venkovský, sedí na bývalé rychtě „u Mužáků“, kterou držel nyní bratr professorův Josef, buď při červeném starodávném stole, buď na „falousku“, majíc kolem sebe

kroužek sousedův a sousedek mladších i prastarých, kteří k dychtivému jejímu přání a ku pobídce rozšafného starého tchána jejího, rozpomínají se na všecky ty původní, rázovité, často tajuplné příběhy, o nichž se „krásná paní kommissarka“ (Božena Němcová) ničeho nedověděla. Vidíme ji, jak Ještědské hory učí se poznávati ven a ven, jak zachází v místa nejskrytější, nedostupná, k bublavým stříbrným studánkám, do hustých lesů mezi nejhlubší, žádným paprskem slunečním nerušený stín, ku křížům a na křížovatky tajemné, lidmi pověrčivou hrůzou obkličované, na příkré sráze, na nichž sotva se uchytává chaloupka nuzáková, na slunnou vysočinu, kde o samotě motýli se honí a horské květiny kořennou vůni vydávají, i do velikých skal, kde z lidí poslední připravil si přibýtek. Všecka pak místa, která navštívila, za krátko zastkvějí se novým, významným leskem. Není jinak: lesní Víle, která na krátko u Mužáků jako hospodyně sídlila a jejíž duše dosud šelestí větvemi lípy před stavením se rozkládající, zželelo se rodu, který jí bylo náhle opustiti; i poslala za sebe náhradu, paní tak vznešenou, lepoduchou, snivou a mocnou, jako byla sama, aby tato její nástupkyně vrátila rodině hojné požehnání, o které neopatrnost předkova ji byla připravila. Místo zlata klasů ve stodolu před krupobitím uschovaného darovala druhá rodu Mužákova Víla celému okolí zlato poesie, zlato nikdy ceny nepozbývajících, neuloupitelných.

Krajina jindy zapomenutá stává se nyní cílem četných vlasteneckých cestovatelů, již jsou zvědaví spatřiti kříž u potoka, obydlí Skalákovy, hrob krejčíkovy Anežky, statek, kde tak prospěšně si vedl Antonín Jirovec, Čihadník, kde se proháněla ptáčnickova schovanka Frantína a j. v.

Avšak nevypravovali jen vesničtí mudrcové a nábožné občanky „Pražáče“ o všem, co sběhlo se za starých časů v horách Ještědských; ku přání „přátel a příbuzných svých velemilých“ vzpomínala si i ona na „ty hrozné a černé domy Pražské a jaké ti boháči v nich měli smýšlení“. (Viz věnování k „První Češce“.) Psala jim pak „kroniky“ ze života Staropražského; tak povstala „První Češka“, „Zvonečková královna“, „Poslední paní Hlohovská“, „Černý Petříček“, „Drama sbořeného domu“.

Ze stavení „u Mužáků“, které stojí naproti kostelíčku Světelskému přes cestu, přestěhovala se paní Karolina Světlá s manželem svým prof. Mužákem po několika letech do Dolních Pasek pod Ještědem, a zajížděla nyní pravidelně sem do statku „u Barčíných“. Byliť staří manželé rychtářovi dávno zemřeli, mnohý poměr rodinný byl se na dobro změnil a nadto nedovoloval vzrůstající neduh plicní slovně paní, aby tak vysoko stoupala. Ve statku „u Barčíných“ byla hospodyní jediná sestra prof. Mužáka, Josefka Sluková, k jejížto dětem, po těžce želené smrti své Boženky, přilnul láskou a péčí otcovskou. A choť jeho neméně rodinu si oblíbila; švakrová byla jí nejmilější a nejvěrnější průvodkyní po pamětihodném okolí a uvedla ji na mnohou stopu povah a příběhů ve spisech Světlé podaných. Tato nejpilnější a nejdůmyslnější její spolupracovnice byla již jako „rychtářova Sefka“ pro čipernost svou známa a oblíbena po celém Ještědí. Zнала nejen krajany a krajanky své, jejichž příběhy a paměti věrně v bystré duši své zachovala a kterým ryzím svým citem vždy porozuměti dovedla, ale uměla i mnohé vypravovati o styku selského lidu s pány, kteří ještě za dlouholetého rychtářování otcova byli mu bičem

www.libri.cz
překrutým. Syn boдрé této horačky působí jako učitel školy Dolno-Pasecké, jedna z dcer jejích, slečna Anežka Slukova, jest od r. 1878. pravou rukou a strážným duchem slavné svojí tetinky. Ona to jest, která, spolu s něžným manželem, paní tak často churavou ošetřuje, ona domácnost její obstarává, jí básnička práce svoje i korespondenci svoji diktuje. Skrytá, jen málo intimními přátely oceněná činnost této jemnoduché, oddané dcery hor Ještědských, nemalou má zásluhu v životě našem literárním. Slovnatá její tetinka v soukromém listě nazývá ji „svým zrakem, svýma rukama, ba i svýma nohama“. „Jestli ona páskou, kteráž při mé stále churavosti se světem mne spojuje; vymkne-li se mi, tož jsem méně ještě než tou poustevnicí, již se sama sobě zdám . . .“ praví vzácná paní u krásné své vděčnosti.

Roztomilé stavení Slukových, „stíněné košatou jabloní a červeným hlohem“, stalo se básničce tak milým, ba milejším než kdysi rychta Světelská; na lavičce pod okny ráda sedávala, užívajíc širého, pěkného odtud po krajině rozhledu.*)

V Praze opět účastňovala se paní Karolina Světlá horlivě všeho veřejného života; kdežkoli chystá se co pěkného, nadšeného, co národu má prospěti, jej povznésti, vždy jest při této ruka její. Tenkrát byla česká společnost takměř z jedné litiny, ač různé v ní se jevily odstíny; hlubokých roklí dnes ji prorývajících nebylo. Co Čech, co Češka, pracovalo o jednom společném úkolu, — žel že ti, již jednou ruku v ruce kráčeli, nyní

*) Pěknou, spořádanou chaloupku tu zobrazil malíř J. Prousek, rodák Turnovský, ve Zlaté Praze 1889. Také mezi „Obrazy z Poještědí“, sprovázenými poutavým článkem z pera umělce samého, jest ji spatřiti. Přinesla je za příčinou jubilea Zlatá Praha v únoru a březnu 1890.

různým se ubírají směrem, k různícímu se dflu
přikládají ruce!

Chtějící se alespoň o jedné epizodě z časů
těch zmíniti, jmenujeme velebnou slavnost svěcení
praporu Sokola pražského. Myšlénka sokolská strhá-
vala k sobě náhle všechna česká srdce, nalézala po-
rozumění i tam, kam těžko bylo proniknouti: mezi
starší pány pražského měšťanstva.*) Zajímavé bylo
viděti osmahlé, vráskovité ty tváře, šedivé ty hlavy
o hustých vousech v čapce sokolské; nedružil-li
se k ní úplný stejnokroj, tož alespoň čamara ne-
očekávaně se vyskytla u pánů jindy dosti reservo-
vaných. A což teprve mládež od ohnivého dva-
cetiletého jinocha až do čtyřletého klučíka, jenž
vzdorným pláčem sokolského kroje u matičky si
dobýval!

Přeslavný to byl den, když 1. června 1862.
světil se prapor českými dámami Sokolu darovaný
a paní Karolina Světlá to byla, která, obrátivši se
ku shromáždění nadšeným proslovem, první a po-
slední hřeb do tyče praporové zatloukala; ona
byla hlavní strůjkyní pocty bujaré myšlénce so-
kolské ženami českými připravené, ona byla pra-
poru toho matkou. S úžasem tkvěly všechny zraky
na neohrožené mladé paní, která vedla si s výsostí
proroka k lidu promlouvajícího, s jejíchž úst linula

*) Pisatelka těchto řádků živě pamatuje se na scénu
ze svého dětství, — předeházející zbudování „Sokolny“ proti
Slepé bráně. Vracějíc se s rodiči z procházky, spatřila na
rohu ulice tehdy Žitnohranské neobyčejný shon. Oblaky
prachu zvedaly se se zdí jakýchsi, jež sta rukou snažilo se
pokáceti: Staří i starší pánové, zardělá mládež, vše s mo-
tykami a sekerami v rukou pracovalo o prvních přípravách
k budoucí „Sokolně“ — horlivý to sbor dobrovolných zed-
níků! Nebyla asi práce ta nadšená příliš vydatná, — ale
byla jakousi charakteristikou doby, pomalu malátnost se
sebe stršásající.

se tak vzletná, ohnivá, významná slova, jakých se rtů skromné čtyry vlastenek dosud nikdo neslyšel. Uvedeme jen konec znamenité její řeči, vynikající v každé větě vzácnou hodnotou: „Žádáme si od vás, byste se vždy zastali slabého a před mocným se nechvěli, jen ušlechtilosti se kořili a lži a zradě vždy odhodlaně na hlavu šlápli, žádáme, byste otčinu vždy nade vše milovali a lidskost nejen v srdcích nosili, ale také ve skutcích jevíli, žádáme, byste si cti nad život vážili a v ženě vždy viděli kněžku všeho dobrého a krásného. Toť přání, toť sesterské naše požehnání!“

Ve spolku svaté Ludmily, tehdy téměř jediném spolku pražských Češek, působila pí. Světlá mnoho let co nejhrošlivěji. Avšak myšlénka dobročinnosti nedostačovala jí k rozřešení otázky ženské, o které neustávala přemýšlet a která hlavně zásluhou proslulého národovce a lidumila Vojtěcha Náprstka počala se i v Praze hýbat. Uskutečnila své tužby v té příčině teprve r. 1871. založením „Ženského výrobního spolku českého“, který již na dvacet let co nejblahodárněji působí mezi mladým pokolením ženským. Spolku výrobního jest paní Karolina Světlá tvůrkyní, jako byla po mnoho let jeho starostkou; pokládala založení jeho za „malou splátku na ohromný dluh tříd vzdělaných k českému lidu“ (Upomínky str. 83.) a radostně podaly jí četné paní a slečny české ruce k dílu nesnadnému, veliké překážky přemáhajícímu. Mnoho svého neocenitelného času, valnou část vždy ohroženého zdraví, kus své duše věnovala slavná spisovatelka spolku a není divu, přihlašovaly-li se horlivé sběratelky ze všech krajů Čech. Vedle krásné, užitečné myšlénky bylo to její jméno, které k sobě vábilo, které podniku široce založenému dodávalo zvláštní stkvělé záře.

Pamatujeme se na jistý pokojík v domě „u Helmů“ ve Vodičkově ulici, který, nově byv přestaven, za hotel sloužiti měl. Pokojíček ten, úzký a neveliký sloužil za dočasnou písárnu budoucího spolku, v něm přijímali se členové, v něm dlela ještě s několika dámami paní Karolína Světlá, radujíc se z každé desítky členů, která spolku přibyla. Kdožkoli vyhledával ji v jejím bytě (bydlela tehdy ve Smečkách v domě „u města Paříže“) nenalezl ji doma, i bylo se mu do malounké písárničky odebrati. Místnosti spolku a školy jeho, vyjma obchod plátenický, byly pak ve staré škole u sv. Trojice; a tu znova připomínáme si obětavou starostku, jak v místnostech dosti schátralých celé dny prodlévala a r. 1872. za veliké povodně milodary, prádlo a oděv pro stížené nešťastníky přijímala.

Spolek výrobní a zvláště učiliště s ním spojená vzkvétal měrou neobyčejnou. Ani tenkrát, když školy měšťanské počaly se zřizovati hojněji, když stát i obce, zvláště pražská, zakládaly praktická učiliště pro dívky škole odrostlé, jako: školy večerní, ručních prací, kresličské, vyšívací, ne-utuchl přívál žaček do školy té (kdež namnoze vyučování poskytováno jest zdarma), okolnost to, která nad jiné svědčí o naléhavé její potřebě. Nejstkvělejší pak svědectví o časovosti a vhodnosti učilišť Ženským výrobním spolkem zařízených, bylo ustavení školy „Vesniny“ v Brně r. 1886, k níž si snaživá dámská jednota sesterské Moravy obrala školu pražskou za naprostý vzor. — Paní Karolína Světlá, nemohouc pro těžkou chorobu místo starostky více zastávati, zvolena již před mnoha roky protektorkou spolku toho.

Ještě jiným směrem pracovala ve službě

otázky ženské; povzbuzovala mladé talenty, podporovala dívky snaživé radou a přispěním. Nic nedálo se ve kruzích mladých Čech, aby nejvřelejší její sympatie nebyla je k dílu dobrému posvětila.

Z těch, jimž nejnadšeněji k dosažení cíle životního pomáhala, jest věhlasná nyní básnířka Eliška Krásnohorská-Pechova; stala se pí. Karolině Světlé později nejdražší a nejdůvěrnější přítelkyní a nepovolanejším životopiscem. *)

O prvním svém setkání s Karolinou Světlou na plesu v Riegrových-Palackých vypravuje Krásnohorská ve stati „Ze zkušenosti české spisovatelky“ (Ženské Listy r. 1888.). Bylo to roku 1862. a slovitná nyní básnířka byla dívčinou patnáctiletou, v níž česká veřejnost shledávala značný talent. Na pouti až k dosažení výše, které nyní dospěla, byla jí slavná romancierka neustálou věrnou přítelkou.

V rocích 1873—74 opověděl se u našeho miláčka (jak jsme již dříve podotkli) opět děsivý neduh oční a čivní; zakázáno jí psáti a čísti, vyhnanství do temných a osamělých pokojů opakovala se, řídké procházky po místech zcela tichých byla vzácná paní nucena konati s tváří hustým závojem zastřenou. Ještě r. 1878, když nedlouhý čas zřízen byl městský park na místě bývalých hradeb, vídávali jsme ji tam za klidných odpolední procházeti se opřenu o rámě věrné průvod-

*) Její biografické statě „Dvě básnířky lidu“ v Muzejníku 1880, „Karolina Světlá, list do našich světlých upomínek“ v Osvětě 1880, a „K pamětnímu dni 24. února 1890“ v Ž. Listech jsou, o menších článcích a básních nemluvic, nejznamenitějším a nejhlubším, co o Světlé napsáno.

kyně. Tehdy, nemohouc se docela tvorby zříci, naučila se práce svoje diktovati.

* * *

Avšak blížící se rok 1880, rok, který choval v sobě vzácný den padesátiletých básnických zrozenin, přinášel těžce zkoušené paní radostnou úlevu; uměním prof. dra. Schöbla vyléčen neduh její oční — překrvení to sítnice — a jí dovoleno opět čísti a poněkud zájmů jí tak milých se účastniti, ovšem s velikým šetřením zraku a čivů. Jak šťastnou cítila se slovutná spisovatelka tímto vykoupením z děsného přítomí, v němž neustále věčná noc jí hrozila, poznáváme mimo jiné ze slov, kterými věhlasnému lékaři očnímu věnuje svůj spis nejnovější, memoiry „Z literárního soukromí“: „Nevyrovnatelným uměním, neskonanou trpělivostí zachoval jste mi nejdražší člověka poklad — zrak. Dovršte svou ke mně dobrotivost a dovolte, abych směla posvětití Vám tyto skrovné řádky, v nichž však souhrn nejdůležitějších okamžiků mého života, života toho, jemuž jste vrátil světlem a zdravím — význam a štěstí.“

Nově zpružena, novou nadějí naplněna, dočkala se básnička naše významného dne 24. února 1880, který, jak bylo povinností lidu českého, jí svatým, neskonalým díkem zavázaného, stal se národním svátkem. Po mnohé měsíce konaly se ve všech spolcích slavnostní večery a schůze; pozdravům, telegrammům, dopisům blahopřejným, deputacím, nesoucím významné dary a památky, kvítí a diplomy, nestál se otevírati dům Mužákových, časopisy nepřinášely než podobizny, životopisy, příspěvky, ilustrace k nej přednější české básničce se vztahující. Byly to takměř všechny vrstvy če-

kého čtenářstva, jež oslavovaly svého miláčka: obce venkovské, zvláště v Pojizeří, besedy maloměšťácké, kruhy bujarého studentstva, jednoty paní a dívek českých v Praze i mimo Prahu, ba i ve vzdálené Americe připomínaly si s láskou den, kdy před 50 lety hvězdná duše vstoupila pod starosvětskou střechu domu Poštovské ulice.

Toho dne radostného dočkala se ještě láskyplná staříčká matka básnířčina. Ale v den jubilea druhého, 25leté památky vydání almanachu „Máj“ a „Dvojitého probuzení“, — již stařenka nežila. Uložila se ku spánku r. 1882; šlechtitý manžel její před 13 roky (v srpnu 1869) se světa se odebral.

Literární toto jubileum spadalo s padesátiletými zrozeninami drahé sestry básnířčiny paní Sofie Podlipské, která spisy svými v literatuře naší dobyla si místa co nejčestnějšího jako spisovatelka pro mládež, skladatelka spisů vychovatelských i novellistka. Vzácná tato paní oplakavši ztrátu slovitného manžela, jenž již r. 1867. skončil, potěšila se zdarem dítek svých, z nichž dcera Ludmila jest chotí slavného básníka Jaroslava Vrchlického a syn Prokop doktorem práv.

Od roku 1880, jsouc zase zdraví svěžejšího a uvyknuvši diktovati myšlenky své, rozvínovala slavná romancierka činnost velmi rozsáhlou. Máme z té doby některá její nejstkvělejší díla, jako „V Hložínách“, „Z vypravování staré žebračky“, „Miláček lidu svého“, tři znamenité cykly „Pod starými krovky“, „Prostá mysl“ a „Z našich bojů“ radu tendenčních povídek pro lid, vzpomínek z r. 1848. a mnoho jiného.

Doba mezi básnířčíným padesátým a šedesátým rokem jest z roků nejpohnutějších v našem národním životě. Mnohá naděje vykvétla, kterou

považovali jsme za poupě časné smrti ustanovené, národ náš zvítězil na leckterém zápasišti kulturním; avšak také mnohá rána rozevřela se tam, kde měli jsme bytost naši za nejzdravější.

Hukot národního záští, které opovíдалo se dosud jen dočasným zabubláním, záhy děsným svým hlasem mísil se v každý projev veřejný — šíře a šíře rozkládal se otravný proud všecko prorývající a ničící. A s novými úspěchy vyskytla se i nová smýšlení, břitká jako meč dvojsečný, o nichž nikdo nevěděl, budou-li národa pavezou či zbraní samovražednou. Nebyl Čech Čecha již bratrem, byl mu milým či nenáviděným stranníkem.

Jakým bolem byla tu jata vroucí, nadšená, duše naší básnířky! Každý poklesek v nerozumu či ve zpátečnictví národem spáchaný, každé slovo chabé, nemůžné, každý projev nenávisti četných národa nepřátel, každý ústupek zbytečný, každá pochybnost o národa budoucnosti byly ostrými hroty k srdci jejímu namířeny! Jak slovem i pérem horlila proti směrům záhubným, jak svolávala pod prapor vlastní každého, jemůž osud v podobě nadání, výmluvnosti, energie udělil potřebných k boji za vlast zbraní, jak bezohledně „ostřím péra svého“ dotýkala se každého předsudku a bludu škodlivého, jak zoufale truchlila, poznávala-li, že není již v každé mladé duši české, v každé mysli básnířkově, ta naprostá obětavost a láska k národu, jakým vyznačovali se první spisovatelé jí známí a ještě kruh literátů, jehož Hálek byl středem! Jakých to asi rozmluv přeosudných byla svědkem pracovna její*) útulná s tou památnou

*) Bydlela pí. Karolina Světlá odstěhovavši se ze Smeček několik let v Kateřinské ulici č. 5. nyní, co tyto řádky píšeme, jest byt její na Karlově náměstí „u kameného stolu“.

malou pohovkou, na níž již Božena Němcová zoufalé slzy prolévala nad nesplnitelnými, háravými tužbami svými? Dává nám básnička tušiti, co vše bolestného se v duši její vlastenecké odehrávalo a jaké obavy hrozné v ní klíčiti započaly, v pracích svých: „Plevno“, „Miláček lidu svého“, „Z našich bojů“, „Věvec slzičkový“, „Rodáci“, „Tužby“ (Z naší přítomnosti) a „Několik slov o významu naší literatury“.

Těžká chmura rozložila se životem jejím, když v poslední době utuchla ve mnohých vrstvách národa víra v naši budoucnost, když (myšlénko hrozná!) vytýkáno jí jakýmisi osobnostmi, že povzbuzováním svým, pracemi literárními prodlužuje poslední zápas lidu... Hluboce ji ranil úkaz ten, jehož svědky byla poslední léta života jejího, „v němž“, jak soukromě se vyjádřila, „tolik jsem se nahorovala, naplakala, nazoufala — snad zbytečně...“

Útěchou ve všech strastech stále na velikou duši její dorážejících byla jí dvojitá víra: víra v nezdolnou sílu lidu, která národ již tolikráte zachránila, v jeho strážného genia, jenž často mečem plamenným přetel síť zkázy nás obepřádající, a víra v ušlechtilý šik opravdových vlastenek, které nižádnými námitkami nedají se odvrátiti od úsilovné práce ve prospěch vlasti.

A věru, kdo má většího práva doufati v trojitou tuto moc, než Karolina Světlá? Světlá, po jejíž boku strážný národa genius kráčet neustával, ruku její k tisícerému dílu ušlechtilému veda, Světlá, která objevila sílu lidu toho opovrženého, jeho ušlechtilost pod drsným zevnějškem se skrývajícím, Světlá, která jest ryzí, obětavé vlastenky nejvznešenějším vzorem?

Ale nejen vzorem vlastenky, Světlá jest i vzorem

www.libtool.com.cn
ženy. Nikdy nevyskytl se v životě jejím okamžik, na který s nevolí bylo by jí pomýšletí, na obrazu jejím není poskvřny, není stínu. Jejímu biografovi není omlouvati coby z žití minulého, jako učinil nedávny životopisec Němcové, podrobnosti z jejího života soukromého nebudou vítanou kořistí zvědavého a zlomyslného obecnstva, jako stalo se při slavné spisovatelce francouzské, Georges Sandové. Jen ten, kdo ví, jak rádo široké obecnstvo, zvláště mužské, hodí kamenem po postavě neobvyčejné ženy, ženy umělkyně, dovede oceniti nesmírnou zásluhu, kterou získala si Světlá o ženskou naši otázku svým vzorným, jako křišťal čistým životem. A že nebyla to duše chladná, střízlivá, srdce flegmaticky v řadrech bijící, která takto ve vznešenosti neporušené, jen za nesmírnými, ideálními cíly žití se nesla — o tom přesvědčili jsme se všichni z děl jejích...

Žena ta ducha velikého však slyne také citem něžným; nebylo jí práno vychovati vlastní syny a dcery z krve vlastní, nenahrazena zůstala malá, ubohá Boženka, ale ona vřelou náklonností lne k drobotině bližší i širší své rodiny, k dětem a vnukům své sestry Podlipské, jediného svého bratra Jindřicha a všeho toho milého Ještědského příbuzenstva Mužákova. Darovala rozmilému tomu světu mnohý dárek stkvostný a děti jej přijaly s nelíčenou radostí. Není jejích povídek pro mládež mnoho, jen tři čtyři svazky, ale jsou plny ušlechtilé tendence mravní a vlastenecké.

Desetiletí uplynulo od prvního jubilea básnířčina, přes úzkostlivou obavu všech dočkal se vděčný lid, nesčetní její ctitelé a ctitelky šedesátých jejích zrozenin. Byl to den vzácnější než onen roku 1880; neboť národ náš uvykl vídati záhubu miláčků svých v rozkvětu jejích nejbuj-

nějším, vzpomínal na Trebízského, Hála, Stránecké, Mánesa, Němcové... Ale tentokráte usmál se naň osud milostivý; nezkaleně radoval se ve slavnostní den přední své básníky, která přes tíhu let mnohých dosud zářila duchem mohutným, bujarým a plodným.

Příběhy z roku 1880. a 1883. opakovaly se ve množství zdvojeném. Opět byl den 24. února velebným národním svátkem, jehož významem naplněny byly sloupce všech denních listů a týdeníků beletristických.

Nezapomenutelný byl to obraz, který dle líčení svědků věrohodných poskytoval vstupní salon v prvním poschodí domu „u kamenného stolu“ na Karlově náměstí. Stoly kol do kola seskupené sotva unesly překrásné kytice, věnce, květiny ve vásách, alba v nádherných deskách, umělé mapy a skřínky, cenné obrazy, knihy stkvostných vazeb, svitky řadres a diplomův a celé haldy dopisův a telegramů ze všech končin Čech.

A v ovzduší tom plném čarovné, omamující vůně z růží, konvalinek, fialek, hyacintů zde nakupených, tlačily a střídaly se deputace pražských i venkovských spolků (mnohá, jako Poještědská, přišla až z daleka), spisovatelstvo, žurnalistika a četné vynikající osobnosti národní společnosti; — slova slavná i pohnutá zaznívala a všechny ty nadšené i zarosené zraky řečnic a řečníků upíraly se k zavřeným dveřím, za nimiž ve své ložnici, věrnými družkami, „plentami“ svými, jsouc obklíčena dlela ta, již všecka tato pocta byla uchystána. Jen ona v den 24. února 1890. neviděla pestré a hluboce významné nádhery, kterou uzavíral v sobě salon sousední; zdaleka jen dozníval do temného pokoje celodenní vír, způsobený neustávajícím příchodem deputací, přátel, poslův

a listonošů. K velikému svému sklamaní byla nekonečná řada ctitelů a ctitelek přijata na místě churavé jubilantky dvěma oddanými jejími přítelkyněmi: paní Schöblovou, chotí professora lékařství a slečnou Dorou Hanušovou.

Mnoho ještě dní putovalo obecnstvo do básniřčina salonu, aby obdivovalo se vonným kyticím, prohlédlo vzácné dary čestné i přátelské, přečetlo všecky ty nadšené adresy o stech a tisících podpisů, ty básně čarokrásné, opěvající první českou ženu jako kněžku vznešenou, Vělu přelaskavou, bojovnici přeučatnou, — ty nescíslné písemné pozdravy, kterým den šedesátých jejích zrozenin uvítal kde který ctitel, ve skromné chaloupce neb v paláci meškající, rádlu či lýru pěvcovu v ruce třímající!

Opět jednou zmizely alespoň na chvíli prohlubně v životě našem národní zející, opět jednou šla celá vlast za jedním radostným cílem, za oslavou Karoliny Světlé!

* * *

V životě Karoliny Světlé jest kus kulturní historie národa našeho, jako spisy její jsou zrcadlem ducha lidu českého. Tak jako národ její i ona těžce zápasila o duševní své bytí, když trpěl on, strádala i ona, když vzešel mu „Máj“ otevřela se i jí vonná zahrada poesie; její srdce jedním se srdcem národa bije tlukotem. Aby ještě dlouho cítil lid náš tu vroucí mocnou tepnu přichylovati se ke hrudi jeho, to jest všech upřímných dětí vlasti přání horoucné!

Část II.

Karoliny Světlé spisy.

„Každý umělec jest více méně dítětem své doby,“ toť pravda dávno vyslovená a uznaná, Zajiště pak nepůsobí naň jen doba, ve které tvoří, ale i ta, v níž byl zrozen, vychován. z níž draly se mu do vnímavé mladistvé duše první dojmy mocné a trvalé.

Chtějíce poznati proud literární a kulturní, jenž obtékal vývoj duševní a uměleckou tvorbu Karoliny Světlé, setkáváme se s nesnází nejednou. Z nich hlavní jest ta, že literární život národa jejího nekráčel ruku v ruce s myšlením a pokrokem ostatních velikých národů evropských, jsa plaménkem chudým, teprve nedávno nově rozdmýchaným, že revoluce v umění dolétly k němu prvním svým zvukem teprve tehdy, když dávno byly vykonaly jinde dílo svoje reformatorské.

V prvních desetiletích tohoto století vládl ve skrovných prvotinách našich vliv Gessnera, básníka německého, jenž žil 1730—1787, vliv anglických poetů Miliona, Pope-a, Gray-e, z nichž všickni působili v druhé polovici sedmnáctého a první polovině osmnáctého století. Vzory ty dostaly se k nám překlady Jungmannovými a Nejedlého a opanovaly vedle Francouze Chateaubrianda ještě se starými českými spisovateli doby Veleslavinské veškerý vkus tehdejších našich literátův. A v Německu zatím byli Göthe, Lessing, Schiller své dílo již vykonali, škola romantiků nastoupila svoji vládu, nejzajímavější básník „mladého Německa“ Jindřich Heine byl vrstevníky pobouřil vášnivými,

otravně-sládkými carzároven pernými svými zpěvy, v Anglii jako žhoucí, báječné slunce vstoupil na obzor literární genialní lord Byron a ozlatil paprsky svými, divných světél a půvabů, záhy všecku čtoucí Evropu. Ve Francii „klassičnost“ podléhala již zcela v boji s novým směrem „romantism“ zvaným, tam byla Georges Sand do obecenstva hodila epochální svoje romány, Béranger byl zapěl populární, ohnivě svoje písně, Alfred de Musset počal vydávati plody svérázné svojí Musy, veliký genius Victor Hugo stával se miláčkem všech.

A u nás? První díla v duchu Byronově Máchou sbásněná potkávala se s opovržením, ba s posměchem, české písemnictví nepřestávalo si vésti střízlivě, bojácně, podobajíc se skromně přibarvené chudobce uprostřed květeny sytých a nádherných barev. Několik roků byla velikolepá přeměna vkusu a směrů v četných zemích kulturních již dokonána, když přihlásila se v Čechách nečetná škola mladých básníků ku práporu novému!

A nevidíme-li pak dnešního dne, kdy je literární náš svět ve styku pilném se všemi vymoženostmi moderní doby, jak houževnatě přidržují se někteří jeho členové romantismu, který jinde v nerovném boji s realismem (a jeho zámezip naturalismem) již podléhá a zapadá do prachu zapomnění?

V jedné pak přičině zaujala literatura naše stanovisko zcela zvláštní. V Německu byla to snad jediné dramata Schillerova „Fiesco“, „Don Carlos“ a „Tell“, a především Göthův „Götz von Berlichingen“, která byla představiteli sebeobraný vlastenecké — u nás v Čechách téměř veškerá literatura od „Hlasatele“ Nejedlého, do nejnovějších básní Čechových, Sládkových, Krásnohorské jest jediným výkřikem nadšeným a zoufalým:

„Chraňte vlast! Střežte lid náš!“ Není písemnictví naše jen růží vonnou, hvězdou jitřenkou, tklivě plápolavou, ono jest zároveň břitkým mečem, jímž uhajujeme svého bytí. A národu, kterému ponecháno zbraní tak nečetných, nelze než činiti se s touto svojí záštitou co nejhorlivěji, třeba lid jiný šťastnější si ji ukládá jako stkvost nade vše milý jen pro pýchu a potěchu svou.

Víme ze života Karoliny Světlé, že působení prvních buditelův a spisovatelů českých dlouho nemělo na ni vlivu žádného, jelikož pro německo-francouzské vychování nepoznala; když v prvních letech věku dívčího v roce svém šestnáctém a sedmnáctém počala se s literaturou seznamovati, byl to hlavně ráz lidový, který v poesii Němcové, Tylově, Erbenově ji poutal.

Mnohem více byla již přečetla z literatur jiných, zvláště z německé, a byly to belletristé z části nyní již dávno zapomenutí a od literárního historika jen útrpným úsměvem odbývaní Van der Velde, Tromlitz, Clauren, jimiž hodiny na slunné pavlači si oslazovala. Později rozšiřovala ovšem s rychlostí báječnou obzor své četby.

Četnými děly vědeckými nahrazovala si studie, jichž se žíznivému duchu jejímu nedostalo. Z belletristů byli spolu s klassiky německými a anglickými hlavně Victor Hugo, Georges Sand, Dickens, Georges Elliot, Fanny Lewaldová, Ibsen a Björnson vyvolenými jejími miláčky.

Avšak přes rozsáhlý interes, jímž spisovatelka naše pozorovala všecky proudy a směry literární, lze tvrditi určitě: Karolina Světlá jest dítkem své doby, pochopivším veliké nové její myšlenky, ohromný její úkol, ale ona není naprostou odchovankou žádné školy, ona sama proklestila a usta-

novila si dráhu svoji uměleckou. K ní neměly moci vlivy panující před r. 1858, mladý kruh českých básníků nebyl s to, aby na ni působil, jelikož byla na rovní s nejlepšími z nich; z četby mladistvých let a z ovzduší, v němž žila vymaňvši se z okovů cizáctví, zbyl jí sice nádech romantismu, ale jakmile se hrouží v prameny duše lidové, smyta bývá stopa ta většinou s tvorby její. Jí na dráze umělecké nepobádala hesla a theorie jedné koterie neb školy literární; k ní tajemnými slovy mluvil duch lidu, v nescíslných rysech a památkách skrytý, ale jen jejímu oku věšteckému zřejmý.

Duch lidu, z něhož sama vzešla, který ji jako člověka sílil a zachránil, ten duch jí jako umělkyni byl učitelem a školou jedinou, co vytvořila, jest, s malými výjimkami, vnuknutím jeho. A Karolina Světlá hleděla si vzácného daru toho zasloužití měrou největší. S pečlivostí podivuhodnou, s úctou před uměním nejhlubší*) přikládala ruku ku vtělení tajemství, která jí duch lidový pošeptal, a pomocí bystrého rozumu svého a fantasie všemi barvami duhovými zářící, vytvořila z nich ty stkvosty, které známe. Jak velice splynula s úkolem svým, toho svědectvím jest mimo jiné, i rázovitý, osobitý jazyk, jímž práce její jsou psány. I když jsou bez podpisu neb o pseudonymu, uhodne čtenář ihned autorku.

Také paní Světlá jest z čtyř spisovatelů, jimž slouží písemnictví za zbraň nezdolnou, ba ona jest z hloučku toho statečného bojovníce nejhrdinnější, až zavzněla k ní výčitka, že pro bojovnici zapomíná umělkyni . . . Výčitku tu snese básnířka naše

*) Této výmluvně svědčí slova v „Upomínkách“ a „Literárním soukromí“ zaznamenaná.

si snadno. Šla jen za svým posláním, ku kterému posvětil ji učitel její — duch lidu.

Všecka její činnost umělecká směřuje k jednomu bodu: spáse a poznání národa. V Ještědských románech a povídkách, v staropražských obrazech, v pracích tradicemi rodinnými napájených seznamuje nás s „povahopisem našeho lidu,“ se silou, která dlouho držela a se skrývala, ale pak přece národ před zaniknutím zachránila, s květy líbeznými, jež nepoznány na roli naší dědičné vypučely; v obrazech a ohlasech svých časových poukazuje k vadám a pokleskům našim osudným a hledí nás povznést zpět na křídlech ideálů svých k slunci pravdy; v tendenčních svých povídkách pro lid vrací mu radou cennou, co propůjčil poesii její ze své ryzosti; ve svých spisech k otázce ženské směřujících, způsobuje obrat blahodárný v životě a smýšlení celé poloviny národa, jí nad jiné drahé a blízké, rovněž činí nečetné její knížky pro mládež; memoiry svými konečně a články poučnými podává nám lesklé pojivo, jímž tvorba její básnická i doba, ve které žila, spojena je potomstvu v jediný pevný celek.

U ní českost, svéráznost kráčí ruku v ruce sčasovostí. Naše básnička nepoukazuje jen ku proudům, které vlní se srdci českými, nekárá jen chyb, jichž se tato dopouští, když protívuje se neúprosné ruce dějin — ona pracemi svými spojuje inteligenci českou s myšlenkami všesvětovými, ukazujíc na vzájemný jich příboj a odboj. (Pozoruhodna v té příčině jest arabeska „Pozdě“ v almanachu brněnském vydaná.)

Paní Světlá, ač kolem čela mladého šuměl jí „blankytný prapor romantismu, tak magicky ozářený znakem svým, milostnou večernicí, prapor ten

tajuplný, liliemi věnčený, v jehož stínu se to t
sladce snilo.*), přece ochotně přistoupila ku smě
nové, opravdové doby, realismu. Ač měla fanta
tak bujnou, srdce tak citlivé, tužby tak smě
jako kterýkoli z básníků, přece nikdy nepoddala
subjektivnosti; nejsou to její sentimentální stes
nemožné touhy, krvácející rány, jež svým hrdin
a hrdinkám odevzdává, aby pro ně pohnutí
účasti si vyprosili. Dlouho jest nám hledati, n
v dílech jejích najdeme záblesk vlastní její osob
podaří se nám to jen v pracích nejprvnějších a
as dvakráte, třikráte. Karolina Světlá na svo
místo postavila vlast: její jsou to boly, její tuž
nebetýčné, její osud bouřiplný, nad kterým slzla
a jásáme zároveň.

Jediné, v čem lze poněkud nazvati ji su
jektivnou, totiž umělecky subjektivnou, jest ok
nost, že nejkrásnějšími, nejvelikolepějšími post
vami jejími jsou ženy. Pochybujeme, že se ná
kdy dostane podobných podob básnických, b
i literatura naše výše a výše postupovala, ja
jsou Frantína, Marie Felicína z Felsenburgů, El
a Józsa, Sylva a Jirovcová, Leonila Křinecká, Jitk
Monika, Čilije, teta Albína, Nebožka Barbora. T
ovšem zdá se nám někdy, že z úst těchto dív
a žen, nesmírně nad úroveň všednosti čnějící
promlouvá k nám věstkyně naše, že Marie Fe
cina, Leonila, Albína, Isabella, Ivana jest — K
rolina Světlá. Ona dovedla ve spisech svých
zobraziti celou stupnici ženina citu, nechýbí a
jediného odstínu, počínajíc od bezpříkladně hrdin
Frantíny až po licoměrnou Ildu a dáblenskou G
brielu z Milčic; ale nejmistrněji vylíčila že
v jejím strádání a v její touze po světlu, svobod

*) „Z naší přítomnosti“ (Vyšehrad I. r. 1888.).

pravdě. Vzpomeňme jen, jak dovedla vylíčiti svou Iózu, svou Čiliji, Františku Bursovu, Zvonečkovou; královnu, Jitku, Madlenku a Theklu (Na úsvitě) dvě z jejích žen, Frantina a Marie Felicina, nejsou takřka než vznešenými genii věčné pravdy! Beneš Třebízský přivinul se ku čtenářstvu českému svými starci — avšak postavy ty velebné jsou si většinou podobny, rovněž jako jeho Světlušky a Jiříčky. Básniřka naše v každé ze svých podob podala nám takorůžak typ — jak nesmírně liší se na př. její Monika od Zvonečkové královny, její Frantina od Stázinky „od beránka“. Slouží Karolině Světlé zajisté jen ke cti, že ve mnohých dílech svých stala se „básniřkou žen“, vždyť ani proslulý spisovatel norský, do všech jazyků evropských překládaný, Henryk Ibsen, nepohrdl úlohou tou, ba děkuje jí valnou část své obliby.

Neméně bohatou jest gallerie postav mužských; Jarolím, Antoš, Ambrož, Šimon, bratři Nattererové, aktuár Souček, Ondřej vrátných, Skalák, Vít, Vojtěch Šembera, Jaromír, Benjamin de Bois, Tomáš Bursa, Michal Luhovský (Nemodlenec) jsou z ní nejpamátnější a nejspanilejší.

Shledali jsme v paní Světlé tvůrkyni samostatnou, básniřku svéráznou, lidovou, spisovatelku časovou a reální, umělkyni vší subjektivnosti prostou; při bedlivém studiu jejích děl poznáváme v ní velikou myslitelku. Přese všechny obtíže, jež naskytaly se jí u vychování, přes skrovné prostředky vědecké, které byly jí po ruce, podařilo se úsilovné snaze její ponořiti se ve všechny hlubiny názorů filosofických různých směrů. Nikdy nevzala péra do ruky, aby nechtěla rozřešiti jakousi záhadu mravní neb metafysickou; promyslivši pak děj a upravivši si postavy k účelu svému, jaké to věty plné hlubokých pravd, klade

jím na rty, jakými problémy dává zmitati se jejím duším, než dospívají světla a rozřešení!

Seznamujeme-li se s Nemodlencem, Benjaminem Lutoborským, Frantinou a jejím pěstounem, Ivanou v „Zátiší“, Poslední paní Hlohovskou, bratry Natterery, seznáme zároveň, že svět není básniřce naší pestrrou směsí lesův a míst obydlených, zajímavou jen mapou, na níž řídí lidi jako figurky jakési fatum bludné — ale že vesmír, s posledním svým stéblem travním jest pro ni velikým, svatým celkem, věčnými, vznešenými zákony prodchnutým. Pro ni nikde tmy, předsudků, pověry, podřízenosti; Kar. Světlá neohroženě jde za praporem svým, jemůž heslem slovo tak krásné — jako jméno její!

* * *

Roztřídili jsme již svrchu jaksi díla její a přikročíme nyní k prvnímu jich druhu: k románům a povídkám z Ještěda. V nich vedle románů z ovzduší staropražského spočívá hlavní těžiště literárního významu paní Světlé. Ještěd to byl, který dal jí nahlédnouti v tajný proud veškerý život národní vždy novou silou napájející. Ještěd naučil ji poznávati ty tvrdé české lebky a povahy holubičí, jím upozorněna byvši nalezla si cestu, po které dosud nikdo nekrácel, cestu v tajemné hvozdy, v šeré jeskyně, do srázných propastí, k divným skalám a šumným bystřinám mysli lidové, kdežto dosavad básníci jen po líbezných jeho lukách a v šelestivých hájích kráčeli, při studánkách smavé pomněnky sbírajíce. A paní Světlá porozuměla mluvě té snadno; dávno za dob dětství v domě otcovském slyšela ji z úst Českobrodských příbuzných, u Jeriů ve starobylém záměčku slyšela ji opět.

Jak přilnula k starým těm písmařům, k žemám těm rozšafným, nábožným a hloubavým, o nichž praví kdesi v dopise soukromém: „... jsem hrda na to, že jsem se setkala s potomkyněmi oněch žen, které s biblí v ruce Sylviovi, budoucímu papeži, se hrnuly vstříc, důmyslným výkladem sv. písma v té míře jej překvapující, že před nimi ucouvl.“ Jak vnikala v mladou mysl snivých neb odvážných dívek, smělých a ohnivých hochů, jež kolem ní se otáčeli!

Byly to dědinky a místa v Poještědí: Světlá, Horka, Proseč, Dolní Paseky, Domáslovice, Horní Paseky, Rozstáň, Luhov, Osečná, Javorník, Český Dub, ku kterým vroucně hned po prvních svých návštěvách přilnula a s nimiž se nejčastěji v povídkách jejich setkáváme. V úvodě k „Vesnickému románu“, první to veliké skladbě z Ještěda, píše o krajině nám tak památné: „Je mi tě věru líto, ty starý Ještěde! Opěvají-li básníci naši hory české, nikdy nezazní jméno tvoje v písních jejich; líčí-li nám krásy naší otčiny, nikdy se při tom nezmiňují o zelených tvých stráních, ni o tvých lesích, kde se prohání „štvání“ za bouřlivých nocí, ni o stříbrookých tvých studánkách, kde tančívají podvečer malí vodníčkové, vedle bledých lesních panen, česajících si tam svoje dlouhé, zlacené vlasy při svitu vycházejícího měsíce. Připomínají-li nám mezníky chranlivě vztýčené mezi námi a živly cizími, vždy zapomenou na tebe, a přec se statečně držíš, Ještěde! Od věků bráníš cizinci cestu přes lesnatý hřbet, kde chováš láskyplné děti svoje. Vztýčily si tam maják, spanilou ves Světlou. Zdaleka vítá bílý kostelíček její poutníka, ještě že tu modlí se a zpívá Čech, za horami že je již proň cizina. Nedej se mýlit nevděčností tou, Ještěde, a zůstaň nám na vždy hradbou! Kéž

by i v tobě, kostelíčku Světelský, nikdy nedozněl ni český zpěv, ni modlitba česká, aby oko věrné hledající tě na obzoru co posledního na severu strážce národnosti naší, nikdy od tebe žalostně odvrátiti se nemuselo. Kéž by se, ó Světlá! světlo tvoje povždy pečlivě strážené kněžstvem i učitelstvem nad jiné vlasteneckým a občany pokroku milovnými nikdy nezatemnilo, nýbrž každým rokem jasněji a mocněji vzplanulo, ozařujíc i na dál celé okolí.“

Již není zapomenut „chranlivě vztýčený ten mezník“, již stal se krajinkou v Čechách téměř nej památnější; vděčněji věru nevzpomínáme „švarné Šumavanky“ Krásnohorskou a Heydukem opěvané, povídkami Němcové a Jiráskovými Psohlavci oslavené, než drahého Ještěda, kde tolik divů vykouzila důmyslná „lesní panny“ u Mužáků nástupkyně! Vítězslav Hálek praví, sprovázeje slovem vyobrazení vesničky Světlé s Ještědem v Květech č. 51. roku 1869.: „Šťastný Ještěd, že našel svou Světlou a šťastná Světlá, že našla svůj Ještěd.“ Věru, šťastný Ještěd, — a s ním šťastný lid český, který spolu s Ještědem nalezen byl nejupřímnější svou přítelkyní.

Třeba prostudovati všechny toho druhu práce paní Světlé, třeba poznati, kolik v nich vylíčila povah neobyčejných a ryzích, hlubokých a něžných, velikých a strašných, kolik urvala zapomenutí příběhů náš národ charakterisujících a pro poznání jeho důležitých, kolik podrobností zvyků, kroje, způsobů života a řeči shrnula pod roucho novelistické práce — aby zřejmo bylo, co vlastně Ještědskými skladbami vše vykonala.

Nescísněkráté vyčítáno jí, že idealisuje, že pídí se, aby našla cosi neobyčejného, vznešeného, obětavého v tom lidu, který mnohým zdá

se tak všedním, nepatrným a hrubým, často řečeno jí přímo do očí, že takových lidí, jaké ona líčí, snad ani není*) — kdežto ona v bolestné rozhorlenosti odpovídá, že její péro málo ještě výmluvno, aby cele vylicilo postavy ty, jež na pouti její po Ještědí se jí vyskytly. V památném úvodu k „Nemodlenci“, jednomu z děl svých nej přednějších, píše mezi jiným takto: „Co jest naší pýchou, nadějí a útěchou, jakážto moc a síla v nás i nejúhlavnějšími nepřátely závistivě jest uznána, co nám ještě nikdy neselhalo, děj se s námi co děj, co nás povznáší v zoufalém tom zápasu o národní naše bytí, jsouc nám zárukou budoucnosti utěšenější, co nám zachovalo poklad jazyka našeho a nás tím Slovanstvu, než bezpříkladná vytrvalost a trpělivost našeho lidu, ideální snaha a obětavost jeho? Pročež mi vždy zaznívá jako zúmyslné popírání skutečnosti, vyčítáno-li mi bývá, že ve skromných svých obrazech vesnických lid náš idealisují. Stokrát větším právem bych zasloužila výtku opačnou, že totiž péro moje slabé jest k pojímání a zobrazení individuálnosti tak ideální.“ — „Kdož chce lid poznat, pochopit a ocenit, nesmí se toho zaleknout, že má ruce hrubé, plné mozolů, že je vedrem opálen, že chodí bos, že v jeho výrazech není hladkosti. Musí přisednouti k jeho krbu a hledati v něm to jádro, z něhož vyrůstá jeho život rodinný, kořen to života našeho národního. Nepodává je člověku na dlani, kdo je chce najíti, musí hodně hluboko sáhnouti a s ním někdy dosti pracně zápolit, než

*) Pisatelce t. ř. dostalo se před málo léty potěšení, přečísti si dopis prosté horačky Ještědské. V listu tom bylo tolik poesie, tolik rázovitého půvabu, že směle mohl býti (po některých opravách stylistických a pravopisných) vložen do kterékoli „kresby z Ještědí.“

je ze sebe vyloupnouti dá. Jest si vědom, že to diamant a boji se, aby se nedostal do rukou, které by si chtěly z dlouhé jen chvíle s ním hráti jako s oblázkem, nedbajíce toho, zakotálí-li se jim při tom kamsi do prachu.“

V úvodu k jiné, pozdější práci románové „Z vypravování staré žebračky“ dočítáme se o téměř stesku. Psánoť tam: „Nejednou mi bylo již na to toužiti, že co se týče hloubky, jemnosti a vzletu citů, tak rádo našemu lidu se křivdívá, a přece svědčí o vzácných těchto jeho přednostech tak jasně národní naše písně, co nejvýmluvněji zároveň dokazujíce, že jsme nikdy neměli a dosud nemáme většího nad něho básníka lyrického. — Zapomíná se obvykle, že stoupá-li míza z kořene stromu do jeho koruny a považuje-li se intelligence za korunu na kmeni národa, jest přece lid silným, mohutným kmene toho kořenem. Dlužno tedy důsledně uznávati, že co proudí ve výškách, mělo vznik a pramen původní dole v cévách kořenů, a právě, že kořeny hluboko jsou zapuštěny do lůna matky země, zrak lidu v nízkosti své tak bystře dostřehl v mnohém ohledu mravního jádra věci, jako zpytavý pohled vzdělanců, což v mudroslaví národním nepřesvědčivěji se jeví.“

My ovšem víme, že bylo třeba ducha Karoliny Světlé, aby mžikem dostřehl všeho, co jiným zdálo se nepochopitelným, nemožným, my víme, že nezasluhuje básnířka výtky nejmenší, nýbrž že nikdy nenalezne již ten lid, tak srdečně milovaný, péra nad její povolanějšího. Péro její bylo nejen nejspůsobilejším, bylo vůbec prvním, které sloužilo „románu vesnickému“, jak přese všecku předběžnou práci Boženy Němcové, Františka Pravdy a jiných, ihned uznáno současnou kompetentní kritikou. Píšet Jan Neruda (Národní Listy r. 1869.

č. 27.) v zajímavém feuilletonu „Český román vesnický a jeho tvůrkyně“ úsečným svým způsobem takto: „Člověk leccos napíše. Jednou jsem napsal, že u nás vesnický román není už možný, poněvadž je nejzvláštnější ráz české vesnice již setřen, český venkovan prochnut časově novými náhledy, čehož právě ani litovati netřeba atd. atd. ... Mýlil jsem se, jako se mýlili ti, kteří se domnívali, že český národ je proto mrtev, že se uzavřel v chaloupky selské. Jako Jungmannové z chaloupek češtinu vyvedli zas ven do kruhu živých jazyků, vnikla spisovatelka Karolina Světlá do týchž chaloupek a vyvedla z nich českou individualitu dramatickou, způsobilou, aby uvedena jsouc v český román připojila k světové literatuře článek nový, tím zároveň českou literaturu důstojně uvedla v písemnictví to světové.“

* * *

Skladby Ještědské, tento „povahopis našeho lidu“, jak později nazvala jeden z cyklů drobných kreseb pohorských, lze rozlišiti v práce rozsáhlé, hotové to romány, a v drobnější povídky a črty. Ze skladeb velikých první byl „*Vesnický román*“, uveřejněný v Květech Hálkových v r. 1867. a pak ještě dvakrát, v Matici lidu a spisech sebraných. Jest to život šlechtěného hochy selského, jenž zasnoubil se s hospodyní svou, švarnou a krásnou vdovou. Ta, postrkována jsouc vlastní dcerou a zetěm, hledí sňatkem s bývalým vychovancem svého muže a svým, kterého takto povýšuje na hospodáře zámožného, vymaniti se z poddanosti nesnesitelné. Ze švarné, přívětivé vdovy stává se průběhem času žena takorčká démonická, která, žárlivostí a nenasytnou láskou jsouc štvána, při-

pravuje manžela svého, mladého Antonína Jírovce o všecken klid a štěstí života. V ten čas, za „stínání kohouta“, jemuz jen dívka hlavu utnouti dovede, seznámí se Antonín či Antoš, s vesnickou tou rekyní, Sylvou. Dívka ta jest plna opovrzení k hochům nestatečným; pŭtky pak a pronásledování obou stran účastní se i Antoš a jest Sylvou raněn. Dověděvši se o tom rychtárka, vezme Sylvu muži na příkoří do domu; avšak z divokého děvčete vyvine se ponenáhlu strážná víla rychty, jež ošetruje na místě zbabělé matky jejich Antošovy hošíky v těžké nemoci, jež přese všecko utrhačství rychtářčino naučí se lépe poznávati jemného, zneuznaného hospodáře, jež přilne jako k dětem i ku přísné matce jeho, se sňatkem neblahým hned s počátku nesouhlasící. O štědrém večeru, když laskavá strážkyně donese hošíky k babičce do osamělé, na svah příkré straně přilepené chaloupky, pozná Antoš lépe obětavou krásnou duši divoké kdysi Sylvy; za večera toho památného rozlehne se po sedniče i vzpomínka staré Jírovcové na klášter Alžbětinek v Praze a vypravování Antošovo o vzorné obci Ochranovské v Prusku, kterou na svých obchodních cestách navštívil a jejíž poznáním hlouběji ještě procítil rozervanost života svého rodinného. Oboje to vypravování stává se později v žití našich hrdinů osudným. Mezi manžely rozevívá se krutostí a vášnivou zlobou rychtářčinou a neoblomnou pevností Antošovou vždy větší propašť. Kdežto žena čarodějně pikle kuje s pověstným Mikusou, aby opět mladého chotě k sobě připoutala — připravuje Antoš svůj s rychtářkou rozvod. Chce démona mladého žití svého nahraditi andělem míru rodinného, Sylvou, a dívka, nahlédnuvši s dostatek v povahu rychtářčinu, i v srdce šlechetného An-

toše hotova jest přestoupiti na jinou víru, následovati ho i s hošíky od matky opuštěnými do obce Ochranovské. Tajný úmysl synův příbuzným jakýmsi vyzrazen jest staré matce, již připadne úkol, aby syna s předsevzetí jeho zradila. Jirovcová vydá se do sousedního města, kde Antoš dlí a dostihne jej právě, když prohlíží se zalíbením hospodářské náčiní, pro novou domácnost ustanovené. Všecky prosby a důvody matčiny proti rozvodu namířené vyvrací Antoš důvody rovněž tak pádnými, až konečně po dlouhém boji zvítězí matka nad synem nešťastným, řkouc: že spoluobčané jdouce kolem hrobu otcova proklnou popel v něm tlící jako ostatky toho, z něhož vyšel, obci na příklad hanebný, kacíf a odpadlík. „Matko, matko, vy jste zvítězila,“ volá Antoš všecek zlomen, slibuje, že se do nenáviděného domova, k ženě ďáblici navrátí a Jirovcová spěchá, aby rozechvěnou mysl přátel potěšila radostnou o synově obratu zvěstí. Ji drahnou dobu očekává již Sylva; aby stařeny nepropásla, usedá v soumraku na křížovátku, kde poblíž pne se starý kříž. Pohřížena ve sladké sny o budoucnosti blízké, dlouho nepozoruje, že se jí kdosi blíží; až pak zaslechne otcenáš po zpátku odříkávaný, vidí jak postava v bílém rouchu o dlouhých, bohatých, černých vlasech vyhoupne se na kříž a obejmě jej oběma rameny. Sylva po vlasech pozná — rychtárku; ona to, navedená zlolajným Mikusou na kříži modlí se žalm zaklínací ku králi pekel. Slova „V tesknosti Antoš Jirovec dny své dokonej“ dolehnou k sluchu Sylvinu; dívka dále slyší, jak proklíná nešťastnice děti manželovy, děti z vlastní krve své, matku jeho starou, všecky jeho předky do kolikátého kolena... S výkřikem „Zadržte, vašim Antoš zůstane“, vrhá se k rychtárce na kříži visící. Ale

pobloudilá žena má ji za knížete pekel, který přichází si jí odvést, a leknutím smyslů zbavena klesá do těžké nemoci, v níž za krátko zemře. Antoš je svoboděn, — avšak Sylva stojí k slibům mrtvé ženě učiněnému, přes všecko podivení staré Jirovcové a jako služka kláštera Alžbětinek tráví život svůj. Antoš, vychovávající hochy svoje na zdárné jinochy, umírá v zahrádce matčině, pohlížeje na pěkné nářadí, při němž matka dostihla její tehdy v městě a otázkou ostrou „Do nového hospodářství?“ zvěstovala mu příchod nových bouří životních.

„Vesnický román“ jest práce jako z kusy žuly utesaná. Málo v ní veselé nálady, všechny postavy jsou více méně zádušné, pochmurné: vážný Antoš, vzor občanského rozmyslu a statečnosti, — Sylva, přemýšlením z divokého šotka skročená mladá dívka hrdinně obětavou, — démonická rychtářka jejíž vášně záhubné přesně k tomu ukazují, kam vede sobecká láska ženy starší k mladému choti, a k jakému konci čelí snatky prospěchářské, — stará Jirovcová, žena zásad tak železných, že hanbou jest jí porušovati věrnost mrtvému manželu i když vrátí se ze zkušené hoch kdysi milovaný, nyní šťastnou domácnost jí nabízející, žena tak své cti dbalá, že ukazuje mladistvému synáčku soudruhovi ku krádeži ovoce sváděnému tmavou hladinou rybníčka, právě mu, tam že ji má vyhledati, až po mlhu zdařeném domů vraceti se bude. Přes všechnu sympatičnost krásné a pevné povahy Antošovy, přes bujarou mladost Sylvinu, paprskem ušlechtilé dívčí mysli ozářenou, přiklkl bychom palmu — staré Jirovcové. Připadá nám jako antická socha. Jsou si vědoma vlastní síly v odříkání, žádá s neuprosnou určitostí touž míru hrdinství i od jiných. Pro ni řád světový a příkázání

božská jsou zákony nedotknutelnými; zřekši se všech prospěchů světských stále na myslí má život budoucí a nestrpí, aby rozmarem, jak se jí zdá, porušeno bylo to, co tam má jí býti náhradou a potěchou. Její proslovení k Antoši, jímž úmysl jeho zvrátí, jest úchvatné, neméně úchvatné než velikolepá děsná scema na křižovatce. S dovedností přesně uměleckou kreslena je příšerná rychtářka a vášnivě boje, které duši její neustále zmítají; s touže důsledností objevuje nám básnička proměny v duši Antošově a Sylvině. Zvláště pozoruhodna je pevnost této stavby románové; episod tu nemnoho, všude rychlý spád. Ličením „stínání“, vypravováním staré Jirovcové, popisem života starého přezáka strýce zachována nám i v knize této četná památnost narodopisná.

„Vesnickému románu“ nejbližší co do času a podstaty jest „*Kříž u potoka*“, jenž vyšel o dva roky později v Matici lidu 1869. (dále ještě u Grégra). „*Kříž u potoka*“ jest práce mnohem rozsáhlejší než „*Ves. román*“, jeho děj je širší, složitější a rozkládá se vlastně ve dvě části: v život Józina a život Evin, — mstitelky-škůdkyně a osvoboditelky. Jako ve „*Vesnickém románu*“ nalézáme i v „*Kříži u potoka*“ postavy pochmurné, velikolepé, avšak dojem zádušný zmírněn jest podobami jinými, naivními usměvavými a tklivými. Vesnický román je jako leskem sosnovým, ale *Kříž u potoka* jest malebným údolím o smavých lučinách, k němuž sklánějí se srázné lesnaté stráně, skalami prorývané. Vedle bohatýrské Evy, mrzouta Ambrože, vedle divoké, zrazené Józy a ubohého Venka, úlisného Mikeše a záletné Mařičky, vedle tvrdých Kobosilových a krutého Józina manžela, potkááme se tu s měkkými manžely mlynářovými, s poctivým Eviným pěstounem, bývalým stárkem;

vůbec je smavé ovzduší veselého mlýna protivou velmi účinnou ku zamračenému domu Potockých, s hrozným jeho křížem, kde nalezena Józa nožem probodnuta.

Děj „Kříže u potoka“ jest ve stručnosti co největší tento: Zemanská rodina Potockých stížena jest kletbou; rodinná spokojenost a svornost v lůně jejím nemá stání, všichni mužští členové, jakmile se ožení, „pozbyvají“ (rozumu), dopouštějí se pošetilých, divokých kousků, tak že spoluobčanům jsou na opovržení a výstrahu. Kletbu tu přivodila na ně pramatka jejich Józa. Ta, dcera z rodu téměř žebráckého, tvrdého, Kobosilova, zamiluje si mladšího Potockého vši silou své nedotknuté, vášnivé duše. Ale Mikeš tropí si z ní jen kratochvíli; opustí ji a Józa padne do oka staršímu z Potockých. Přese všechno svoje zdráhání nucena jest státí se jeho ženou; ale slibuje mu věčnou nenávist. Muž Józín, syt jsa ženiným odporem, pomocí tajných jakýchsi prostředků omamuje ji, tak že se mladá, krásná žena stane úplně poddajnou. Teprve po roce, když narodil se jí synáček a služka mladá za nemoci paniny zapomíná jí nakapati nápoje omamujícího, probouzí se nešťastná k vědomí a nechtějíc snášeti poroby u nenáviděného muže, uteče ku kříži u potoka za statkem, jenž od něho vzal jméno. Proklínajíc všechno potomstvo Potockých, aby nikdy lásky upřímné nepoznalo, zahyne tam vlastní rukou. Příběh ten dávno zapomenutý vypravuje stará mlynářka roztomilé schovance Evě, kterou si kdysi osiřelou na místě vlastních dětí vzala. Bylať jí Eva ve velikém zármutku po smrti prvního neduživého muže tak potěšila, že ji mlynářka považovala za náhradu Bohem seslanou. Eva byla se setkala s mladším Potockým, Štěpánem, když vyšla nasbírat hojnost kvítí k sv. Janu Křtiteli. Štěpán

okouzlen jsa krásou a prostomilostí „Evičky z mlýna“ žádá za ruku její a Eva mu ji připoví, ne že jej miluje, ale že přeje si věrnou, neoblomnou oddaností zrušiti kletbu Józinu a zjednati jí pokoje. Byl osud Potockých celou její bytostí zatřásl. Štěpán má bratra staršího Ambrože, „mrzouta“, který nejvíce na cestách se zdržuje. Ten zprvu nehrubě dbá švakrové, jsa sňatku Potockých vůbec nepřízniv a sám se ho zřeknuv. Teprve Evina malá dcerka sblíží jej poněkud s matkou. Zatím Štěpán dal se na cestu, již před ním všichni Potočtí kráčeli; zanedbává ušlechtilé svý ženy pro sprostou, vykřičenou záletnici Maříčku, trýzní a týrá ji tělesně, až ji i raní. Nešťastná Eva cítí na sobě již Józinu kletbu, je zhanobena, ponížena. Tu při „kříži u potoka“, kdež bolestně přemítá, překvapí ji Ambrož; dávno vědí oba, že se milují a Ambrož vyzývá Evu, aby s ním ušla životu pokojujícímu. Eva, pamětlivá jsouc slibu slavně učiněného — zůstane... Ambrož odstěhuje se od Potockých kamsi do hor a Eva, aby dokončila obět svou, ubírá se k rozpustilé Maříčce vyprosit si u ní muže, děcku otce. Rozmluvě obou přítomen jest tajně Štěpán; pohnut tolikerou láskou ženy své, zanechá záletů svých, stává se oddaným manželem, řádným občanem. Kletba Józina je zrušena! Mezi tím povstanou v hospodářství mnohé nesnáze a Štěpán odeběře se k bratrovi, aby za pomoc ho požádal; Ambrož, bolestně jsa uražen návratem a jednáním Eviným, tvrdšímu mu pomoci odpírá. Štěpán, chtěje na dobro státi se hodným ženy své, zavádí mezi sousedy mnohé prospěšné novoty; z toho jedné neděle strhne se v hospodě rvačka; k ní naskytne se Ambrož, jenž obměkčiv se, bratru přece peníze přináší a za víru a zmatku raněn jest smrtelně do hlavy. Ve starobylé sednici

u Potockých umírá Ambrož; Eva stojí uprostřed světnice, držíc se dřevěného sloupu, strop podepírajícího, aby neklesla. „Tedy se ti přece podařilo Potocké vykoupiti, když před mužovou milostnicí jsi se pokořila?“ zahovoří s namáháním raněný. „Nevykoupila jsem Potockých, pokořivši se před mužovou milostnicí, ale tenkrát jsem je vykoupila, když od tebe u kříže jsem se odtrhla!“ Blážený úsměv uhostí se na zasmušilé Ambrožově tváři — úsměv poslední . . .

Již ze stručného popisu kostry děje lze poznati, že tu pracovala ruka velikého, uvědomělého umělce; co tu barev nádherných, co tu výjevů, čtenářem do hloubi duše otrásajících, co povah hlubokých a tajemných jako lesní studánky smrčínami vroubených! Není divu, že „Kříž u potoka“ při svém objevení zmítal veškerým obecnstvem. Nesčetné jsou ty večery, jež citliví čtenářové nad knihou tou, nad osudem Evy, Józy a Ambrože proplakali . . . V „Kříži u potoka“ vyniká také mistrné líčení krajinářské; vzpomeňme jen cesty mlynářčiny a Eviččiny z kostela, pouti Eviny před sv. Janem Křtitelem a výjevů u kříže. Skvostné jsou epizody v ději rozptýlené, tak na př. mlynářův pohřeb, častování s ním souvisící, a objevování se rozličných ženichů mlynářčiných, jež vyvolenec její, starý poctivý stárek, sám tvrdošíjně jí uvádí.

Hrdinskou postavou ženskou jako Eva, ovšem poněkud jiného rázu je „*Frantina*“ hlavní osoba stejnojmenné třetí veliké skladby z Ještěda. Jest to příběh dívky mladé, uprostřed divočiny „Čihadníka“ vyrostlé a v zásadách některého odvětví vyznání bratrského neb podobojí vychované. Stýskajíc si v samotě po malém druhu mládí a dychtiva jsouc poznati svět jí pěstounem-podivínem

tak zhaněný, vydává se Frantina k obydlím vesnickým; neduživý rychtář jistě vesnice v Poještědí, ubírající se na pouť do Vamberge, ihned si ji zamiluje a přivádí si ji domů již jako hospodyňku. Vlivem bystroduché Frantiny lepší se stav na statku bohatém, ale zanedbaném a když rychtář stále postonávající po několika letech zemře, učiní občané Frantinu rychtářkou. Jediným přítelem jejím je mladičský hoch, čeledín Bartolom; v rozmluvách těchto dvou zanícených duší, zbožného, věrného katolíka a důmyslné, nadšené pantheistky spočívá na mnoze těžiště knihy. Bartolomovi svěruje se Frantina se svou mladostí, s vírou, kterou jí pěstoun vštípil a která pozorováním všech věcí v ní se ustálila. Jediný jest rozdíl mezi starým ptáčkem a stoupenkou jeho: on neměl lásky a v ní byla láska, která hory přenáší, láska k lidstvu všemu, která dovede vlastní blaho prospěchu ostatních obětovati. Bartolomovi vyzná se Frantina také, že nepřestává na druha dětství vzpomínati — a jak svěží, silnou je upomínka ta, dokazuje rychtářka, odmítajíc všechny snatky jí nabízené. Té doby pověstným je v horách Ještědských vůdce lupičů, odvážný a neúprosný, jehož pravé podoby neznají ani vlastní zlotřilí soudruzi. Frantina, v jejíž srdci plane světlo naprosté spravedlnosti i vroucí účasti s nešťastnými a potlačovanými, těžce snáší jeho roty loupežnické; zapomíná však poněkud příkoří krajině Ještědské činěného, když shledá se ve švarném bohatém dřevaři Apolínu, s přítelem let dětských. Mladí lidé se zasnubují a umínají si, že po svatbě zcela tiše konané, odeberou se z rodného kraje. Jednoho večera přichází v rychtářčině sednici řeč na četu „lesňáků“ a jejich hejtmana; pan Apolín zastává se ho, poukazuje k tomu, že dal se na ničemné řemeslo své

z pomsty poněvadž páni otce milovaného mu utřili a celou rodinu ve zkázu uvrhli. Posluchačů velice je srozumitelná účast Apolínova, jelikož je známo, že i jeho otec, jsa kdysi vyslancem a mluvčím potlačeného lidu robotního, ukrutným způsobem byl mučen a pronásledován. Den před sňatkem k němuž chtějí se snoubenci setkat pod jistě borovicí a odtud do kostelíčka se odebrati, vydává se Frantina s Bartolomem na jarmark blízkého městečka Osečné. Na jarmarcích byl zvykem, že za jakýsi tajný poplatek se svolení „pánů“ plenili zde „Weiszkauffi“ aniž, kromě ohlášení, jiného opatření bylo proti nim učiněno. Křivdy této ujímá se Frantina; důmyslnou, bystrou svou řečí získá si nadšený souhlas a obdiv ubohých kramářův a občanův a vymůže na „pánech“, aby zlo to dávné odstraněno bylo. Na cestě zpáteční setkají se rychtářka a Bartolom s mladičkou děvčicí, sirotkem; ta, důvěrou k neohrožené rychtářce jsouc jata, svěruje jí, že dostala se do služby k poudivné ženě, zajisté k matce pověstného lesňáckého hejtmana a vybízí ji, aby snažila se v chaloupce hluboko v lesích skryté, jej zajmouti. Frantina svoluje a všichni tři vydávají se za šera na pouť. Lupič je v podkrovní komůrce, Bartolom vylézá na strom, aby stavení a okolí si prohlédl, a spatří vedle „hejtmana“ — páně Apolínův klobouk. Zděšen nad časnou smrtí, kterou mladý ženich sešel nejspíše rukou lesňáků, svěruje se Frantině. Ta vyšine se po něm na strom — pozná nejen Apolínův klobouk, ale i Apolína samého. Tajemství to zůstane však při ní, ona s Bartolomem ubírá se domů, z rána vydává se pod borovicí — ale svatebčané shromáždění na statku nemohou se jí dočkat. Od Bartoloma čeledína dovědí se, co potkalo nešťastného ženicha. Po mnoha dnech vrací se Frantina

všecka změněna; vše zůstává při starém, jen Bartolom, zasnoubiv se s oním sirotkem, Baruškou, a bohatě byv rychtářkou opatřen, stěhuje se ze dvora. Nemohlať Frantina k děvčeti, v němž viděla první příčinu svého neštěstí, přilnouti. Teprve po mnoha letech shledá se Bartolom s bývalou přítelkyní a hospodyní — umírající. Dala si jej zavolati, aby sdělila mu poslední svou prosbu: chce býti pohřbena v tajemné, přírodou luzně ozdobené jeskyni na Čihadníku, kde jako děti s Apolínem si nejkrásněji hrávali a kam místo k oltáři zavedla si ženicha, aby proklála jej nožem kdysi na památku jí darovaným, mstíc na něm takto urazené jím poškozené lidstvo. Nehlásala svého náboženství „v hrubých křech“, kde s Bartolomem rozumovala, jen na plano, stála i činem ku každému svému slovu. Vraždíc svého miláčka, dí: „Ty's neodpustil, nemůže ani tobě odpuštěno býti; ty jsi se mstil, odplata minouti tě nesmí, ty's prolil na tisíce slzí, nemůže ti dopřán býti blaženosti úsměv, ty's usmrcoval, za to já tebe usmrcuji.“ Žila jen proto ještě po tolik smutných, strastiplných let, že chtěla lidem vše navrátiti, co lesňáci jim pobrali; ob chvíli vyskytly se kdesi peníze z neznámých rukou — byl to výtěžek rychtářčina prodaného statku. Krásná a pohnutlivá jsou slova, jimiž se těší na spojení posmrtné s milencem. Právě Frantina Bartolomovi ve své zpovědi: „Vedle sebe sladce spáti budeme sen věčnosti a až tělo naše se rozpadne a popel srdcí našich se smísí, tož pak vznikne a vyroste krásný, silný strom, prorazí to křišťálové nad námi klenutí, nad skálou až k nebi se povznese a všichni všudy slavící ihned do jeho větví se přistěhují, neb to bude strom lásky. Pokvete na něm květ růžový, uzrají na něm jablka zlatá, kdo takový květ utrhne, ihned lásky slasti

pozná, kdo jablka okusí, jí v stálém štěstí užije, a kam vítr seménko z něho zavěje, či ptáček rato-
lístku z něho zanese, tam se ujme nový strom
takový a zas nový, až z nich bude po celém světě
jen jediný les, a všude, všude štěstí a lásky dosti.“

Postava Frantiny, kolem níž celý příběh ro-
mánový se otáčí, mocně spisovatelku k sobě vábila
hned na poprvé, když slyšela „o zlých časech,
v nichž až ženskou museli udělati rychtářem“. Ve
svém doslovu k Frantině, tak důležitém pro po-
znání způsobu její tvorby, jako vše, co k pracím
svým vůbec na objasnění svého stanoviska připsala,
dí: „Chopivši se později péra a hledajíc mezi
lidem tamějším typy, v nichž by se mravní, nábo-
ženský a sociální ráz doby jejich nejjasněji zobrazil,
vzpomněla jsem si ovšem také na onu vdovu, ježto
se stala pro hory osobou napolo již báječnou. Sto-
pujíc bedlivě její šlápěje a sbírajíc po lidech, co
ještě o ní věděli, s rostoucí radostí jsem pozná-
vala, že byla vychovanka pohanova asi potomkyně
nějaké staré rodiny podobojí do zdejších hor za-
váté a snad poslední neuvědomělá vyznavačka
pantheistické víry nejkrajnější strany starých Tá-
borů. Neznám v literatuře novější postavu jí po-
dobnou kromě „Jeanne“ hrdinky to románů San-
dové.“

Vytvořila nám ji Karolina Světlá takovou, že
nikdy vedle ní vznešenější postavy ženské mítí ne-
budeme; tato žena je vše sama ze sebe, nikdo jí
neučil než bujná divoká příroda, v níž osaměle
vyrostla, a přece v jejím srdci vykvetlo tolik čistých,
vroucích pudů, přece v její mysli zasvitlo tolik
velikých, vznešených, spasitelných myšlének. A do-
jímá-li nás něco ještě více, než květy jejích citů,
světlo jejích pomyslů, jest to železný zákon, kte-
rému podřídila život svůj ona, jíž nikdo zákonů

náboženských ani lidských nevysvětloval. Nemilovala bližního jen jako sebe samu, ona milovala jej stokrát více. „Frantinou“ učinila Světlá čisté lidskosti hold upřímný, nedocenitelný.

* * *

Povídka „*Kantůrčice*“ honosí se hrdinkou rovněž svéráznou, ale prostomilejší, naivnější. Kdežto „*Frantina*“ je dramatem mocně rozrušujícím, úchvatným, v němž kromě toho poutají nás úvahy o náboženské a mravní podstatě života, jest „*Kantůrčice*“ idylkou prstonárodní. Jest málo prací, jež podávají nám takový poklad zvyků, říkadel, mudrosloví, obrázků zařízení venkovského, kroje atd. jako tato povídka vytištěná poprvé ve Květech Hálkových na r. 1869. Řekli bychom málem, že Podhájských Enefa a její dědeček jsou zosobněným životem horalů Ještědských se všemi jeho prostomilými zvláštnostmi, utkvělou jeho vírou, jež tak často v pověru zabíhá. Oba přioděni jsou ještě „starobyrou řízou ze zlatých nitek utkanou, z níž se svléká duše lidu českého, by se přioděla, nachovým pláštěm nových, volných myšlenek“. (Úvod k Vesnickému románu.) Enefa jest milá všemu okolí, všude si váží pomocné její ruky, ač pro rozumování svoje a pro pevné, až neústupné jednání přezdívají jí „kantůrčic“. Ale nikdo k starosvětské, chudobné rodině Podhájských tak nelne jako sousední bohatá selka Mrákovtová; mladá Enefa stává se jí přítelkyní, rádkyní, skorem dcerou. Poznáním syna selčina Otíka, jenž byl se rodným horám i matce skoro odcizil a v Praze na doktora práv vystudoval, dochází v životě „kantůrčice“ naší k zápletkce. Trpí Enefa, ale popustiti, odpustiti nechce, ani když Otík sám nápravu učiní.

Ale na konci milenci přece v lásce jsou spojeni. Rozdíl starosvětské pobožné této rodiny písmářů, při nichž je „dar ducha svatého“, jehož všemožně na potěchu bližních využití hledí, a jalového konání Otíkova i pražských jeho vrstevníků, podány jsou velmi účinně. Vedle roztomilé, svěhlové Enefy jest to i její bratr, Jeník, klučina již novou dobou ovátý, ale rovněž prostoduchý a čtverák věru k líbání, který stává se čtenáři milým; neméně přilneme k rázovitému, moudrému dědečkovi.

„Kantůrčice“ jest jediná větší skladba z Ještěda, kdež básnička dala zalaškovati líbeznému svému humoru; v menších ohrazečích učinila tak často, jak ukazuje „Večer u koryta“, „Hubička“, „Námluvy“, „Nebožka Barbora“, „Kterak se dohodli“ a j. v. Všude jinde řítí se černé těžké mraky, blesky děsné prorývají zachmuřenou oblohu, vodopády hučí s hromem o závod — zde v této mistrné, do nejmenších podrobností provedené selance svítí slunce téměř nerušeně, ozařujíc nejen témě prostomilých vesnických obyvatel ale i všechno starodávné, osobité jejich okolí a obydlí. Děj „Kantůrčice“ odehrává se v době nedávné, kdežto Frantína činnost v horách spadá do předešlého a snad i na počátek tohoto století.

„Květy“ Hálkovy r. 1871. přinesly novellu „Mladší bratr“. Jest to prostý život postrkovaného Vavřince Hlaváčka, v němž vyrostle jediná bledá květina, pomyšlení to na droboučkou správčici-motýldici, hezounkou jako voskový obraz Jezulátka, jejímž mladému synu zachrání „mladší bratr“ napotom život, vlastní při tom obětuje. Známe všichni kázání Kristovo na hoře o osmeru blahoslavenství; svým Vavřincem podala Světlá k němu vhodnou podobiznu. Mladší bratr je „chudý duchem, tichý, lkající, milosrdný, pokojný a čistého srdce; on

protivenství trpí pro spravedlnost, on lační a žíznil po ní“ a věru takových, jako je náš opovržený čeledín, „bude království nebeské“. Vedle svých tvrdých českých lebek podala tu Kar. Světlá zase jednou „povahu holubičí“.

Románem Ještědským nejmělejší, nejpodivuhodnější a snad nejsložitější a nejbohatší prací její vůbec jest „*Nemodlenec*“. O původu Nemodlence mnoho zajímavého vypravuje nám sama v „Literárním soukromí“ a také již v „Upomínkách“ se zmiňuje, jaký dojem zůstavil v ní již první pohled jeho, ji zasáhnuvší. Děj „*Nemodlence*“ těžko jest v krátkosti vypovědět; seskupila zde Světlá takovou spoustu látky, že byla by dostačila na pět samostatných románů. Podle památného úvodu k práci té a slov dodatečných, neméně závažných, měl se státi „*Nemodlenec*“ jakýmsi věčným pomníkem bohatství nevyvážitelného myslí lidové. Snad proto shrnula básnířka tolik pestrého děje, tolik postav obrovských, tolik zápletek podivuhodných, tolik vášní hlubokých do jediného díla, jež v nižádném poměru není k obsahu přebohatému. Vždyť příběh starého praděda Luhovských sám o sobě poskytl by osnovu ku skladbě rozsáhlé; nejinak poměr zemanky Marie k muži, dětem, k bývalému hochu a dceři jeho. Starší Luhovský (Adam) se svými styky s krtičkářovou, již na myslí tane pouze neznámý poutník na mezi, a konečné dovršení děje hrozbou Adamovou a náhlou jeho smrtí, třetí byl by podal základ k obrazu vášní a osudu horalů Ještědských; konečně Michal, vlastní románu hrdina, stojící mezi oběma sestrami sobě tak nepodobnými, Dalenou a Alžbětou, ten deista vznešených myšlének a neohrožené lásky ku pravdě, jako nemodlenec (neznaboh) pronásledovaný a posléze z otčiny vypuzený, jest postava

takové váhy a výše, že jí nutně stává se dílo umělcovo velikolepým.

S úctou nejhlubší klaníme se mohutnému, tvůrčímu duchu básnířky, jež podala o síle a bohatství jeho svědectví tak stkvělé, že jediným Nemodlencem byla by slávu svoji zbudovala. „Nemodlenec“ sám o sobě podává takovou gallerii postav, že nestvořil jí mnohý na slovo vzatý novellista český: máme tu rodinu zemanů Luhovských: příšerného praděda, zchytralého zemana, bujarého, vášnivého a záletného Adama i snivého hloubavého Míchala, v němž ne nadarmo viděl děd zjev archanděla jmenovce jeho; chladnou, krutou, v nejhlubších svých citech zraněnou zemanuku; bludného krtičkáře-myslivce, bývalého milence jejího a pyšnou, krásnou Dalenu, dívku nejhoroucnějšího citu ale ducha ještě háravějšího; starou Verunu, typ to věrné, moudré služky, vesnickou filosofku, měkkou nyjící Alžbētu, rodiče své a matce neblahé Daleny tak velice podobnou, z vedlejších figur pak otce Alžbětina, pana faráře, justiciára a j. v.

Jako postav jest v „Nemodlenci“ i množství výjevů znamenitě provedených a vysoce dramatických; připomínáme z mnohých výjev za bouře, smrt to praděda šileného v náručí Míchalově, soudobý výjev ve starém ovčíně, přísahu Daleninu na prahu osamělého stavení, při němž šlápne na oharek doutnající a Adamem, k setí hrachu „na nivy“ se ubírajícím, jest pozorována, výjev při Míchalově lůžku v podkrovní komůrce, jeho procházky za měsíčního svitu blíže studánky, kdy spatří a pozná jej Dalena, smrt Adamova „na nivách“, příšerné námluvy při mrtvolách zemančině a synově, rozmluvu Daleninu s panstvem, za níž Míchalovi svobodu vlastním štěstím vykupuje, a

nade vše slavnost církevní při soše sv. Jana, kdy smělý „nemodlenec“ dokazuje shromážděnému lidu, že na místě boha věčného, jednoho, postavil si modly dřevěné a kamenné! Kdyby vyskytl se umělec výtvarný, malíř, jenž by s to byl, aby vniknul až na dno do tvoreb Kar. Světlé, jaký to cyklus podivuhodný povstal by namalováním výjevů z Nemodlence! Byla by to pohádka tak luzně a zádumčivě krásná jako Schwindova „Meluzina“, jeho „Sedm havranů“, ale ohnivější, vzletnější, významnější.

Vždy při četbě Nemodlence připadají nám báchorky národní; jako působí tyto na vznětlivou mysl dětskou, která věc zveličuje, duhovými paprsky opřádá, tak působí „Nemodlenec“ na mysl dospělou. Vše je tu neobyčejné, nádherné, děsivé a zase vábivé, hárá tu oheň vášní pozemských, šumí křídla myšlének božských; jen zveličování fantasmie a doplňujících paprsků tu netřeba, o ty postarala se básnička sama měrou nejvyšší.

Míchal Luhovský jest rodným bratrem důmyslné Frantiny, oba z jednoho jsou kořene, z předků pro víru bludnou trýzněných, zneuznávaných a pronásledovaných. Avšak co ve Frantině dávno upevněno rukou přírody ji vychovavší, to dlouho válčí a hárá v srdci Míchalově, než dojde rozluštění. Jako „Frantina“ i „Nemodlenec“ jest holdem duchu „rozšafných předků“, jejichž hloubání u věcech náboženských a mravních, jejichž utrpení za pravdy jimi uznané, zanechalo v potomcích stopy tak silné, že staly se za vzkříšení našeho základem nového života. A hold ten končí velebnými slovy: „Ó lide náš, ty naše hradbo a chloubu, kde bychom se byli již octli bez tebe, kdybys ty nebyl chtěl k příkladu slavných předků vždy státi na výši doby? Tys nám zachoval po-

svatý poklad jazyka, zachováš nás i svobodě, chtěje nadál státi vždy a napořád jen při pravdě?"

"Nemodlenec" jest vedle "Upomínek" poslední rozsáhlou prací, kterou naše básnířka zanášela se před dlouhou, trapnou svou chorobou; vyšel ve "Světě" r. 1873. Z roků 1875, 1876, 1877 a 1878, zvláště z prvních dvou, máme bohužel velmi málo prací paní Světlé. Teprve po svém vyléčení, když se naučila díla svá diktovati, plyne k nám opět hojnější proud její tvorby. Napsavši r. 1880. vysoce zajímavé své "*Literární soukromí*" zabývala se několik let téměř jen skladbami časovými a tendenčními, což považovala za naléhavou povinnost českých belletristů, jak výmluvně hlásá v proslovu ku dvěma svým pracím r. 1883. a 1884.

Jedna z prací těch jest po dlouhých letech zase první velikou skladbou z drahého Ještěda, již se k naléhání redakce a zajisté i obecnstva paní Světlá podjala. Jest to "*Vypravování staré žebračky*", otištěné v Osvětě r. 1884. Románek "*Z vypravování staré žebračky*" je prací nejen výtečnou, ale v nejedné příčině bedlivého skoumání hodnou. Jeť nejen "příspěvkem k poznání našeho lidu", ale i páskou, již Světlá spoutala ten drahý, nepovšimnutý lid Ještědský s myšlenkovými oblastmi vysoce vzdělané Evropy, vlastně, již dokázala, že horalé její s učeným světem národů vysokou kulturou se honosících jsou v jakémsi vnitřním spojení, majíce s ním pomysly společné. Prostá žena vesnická, nešťastná matka žebraččina, ubírajíc se na osamělou paseku ve "Březí", aby tam život vlastní rukou skončila, praví ku strýci a pěstounu svému: "Divila jsem se vždy všem lidem. Vidí všichni, co mají svědomí, jak to na tom světě chodí a přece si nepřejí, aby zahynul

když na něm čeká na ně a na potomky jejich tolik trápení. Ale teď, v této chvíli, nejvíce se divím všem ženám, že se nevzpouzejí úkolu svému, když viděla jen jedna z nich jedinou hodinu dítě svoje trpěti. Budu já tedy první, která světu tomu poslušnost vypovím. Z krve mé již žádné dítě nevyroste a než bych ještě jednomu darovala život, raději života se vzdám. Bude-li mne chtít Bůh za to zavrhnouti — nuže, již jsem na to odhodlána Snadněji mi bude snášeti veškera muka, která na mne v jeho očistci čekají, než abych sama na jiné muka uvrhovala, já, kteráž jsem nikdy vědomě broučka nezašlápla, mouchy neubila, květiny na poli neulomila. Ne, nepřenesu jednou na lidského tvora, ó Všeslitovníku, na vlastní dítě, hrůzy toho života pozemského.“ I dokládá básnička na konci své práce: „Zamyšlena hleděla jsem k „Březí“, kde odpočívala neuvědomělá, nešťastná vyznavačka oněch teorií pessimistických, jimiž o několik desetiletí po její násilné smrti Schopenhauer, Hartmann a jiní tak mnohou mysl rozrušili, tak mnohé srdce znepokojili a tolik pohoršení způsobili. — Tázala jsem se samy sebe, nemají-li přec jen pravdu ti, kteří tvrdí, že co krouží v hlavách vzdělavců, mnohdy již dříve, aniž má o tom svět tušení, zcela na zapřenou zaplakalo v srdcích lidu?“

Povídka „Z vypravování staré žebračky“ má děj dosti neobjemný; hlavní zde věci jest líčení povahy a smýšlení osob v ní jednajících. Osob těch též není mnoho. Dvě bytosti umělecky nadané, jemnoduchý, měkký Tadyáš Vraný, muzikant, a zádušlivá, s pořádkem světovým stále válčící Cílije, dcera ze statku, ale jako potomkyně harfeniččina zavržená, jsou střediskem skladby. Vedle nich vyniká jadrný pěstoun Cílijin, starý hajný,

zrádná, tvrdá Petrona, nevlastní její sestra, která sama Tadyáše získati si hledí, pánovitá Vraná, muzikantova matka, jež s Petronou spojuje se k úkladům proti nevídané snaše. Tadyáš spatří za časné ranní procházky, když dusnému vzduchu hospody uniká, v lese Cíliji, ana nad pokosenou směskou trpce naříká. Seznav v pěstounu jejím starého přítele otcova, častěji navštěvuje oba v hajnovně, hrává Cíliji na housle, vymlouvá jí truchlé její o světě a životě lidském názory, ale Cílije nikdy po přání zazpívati mu nechce a brání se vši mocí lásce v ní vznikající. Zavázalať se sama sobě slibem, že se nikdy neprovdá, aby ku rozmnožení lidských strastí nepřispívala. Teprve, když zjeví jí strýc, jak velice Tadyáš po ní stůně, a že pro tvrdošíjnost její nejspíše záletům zlé Petrony podlehne, hledí přemoci láskou smýšlení své a přiblíží se k sadu, kde v sušárně bydlí Tadyáš. Písni, poprvé před ním zazpívanou, dává mu na jevo svůj směr, svoji k němu oddanost. Přese všechny pikle Petroniny a staré Vrané stanou se a zůstanou ti dva umělci šťastnými manžely, až dítko stále churavějící, psotníky se zmítající, uvádí Cíliji opět na stopu myšlének mocně nějaký čas potlačených. Dítě zůstane jednoho dne po hrozném utrpení v kolébce zdánlivě mrtvé, Cílije odběhne k strýci hajnému pro nůž a odevzdavši mu vzkaz pro Tadyáše, odeběře se do Břeží. Znepokojený strýc hledá ji v lese a nalezne ji na pasece probodnutou. Tadyáš z neštěstí svého se více nevzkřísí, za to malá dceruška proběře se ze psotníkův a vychována jest laskavým hajným až do jeho smrti. Později přibuzenstvem zcela jsouc opuštěna, upadne do nuzných poměrů. Ona jest ta stará žebráčka, která básnířce, jednoho letního jitra v údolí Rozstánském s ní se setkavší, vypravuje smutný a neobyčejný

běh životní dumavé Cilije. Spěje právě do kostelíčka Světelského na mši zádušní, matce obětovanou; „dávát vše, co vyprosí, na modlení, aby se Bůh smíloval nad její duši.“

Znamenitě, jak jsme již pověděli a do nejtajnějších záhybů vypsány jsou charaktery zvláště obou hrdin; v jemnou, tvořivou duši umělce Tadyáše mohla ovšem vniknouti zase jen bytost dokonale umělecká. Přečasně vylíčena procházka muzikantova za ranního šera, kdy setkává se s Cilijí i výjev u směsky pokosené. Rovněž vyniká výjev u vrb a tragická rozmluva Cilijina se starým hajným. Hovorem obou zrádných žen, Vrané a Petrony Kejřovy, dostává se nám také několik cenných příspěvků k poznání pověr lidových.

Prací probírající v rámci povídky vesnické otázku, která hýbá již valnou dobu a dnešního dne mocněji než jindy současnou společností, otázku to „volné lásky“, jest skladba „V Hložinách“. Objevila se poprvé ve Světozoru r. 1885., o dva roky později vyšla opět v Kabinetní knihovně Šimáčkové. Povrchní čtenář, probíraje se knihou, domníval by se, že se setkává opět s některým z rozkošných „příspěvků povahopisu našeho lidu“, v nichž bývá tolik bujarých postav horalů a horaček, tolik stkvostných národopisných, zapomnění urvaných podrobností. Netuší, že zaplete jej „vesnická povídka“ do záhad tak palčivých jako Ibse-nova dramata „Nora“ a „Příšery“, jako Björnsonova „Rukavice“. Prací „V Hložinách“ Karolina Světlá ukázala na novo, že otázky všesvětové hýbají i lidem Ještědským a dala je řešiti mladé, prosté, samotářské selce, nezřízenému, umíněnému zvěřináři a rozpustilé jeho milence Špulince. Jak strašlivým zdá se nám vysvětlení, které o lásce podává záletná, prodajná ta sklepnice — a přece

jsou věty ty totožny s blouzněním mnohých slavných romanopisců, k jejichž praporu čtoucí občerstvo nadšeně přísahá.

Podstatu toho, co opěváno a velebeno bývá jako „pravá, svobodná láska, zdravá smyslnost“, vtělila paní Světlá ve svou Špulinku tak mistrně, že i dočasný přítel zásad pro rozkvět člověčenstva a sílu budoucích pokolení prý tak důležitých, ba nezbytných, odvrací se od nich po přečtení „Hlozin“ v rozpacích, ba s nechutí. Protikladem ku smýšlení prodajné, bujné Špulinky, jejíž „volná láska“ tolik vábí mladého manžela Kiliána, od tiché, jemné ženy zlobně prchajícího, jsou slova Moniky Velebovy, básnířkou v ústa jí vložená: „Má-li ten svět potrvati, tož nutno, aby přebývala v ženách stálost, dobrota, smířlivost. Ony jsou základy jeho. Pakli by ony povolovaly, rozpukají se a vše, co stojí, s nimi se sboří a propadne. Uložil Bůh srdci ženinu, aby vše snášelo a překonalo pro ty, které její lásce svěřil. Jí jest svět ten vykoupiti ode všeho zlého svou trpělivostí a jej upevniti svou cností.“

Rozřešení této naléhavé otázky společenské jest ovšem skrytým, nejvnitřnějším jádrem práce; co do vnějšího dojmu jest jedním z nejroztomilejších, svěžími a sytými barvami malovaných obrazů z Poještědí, jež péro paní Světlé kdy vytvořilo. Jen ty jadrné, výrazné v něm postavy! Líbezná, ostýchavá Monika Velebová a její teta Kačka, tak pevně myslí; neoblomné víry a zlatého, ač zasmušilého srdce — také jedna z potomkyň stařenek z dob Aeneáše Sylvia; divoký, vášnivý rod Oborilů ve svých dvou zástupcích, sobeckém, starém obchodníku a vrtkavém jeho synu, vhodně postaven jest proti oběma ženštinám. Se Špulinkou, nalévačkou to v lesní hospůdce, a Moničinou so-

kyní již jsme se seznámili; také bodrý starolesní, starý myslivec, chorý Veleba, rychtář-námluvčí, ač celkem jsou tu jen štafáží, nakresleni jsou ostrými trefnými rysy.

V pravdě mistrovské je vylíčení statku Velebových „V Hložinách“; podán tu půvab zákoutí toho poetického tak dokonale, že co nejživěji před čtenářem ihned vzplane v zarůžovělé své obrubě, ve snivém slunečním světle, které zlatí starobylý jeho krov a vkrádá se okénky v šeré jeho světnice. Přiznáváme se, že od té doby, co „Hložiny“ vyšly, jakmile někde v tichém údolí neb na slunné stráni spatříme keře hlohové o lesklých, rozčláňovaných listech a o plných, bílých neb zarůžovělých květech, ihned vzpomeneme si na usodnost starého rodu Velebova pod „Žákostí“ a na něžnou dívčí postavu, spanilou jako paprsek měsíční, ana stojí vedle věrné tety Kačky u stohu hořícího. Ten výjev nejživěji utkvívá čtenáři na paměti snad pro památná slova tety Kačky, zde pronesená; ale i líbezný, ranní výjev na chrbích, památný večer, kdy Monika, utekši od „čarování“ ku Kiliánovi do sednice se vrací s pevným úmyslem při něm setrvati přese všechny s jeho strany ústrky — hluboko se vrývají v mysl. „Zlatých nitek ze starobylé řízy myslí lidové“ naskytá se i v této práci příteli národopisu dosti.

Zajímavé jest stanovisko, které Karolina Světlá zajala v otázce této dosti choulostivé; množství spisovatelů moderních, ba nejen spisovatelů, i spisovatelek bylo by kreslilo docela jinak, přejíce si apotheosou „volné lásky“ a opovrhováním tichého střídavého manželství získati valnou část čtenářstva. Hledat literární obecnost na mnoze v knihách svých oblíbených cosi jiného než přísné zákony života, hledá opojení, dráždidlo pro čiv

ochablé — ani v jediné knize své nepoddala se paní Světlá tomuto nebezpečnému požadavku modernímu, neustoupila ani krokem s mravní své výše jako charakter i jako umělkyně.

* * *

Kromě těchto románů z Ještědí napsala nám básnička naše velikou řadu menších kreseb. Některé z nich nazvala „*Z povahopisu našeho lidu*“; jest to název charakterisující všecky. Co do času sepsání první jest „*Sefka*“, druhá to práce paní Světlé vůbec, v níž líčí tklivý osud bratrovkyně svojí, s rodiči do Polska se odstěhovavší a tam touhou po domově i nepřítzní osudu zahynuvší.

„*Sefce*“ nejbližší jest povídka „*O krejčíkově Anežce*“ tak roztomilá, svérázná co do řeči, plná nejpěknějších podrobností povahopisných a národopisných, že Božena Němcová, jí okouzlena, chtěla se na novo vydati do Ještědských hor, aby zachytila látku podobně vděčnou. Krejčíkova Anežka pro chudobu svou odříká se milného Florika; ten, rozezlen nad jejím „modlářstvím“, běže si otcem mu vyvolenou Francku mlynářovu. Ale když Florik, jenž mezitím stal se hejtmánem „pašfířů“, jest vyzrazen, svou ženou zapřen a v nebezpečí zajetí, vydává se za ním Anežka nocí a bouří, aby jej zachránila. Nemohouc ho již zachrániti, umírá s ním společně, aby u Boha zaň orodovala, aneb aspoň účasti svou muka jeho mírnila. „Dole v lese u potoka je zahrabali, nevykropili jim hrob, ale blédé jitro jim ho denně kropí svými stříbrnými slzami; nepostavili jim kříž, ale nejštěstější smrk se pne nad jejich mladými těly k nebesům; nepomdlili se nad nimi, ale mladí ptáčekové jim šveholí každé jaro sladkou píseň o věrném milování.

Dávno na ně již zapomněli, ale matička země věnčí jejich rov ještě každý rok fialkami a nevadnoucím břečtanem — a já slzic kladu na něj toto prostinké kvítko“ napsala spisovatelka na konci povídky.

O stupeň výše pokročila paní Světlá ve své nejbližší příští kresbě „Skalák“. Skalák dává nám již tušiti, k jakému řešení společenských a mravních otázek dospěje spisovatelka ve svých románech, Ještěd za jeviště majících. „Skalák“ jest červánkem „Vesnického románu“, „Kříže u potoka“, „Frantiny“, „Nemodlence“. Sama nám vypravuje, co nevole vzbudila povídka ta za svého prvního vyjití mezi předpojatými a upejpavými čtenáři a zvláště čtenářkami. Předsudek ten posud docela nezmizel; neboť ještě novější kritika zmínila se o „Skaláku“ jako o příkladu „upřílišného realismu v poesii.“ Ve Skaláku uzavřena jest pravda ovšem hrozná, ale přece pravda: žeť totiž ryzí srdce pokladem takovým, který zachrániti obětí jakoukoli jest povinností lidskou. Pravda ta zosobněna jest v Rozičce, dědičce rozsáhlého statku, která, aby povznesla spustlého druhu mládí Jáchyma, z rodu „skaláků“, v jehož „zlaté srdce“ pevně věří, za manžela pojmouti jej chce. Prve než k svatbě dojde, pohaní kdosi hochu za dřívější jeho život a Jáchym mstí se vraždou. Trestance navštěvuje Rozička a když se vrah po několika letech jako stařec sešlý vrátí, trvá při něm stejně statečně. Rozičce, všeho jmění zbavené, nezbyvá než Jáchymova skála; tam oba chtějí si zaříditi domácnost. Avšak bývalému tuláku a vrahovi nedostává se dovolení k ženění a Rozičce nastává s druhem loučení. Jáchym, aby nezbavil jí posledního útulku, v němž není dovoleno Rozičce přebývati s ním, přepouští jí ho, bera si sám život.

Dvojnásobného vraha, jehož nikdo dotknouti se nechce, pohřbívá v hrubé plachtě Rozička noční doby za zeď hřbitovní.

Hrozná a veliká co do umění je scéna ve vlhké skále, když Jáchym vyčítá Rozičce, proč si ho kdy všímala, a když konečně, obměkčiv se, žádá jí, aby zazpívala mu písně, jimiž jako děti na pastviskách se těšili. Za písní těch oběsí se Jáchym nad ohništěm: „žádal si písně její jako zpěvu pohřebního“. Výjev pohřební končí Světlá prostými, ale srdce ryjícími slovy: „Rozička se vzpřímila, šátek jí spadl s hlavy a ona vztáhla ruce k nebi. Její svadlé rty se pohybovaly, chtěly žalovat, vinit, snad hledaly i nějakou kletbu, — ale nenalezly jí, a s pláčem klesla Rozička na čerstvě nasýpanou zem, políbila ji a zalkala: Teď je to na jevu, jaké měl dobré srdce!“

Při četbě „Skaláka“ pláčí i zralí mužové; jeť v marné oběti Roziččině a nesobeckosti spustlého zločince tolik tragiky, že nad ní roní srdce slzy krvavé. Ne každý den setkáváme se v životě s tak hlubokou, otevřenou ranou — ale když se tak stane, tu zdá se nám, že nelze déle žítí na světě, v němž tolik zžíravých je bolů. Skalák je obrazem rány takové — jako povídka perlou umění.

Vylíčením umělecké povahy a neodolatelného pudu tvůrčího v dívce venkovské jest „Cikánka“. Julina Holovských, nemohouc se spřáteliti se všedním životem horaček a toužíc po životě ptácat, jež zpívají sobě i jiným k radosti, uniká svému ženichu, poctivému, ale prostoduchému Tomáši, s tlupou potulných cikánů, kteří zpěvy a tanci svými byli ji okouzlili. Po letech shledává se Tomáš v Berlíně v osobě slavné cikánské tanečnice — s Julinou.

Črta ta jest poněkud romanticky přibarvena rovněž jako „*Lesní panna*“, vlastně jako druhá část pověsti této. V Karle rychtářově lící Světlá zajistě některou prostomilou potomkyni rodu Mužákova, jehož právě týká se vypravování o pramatce „lesní panně“. Vstoupením prosté Karly ve veliký, aristokratický svět, přetata páska nejen s horami Ještědskými, ale i se skutečností. Ač velmi pěkně podán jest rozdíl mezi naivním děvčetem vesnickým a strojeností kruhů šlechtických, přece lépe by se nám líbila „*Lesní panna*“, kdyby mladý hrabě nebyl se skřížoval s cestami jejími.

Zcela v půdě horské opět tkví „*Lamač a jeho dítě*“. Velmi zajímavě vypravuje nám paní Světlá v „*Literárním soukromí*“ o tom, jak dostala se jí do péra látka k „*Lamači*“. Znamenitě podařilo se jí vykresliti rázovitou postavu muže chudého na statky, ale bohatého myšlenkami hlubokými a ryzím citem mravním a náboženským; zápletko v životě jeho, jež vzniká láskou dcerky jeho k synu bohaté, ale bezbožné sousedky, sosenována a zauzlána způsobem nejvýše napínavým.

Po „*Lamači*“ brzy přišlo arcidílo „*Vesnický román*“ a s tímto také současně vznikl „*Obrázek z Ještěda*“, pověst to o Maxu hraběti la Mothe de Flintrope na Sichrově sídlícím, populárně Maxa Lamata zvaném, a o stycích jeho s loupežníky — „*filky*“. Látka připomíná nám Frantinu a Krejčíkovu Anežku; na místo Apolínovo nastupuje tu ovšem dcera loupežníkova, mstitelka křivd na rodině její spáchaných.

Švěžím jako horský vzduch humorem okouzluje nás kratičká črta „*Večer u koryta*“; jest to rozmluva staré, rozumné „*puty*“ (kmotry) se světlavou kmotřenkou, jež mermomocí o hochu, který si ji zamiloval, ani slyšeti nechce, ale konečně,

žárlivostí jsouc popichována, ještě ráda „putu“ poprosí, aby vše ve staré koleje uvedla. Případná barvitost mluvy zvyšuje dojem tohoto žertíku.

Humoristicky naladěny jsou i krásné obrázky „Hubička“ a „Námluvy“, jimiž paní Světlá obdařila dva první ročníky nově vzniklé „Osvěty“. Děj „Hubičky“ ze zpěvohry Smetanovy obecně je znám; netřeba připomínati rozsáhlé, ale paličaté Vendulky, která pro hubičku mladému vdovci Lukáši až mezi pašře k staré Martince uteče.

„Námluvy“, obrázek plný stkvostných národopisných podrobností a ozářený rozkošným líčením podjesenní přírody, vypravuje nám o Cilce hrobníkově, kterák jde truhlářova Havla zvat sobě za mládence. Těžko se jí to jde; bojí se, že ji Havel s prosbou její odmrští, a kdyby i svolil, ví, že toho ženou děvče nikdy nebude, kdo s ním za mládence při svatbách stál. Setkání se s mladou, chloubnou Čívkovou tesknoty Cilce ještě přidá; za to stařenka Boubelová, která na místě do kostela šla se pomodlit ku kříži u potoka, moudrou radou a sdílností poněkud jí odlehčí. Havel Cilkou skutečně odmrští — a to pro příčinu svrchu jmenovanou. Za krátko jdou oba do kostela, ale ne jako družice s mládcem, než jako ženich s nevěstou. Čteme-li prostý ten obrázek, jest nám náhle milo a teplo; ocítáme se mimoděk s Cilkou na kvetoucích, vonných mezích.

Druhu zcela vážného jest črta „Ten národ“. „Tím národem“ míní Šimon Bařínů národ český, nad jehož skrovným počtem a utrpením neustálým co nejbolestněji se zadumává. „O ty ukřižovanče,“ sepíná nad ním ruce a vděčen je těm, kteří o „ten národ“ dbají a jej křísiti pomáhají jako „nějaký Havlíček“. O „tom národě“ a jeho zastancích mnoho mu vypravoval mladý přítel Václav, zá-

možný to synek. „Ten národ“ stává se Šimonovi osudným; příliš o jeho štěstí dbaje, sám štěstí i život ztrácí. Karolina Světlá praví o postavě této v Upomínkách (str. 89): „Pochybuji vším právem, zdali se mohou jiné národy podobnými příklady horoucnosti a hloubky citu vlasteneckého honositi, jakýmž byl Souček (v Jitřence) a „Šimon“, jehož podobiznu jsem vykreslila v obrázku „Ten národ“.

Mezi smíchem a slzami zmítá se „*Nebožka Barbora*“. Jest to vedle předešlé práce a Skaláka, přes svou poměrnou stručnost, jedna z nejzdařilejších menších prací z Ještěda, ne li nejzdařilejší vůbec. Podobiznu nazvala ji paní Světlá a věru připadá nám „*Nebožka Barbora*“ jako mistrná stará dřevorytina neb mědirytina. Ten párek lidiček „slabého ducha“, Matýsek náš a Barka naše, jest neodolatelným. Nevíme, proč nám stále na mysl se dere, že jest „*Nebožka Barbora*“ jaksi protějškem „*Frantiny*“. Tato byla ducha bohatýrského, Barka jest chudá duchem; Frantína hájila potlačované, Barka utiskována jsouc po celý téměř život byla s poníženým svým stavem spokojena, ba ještě si jej pochvalovala. Obě zapomínaly sebe, překonaly sebe, v tom bylo hrdinství jejich. Nic nepodceňujme tichého „odklizení se“ Barčína, aby Matýska nezarmoutila, — věc přemoudrou a těžkou vykonala ta Barka „slabá na rozum“. „*Nebožku Barboru*“ lze čísti desetkrát po sobě, vždy poutá, vždy je nová; pěknou to podobiznu zavěsila nám paní Světlá do obrazárny ducha národního.

„*Přišla do rozumu*“, povídka uveřejněná r. 1878. v „Ženských listech“, je jedna z nečetných prací, které vytvořila básnířka za doby těžké své choroby. Nic na ní není znáti, že povstala v dusném vzduchu nemocenské jizby. Je svěží jako rosa ranní a jasná jako paprsek jarního slunce. Pomá-

hají jí k tomu dvě bujaré, svěží duše, Andulink Ptáčníkova a mladý Rokelský, kteří tak dlouh naléztí se nemohou, ale konečně přece spolu do putují do ráje lásky. Vonný tento květ byl truchlím ctitelům paní Světlé zárukou, že nedovede trapná choroba potlačití v duši slovné spisovatelky šumný proud ku světlu se deroucí, spaní květy poupaty v něm ukryté. Rok 1878. přines také ještě „*Tetu Vavřincovu*“, obrázek boje do brého, jež bojovala nábožná, důvěrná, pokorná stařenka se zatvrzelým nemodlencem Daniele a v němž výsledky své trpělivosti jej překonává. Dojemným rysem v povahopisu horského lidu je věrnost tetčina, již u kříže při borovici přísahal svému milenci a kterou zachovala, i když hoc z přinucení s jinou se zasnoubil; slib její pro nezůstal jí méně svatým.

Obrazem velikých rysů je „*Modřín Marie Teresie*“. Byla to práce, určena, aby ozářila světlem poesie zasnuby královské r. 1881. „*Modřín*“ vyšel v nádherném, slavnostním listě „Boleslavsko“, věnovaném korunním mladomanželům. Bolno nyní vzpomínati... Básnička naše, spolu s lidem Ještědským vždy ctitelka císaře Josefa a Marie Teresie jako matky jeho, zosobnila přichylnost lidu toho k císařovně v postavě snivého pastýře a houslisty Víta. Ten vydává se na korunovací královnině a zvláštní shodou okolností dostane se do chrámu Svatovítského. Paprsek, ozařující hlavu mladé panovnice, jest mu zárukou, že z její ruky dostane se potlačenému lidu spásy. Na paměť blouznivých proutek, jenž vzejde a svědkem je po mnohých letech návštěvy syna císařovny Josefa II. Z její ruky dostane se lidu konečně toho, o čem Vít snil: slitování a ulehčení. Josefu II. na pomoc

řz roznese se zpráva, že císař ohrožen, ubírají houfy selského lidu ku Praze, v čele Ještědských Vít s houslemi, v bílém svém kožichu. Ne-
ití se již ku svému modřínu

Také Němcová znázornila svou „Babičkou“
něr lidu českého k Josefu císaři a jeho matce;
ní Světlá kromě „Modřínu“ učinila tak ještě
to mnohem významněji) v „*Poslední paní Hlo-
uské*“; jest zajímavá stopovati způsob, jakým
ě básničky si vedly. Kolik prostoduché, rozmilé
ivnosti u Němcové, tolik vzletu a myšlenkové
ubky u Světlé.

Ostatní drobné obrázky z hor z let 1882. až
88. skoro vesměs spadají v cyklus „*Prostá mysl;
ovahopisu našeho lidu*“. Jsou to: „*Divousové*“,
„*Josefů Josef*“, „*Kterak se dohodli*“, „*Černá di-
ma*“, „*Větrně*“ a „*Ze starých časů*“. Z nich nej-
zsáhlejší a tajemnou romantikou zahalena jest
rná divizna; „*Ze starých časů*“ vykazuje osob-
sti zjevu příbuzného, a zamlouvá se sympatič-
stí obou svých hrdin, zvláště mladé, neohrožené
sačky. Prostomilé, lehkým nádechem humoru
dobené obrázky jsou *Josefů Josef* a *Kterak se
dohodli*. Jsme přesvědčeni, že nebudou z péra paní
větlé posledními, že umění její zachytí ještě
nohou cennou nitku tak, aby stkvostná staro-
plá říza, již přioděna byla kdysi duše lidu na-
ho, rozestřela se před námi ve vší své dokona-
losti a nádheře.

* * *

Romány a kresby z Ještědí připomínají nám
obu, kdy mladá paní Mužáková zavítala do ma-
ebných a svérázných krajín pohorských; romány
novelly ze starého života pražského na mysl
ám opět uvádějí malou čipernou a originelní

Johanku Rottovou, jak s mileným otcem v nedělní jitra v šerých ulicích svého rodiště se procház a dychtivě každé slovo s výmluvných rtů rozšafného muže zachycuje. Jsou ty jeho zvěsti věru vysoce zajímavé; nevykládá otec dceruškám jen čeho sám se ve vysokých a zamračených těch domech, na hlučných tržištích a v zapomenutých uličkách dopídl a dožil, on sahá do paměti své hlouběji a vynáší na světlo všechny ty pověsti, jež sdělil s ním starý vychovatel a ochránce, „papa Josef“.

Mysl malé Johanky neunavně obírá se všemi těmi místy, jež s otcem navštívila za vypravování jeho zajímavého; třpytnou síť upředla její fantasie kolem starého „Dobytčího trhu“, jeho budov a trosek, kolem paláců a domů příkře stoupajících ulice Ostruhové, kolem tržiště před Koňskou branou se rozprostírajícího, kdež stávaly stánky dřevěné i zděné, kolem půvabných letohrádků na nejzazším konci Nového města ve stinných a vonných zahradách se usmívajících.

Co viděla a slyšela ve kmotřině bohaté a vybrané domácnosti, to vše rozmnožilo ještě hojnou látku ve fantastické hlavičce Johančině se skrývajících. Když pak nastala jí práce pérem a ona jako se rýsovali základy, na nichž národ náš spočívá a z nichž během časů těžce a zvolna se vyvíjí v nynější svou podobu, sáhla po nitkách a barvách, jež dlouho spočívaly jí v mysli, jako památka dětských let, jako dědictví po otci mileném, a jimi znázornila základy ty tam, kde z života venkovanů zabíhaly v uzavřenější ovzduší měšťanských a šlechtických tříd.

Jsou obrazy staropražské, ty romány a povídky „pod starými krovy“ se odehrávající, taktéž částí povahopisu našeho lidu, jenže z jiných vrstev

zachycenou. Charakteristickým rysem ve mnohých z těchto prací paní Světlé jest, že kdekoli probouzí neb ustaluje se osoba z kruhů městských a vysokých ku vědomí mravnímu a vlasteneckému, jest to působením ryzího ducha některého prostého venkovana neb venkovanky. Tak nadšenou, tak blouznivou jest úcta Karoliny Světlé k lidu! Vizme na doklad toho působení Vojtěchovo na Jitku Schönbergovu, Ondřeje vrátných na hraběnku Felsenburgovu, starého ovčáka na paní a syny Natte-
rEROVY, snivé mlynářovy dcerky Františky na švakra jejího Bursu atd.

Romány a obrázky ze staropražského života vznikly v rozličných dobách činnosti básnické Karoliny Světlé; „*První Češka*“ vyšla již r. 1861., tedy ve čtvrtém roce po vystoupení jejím; poslední, „*Škapulír*“ objevil se roku loňského. Není těch obrazů ze staré Prahy řada tak dlouhá jako obrazů z Ještěda, ale jsou to vesměs práce rozsáhlé a mezi nimi některá z nejproslulejších básnických děl spisovatelčiných, v nichž záruka nehynoucí její slávy.

„*První Češku*“ napsala Světlá na vyzvání a pro radost svým Ještědským přátelům. Úvedla je do bohaté rodiny kupecké na Staroměstském náměstí sídlící a sdělila se s nimi o zápletky pochmurné, které, ukryty pod třpytem stkvělého života, užíraly a otravovaly žití mnohých členů. „*První Češkou*“ jest dcera rodiny odrodilá a zpupná, jež jméno chudičského, z venkova přistěhovalého praotce Šembery změnila na německé „Schönbergů“. Jitka, dítě měkkého, cituplného Bedřicha Schönberga a krásné úkladnice Gabriely z Milčic, prožije mladost přesmutnou; matka jí nenávidí, že synem se jí nenarodila, otec láskyplný brzy jest jí odňat, zahynuv vlastní rukou ze žalu nad bezcitností manželčinou; babička, stará paní Judita,

nikterak usmířiti se nedovede s Jitčinou snivostí a s její láskou k žebrákům a ostatnímu chudému lidu. Duševní vývoj Jitčiny násilně potlačen jest lstivou matkou, která přeje si, aby dcerka stala se blbou a takto navždy vládu bohatství rodinného jí ponechala. Jednou vykoupí Jitku z hroziící jí duševní tmy tajné pouti na půdu domu otcovského, fantasticky starým nábytkem a nářadím naplněnou, po druhé pobyt na venkově, kam vypovězena byla za svou lásku k nuzákům, a styk s Vojtěchem Šemberou, mladým robotníkem a vzdáleným, ale neznámým její příbuzným. Vojtěchem stává se Jitka, která neuvědoměle vždy k národu svému lnula, první zase Češkou. Ku pohřbu své babičky vrací se, na zděšení své matky, všecka změněna do Prahy a nastupuje po Vojtěchově vůli úlohu křísitelky svého okolí. Úkolu tomu se podrobujíc, spřátelí se i s myšlénkou, že stane se chotí netečného svého bratrance, již otcovou prý vůlí za manžela Jitce ustanoveného. Ale sotva že zabočil Emanuel Schönberg působením Jitčiny na novou dráhu, vyštván je úklady druhého Jitčiny ženicha Raimunda Schönberga do časného hrobu samobijce. Jitka na venkovském statku, kde Vojtěcha poznala, má slaviti své zasnuby s Raimundem; avšak matka její, která po mnohá léta s Raimundem se milkovala, nepřipustí tomu, svede ji tajně s Vojtěchem a za útěku obou zasypána je i s Raimundem pod vetchým pavillonem, kde byla Jitka, vzpouzející se sňatku, vězněna. Po mnoha letech r. 1848. shledáváme se na barrikádě, blíže náměstí Staroměstského vztýčené, se dvěma syny Jitčiny, nadšenými to zastánci svobody a osvěty národní. Dům Schönbergů je rozdělen a přeměněn, rodina užší všecka vymřela, jen tito dva bujaří bojovníci zůstali Praze jako

zušlechtěné ratolistky kmene odrodilstvím a tmářstvím zhyzděného a zbržděného.

Román „První Češka“ vyniká nejsytější barvitostí výjevů a jich ovzduší a plastičností svých četných postav. Zachytivši s tak dokonalou určitostí a hloubkou tvárnost domácností mladých a starých Schönbergů, strýce císařského rady i bratra jeho Antonína, zachovala nám paní Světlá vysoce zajímavé rysy z tváře tehdejší společnosti Pražské. Jako paprsky v ohnisku soustřeďují se rysy ty v líčení stkvělé společnosti u novopečeného šlechtice pana rady Jiljího ze Schönbergů konané, za níž se mladá Jitka, plachá jako ustrašené, vězněné ptáče, modlí ku pohoršení všech přítomných český otčenáš. Pokrytecká pýcha pana císařského rady, licoměrnost krásné Gabriely a mladičké dcery Antonínovy Otilie, záletnictví Raimundovo, asketické modlářství staré paní Judity, sešlost duševní pánu Melichara i Antonína jsou případným mrutem doby a vrstev společenských, v nichž plachá, čistá Jitka září jako perla spanilá, znovuzrození v sobě kryjící. Toho světa protikladem jest plémě písmářů a biblařů Šemberů, z nichž však jedině Vojtěch na jeviště vystupuje, jsa poněkud sesílen jinou postavou utlačovaného lidu venkovského, starou šafářkou.

V „První Češce“ nevynikají však jen nádherné scény, stkvělá galerie postav; spisovatelka vládla tu i řídkým bohatstvím komposice. Děj spadá ráz na ráz, čtenář z napjetí nevychází, dychtivě spěje dále, aby podivuhodné pletivo děje viděl dále zauzlovati a zase rozuzlovati se. Bylať zajisté rodina Schönbergů jednou z oněch, o nichž praví Světlá v „Upomínkách“: „V některých a to právě nejpověstnějších jméních domech bývala pravá Sodoma a Gomora. Odehrávaly se tam romány, kteréž dá-

vají se jedině srovnati s dějinami rodiny Borgi a pod.“ Jaký to svět oslňující jako ohňostroj a přitom tak planý, jaké to povahy a zásady, jež vznikly daly scénám jako scéna při krvavé mrtvole Bedřichově, v oratoriu paní Gabriely, při márách paní Schönbergové v kostele Týnském, při zasnubání Jitčiny na venkovském statku!

Jako posvátné luzné, měsíční světlo jeví se nám za to výjevy, kdež Vojtěch křísí Jitku, před hrůzami roboty do lesů hroznou bouří zmítaných se utekší, kdež vykládá jí biblickým svým způsobem českou historii. Nemůže býti nad tento básnický dějepis Čech nic půvabnějšího a vzletnějšího — jen zase Světlá dovedla podati něco podobného ve vypravování Ondřejově, kdež domnělému harfeníku, Marii Felicině z Felsenburka, vykládá Hlohovský o vzniku, vývoji a utrpení jednoty bratří českomoravských. Nevýslovně dojemná jest část knihy, kdy po boku Vojtěchové a Jitčiny vystupuje Emanuel Schönberg; tato oběť okolí svého, to srdce v jádru ušlechtilé, ale malátností a přesyacením ohlodané při tragickém svém zániku budí nejhlubší, nejtrpčí naši soustrast.

Jevištěm k románu „První Češka“ obrala si paní Světlá dle vlastního výroku památný, temný a zároveň nádherný dům své kmotry, též po levé straně kostela Týnského se prostírající.

Ze srdce Prahy na květnatý její lem si zašla pro povídku „Drama zbořeného domu.“ Jest to taktéž příběh z bohaté kupecké rodiny; Isméná, dcera rodu toho, otcem vynikajícím šlechtici zahraničnímu ustanovená, miluje chudého účetního svého otce. Ale láska tohoto je půl zisknosti, půl pomsty! byla rodina nápadníkovy kdysi otcem Isméniným zatlačena, ba ožebračena. Poznavši pravé city svého milence, právě když uniknouti s ním

chce, běře si blouznivá dívka život. Výjev ten, za přestkvělé slavnosti na stkvostném letohradě velkokupcově se odehrávající, zakládá se na události skutečné. Těžištěm „Dramatu“ jest úchvatné líčení plesu a slavností za letní noci na ville konaných.

Napolo ku Praze, napolo k venkovu, tentokráte ne k venkovu Ještědskému, ale k neurčité jakési divoceromantické krajině, o polosbořeném hradě a hlubokých, jako jeskyně do vnitra země se rozšiřujících slujích, poutá se děj znamenitého románu „Poslední paní Hlohovská.“ Jsou mnozí zajisté čtenáři a zvláště čtenářky, jimž je „Poslední paní Hlohovská“ nejmilejším ze všeho, co kdy genius paní Světlé vytvořil, budiž to pro nesmrtelnou postavu Marie Feliciny, kolem jejíhož čela hvězdy výsosti duševní plápolají, budiž to pro dráhu vznešenou a významnou, na kterou básnička lidu českému ukazuje a před níž i všechny cesty osvíceného a lidumilného císaře Josefa blednou, budiž to pro památník tak vysoce tklivý, tak výmluvný, tak světlý, jež postavila v této knize své nejideálnější společnosti české historie a dějin světových vůbec, nevyrovnané co do čistoty myslí, ušlechtilosti ducha, pracovitosti rukou, obětavosti srdce, již dosud myslitelé se klaní jako záhad sociálních řešitelce, k níž dosud blouznivci vzdychají jako po pravém ráji člověčenstva: jednotě českých bratří. . .

„Poslední paní Hlohovská“ je oslavou pravé ryzí demokracie, poněvadž je oslavou jejího vzoru, jednoty; je oslavou tím dokonalejší, že přední stoupenkyní a hlavou jejich snah stala se dívka z krve utlačitelů, vznešeností myšlenky demokratické oslněná, pokorně k nohám jejím zbraň svoji skládající.

Nemýlíme se snad tvrdíce, že k „Poslední paní Hlohovské“ dalo popud nejen vypravování pana Josefa, panem Eustachem Rottem na děti jeho přenesené o paláci v ulici Ostruhové, sídlu mladé šlechtičny, již si Josef II. nadevše zamiloval a která nemohouc na něm pro český lid žádaných výhod dobytí, selské spiknutí zosnovala, — ale i výjevy, jichž svědkyní byla mladá Johanka u manželů Jeriových. Ve slovech Ondřeje Hlohovského, ve slovech kmeta, staršího obce, chvějí se hrozné ty žaloby, které ze rtů postrčených evangelíků rozléhaly se v šerých síních záměčku jindy účelům klášterním sloužícího.

Na počátku vypravování svého uvádí nás básnířka v palác hraběte Felsenburka, velmože to císařovně a celému rodu jejímu co nejvěrněji oddaného, právě za návštěvy cizího hosta, hraběte z Falkenšteina, v němž přes jméno to všechna shromážděná šlechta poznává císařovnaa spoluvládce a syna Josefa II. Když již ples ku konci se chýlí, seznámí se císař s jedinou dcerou hostitelovou, která zvláštnostmi svými, smělým a neženským duchem otci působí mnohou starost. Za rozprávky s Marií Felicinou a za projíždky, kterou hned po plesu mladá hraběnka s ctiteli svými o závod podniká, oslněn jest císař nejen neobyčejnou krásou ale i duchem vsutku bujarým a svérázným tak, že v hraběti Felsenburkovi vznikati dává nejpyšnějším plánům. Když sdílí se velmož o ctižádostivé touhy své s dcerou a hledí ji císaři nakloniti, vzpouzí se mu tato mocně v uražené své pyše. Hrabě Felsenburk uvězní Felicinu v jejím pokoji, dává jí jistou lhůtu na rozmyšlenou, chce-li k otcově plánu se nakloniti, či veškeré dědictví bratranci postoupiti. Ještě není vazba mladá hraběnky ukončena, když otec raněn jsa mrtvici umírá

a Marie Felicína jeho dědičkou zůstává. Mnoho mezi služebnictvem vypravují o zvláštní vlídnosti a přízni, kterou dařívala hraběnka svého učitele na harfu a syna své chůvy. Když na polosbořený Hlohov, jeden to z hradů Felsenburků, jehož zádumčivý obraz Marii Felicínu zvláště poutával, přibude za bouřného večera mladý harfeník, mají jej všichni za milence paní své. Zde v části novější bydlí služebnictvo hlídajíc řadu pokojů pro panstvo vždy uchystaných; původní, nejvýše malebný a památný hrad Hlohov pomalu propadává zkáze; štítit se ho lidé hradní pro stín „loutnice“, která prý tu se objevuje a smutné písně za noci zpívává. Z čeládky hradní nejpozoruhodnějším, poněvadž jí zcela nepodobným, jest Ondřej vrátných; ten právě za večera, kdy došla zvěst o úmrtí hraběte, ztratil šleného svého otce. Harfeník na hrad přibývši přeje si přese všecko ustrnutí služebnictva sídliti v příšerné opuštěné části, nádvořím od ostatních stavení oddělené. Za noční pouti po památných jizbách sbořeníště přijde i do komnaty arkýřové, kdysi zajisté nejvýše útulné a malebné, nyní zádumčivě zkázu svou v blýs svit měsíce zahalující. Zavadiv o struny pohozené loutny a probíraje se strunami harfy vlastní, přivábí harfeník Ondřeje, ještě pološleného bolem; zdát se Ondřejovi, že pramatka rodu jeho „loutnice“ volá jej svojí písní. Byl tento poslední ze služebnictva, k práci nejnižší ustanovený, vlastně pravý dědic hradu a mnoha jiného bohatství Felsenburků. V bouřích náboženských byl pán hradu, Hlohovský, jedna z podpor panské jednoty evangelické, zrazen přítelem svým rytířem Skalnickým, jenž dobytí si chtěl mladé choti Hlohovského, krásné „loutnice.“ Té si nezíská, také po synáčku marně se pídí, jehož v ochranu vzala si věrná rodina

vrátných; ale dobude si všech statků přítelovských za oddanost svou k císaři a k reformaci katolické a jméno Skalnický vymění za Felsenburkovo. Mezi tím jedno pokolení za druhým pravých pánů Hlohova vyrůstá v chudé jizbě vrátného, věrno jsou vši otců a tajně ve slujích, skalách a lesích s ostatními „bratry“ ji pěstující. O tom všem jako i o vzniku jednoty českobratrské poučí Ondřej harfeníka, když byl se zhostil nedůvěry k milenci paní hradní a věrným, blouznivým k němu zahotěl přátelstvím. Harfeník není ovšem nikdo jiný než Marie Felicina, která si umínuje, že Ondřejovi dědictví, o něž byl zrádně oloupen, způsobem jakýmkoli, třeba poskytnutím své ruky vrátí. Poznávši vznešenou podstatu víry bratrské, poznávši z blouznivého vypravování Ondřejova i s dostatek ubohý potlačený lid český tak věrně přes krvavá pronásledování víry praotců se přidržující, hodlá zjednati mu u císaře přízeň a víře jeho svobodu. Avšak u císaře počtěstí se jí pouze vymoci robotníkům jakéhosi ulehčení, ku spravedlnosti oproti stoupencům víry bratrské a národu českému vůbec nelze jí císaře pohnouti. Nadarmo z komnaty hradu pražského, kde oba dlí v rozmluvě, poukazuje ku krásné památné té Praze, k místům, která viděla národa slávu a pád, darmo praví císaři „Poznáte, že žádný na světě národ Vás tak nepochopí, jako národ český, až k němu promluvíte jeho mluvou, vraceje mu staré jeho stkvosty v obnoveném lesku.“ Císař prohlašuje vše, co Marie Felicina o národu českém a jednotě mu vypravuje, za blouznění ze starých, bludných kronik vyčtené, má lid ten vždy proti moci císařské se bouřící již za mrtvých a rozvinuje před dívkou široce plány své reformatorské, které směřují k tomu, aby říše Rakouská a veskeré její národy ve stejnokroji ducha a řeči ně-

necké ku dokonalé slávě se povznesla. Marie Felicína vidouc, jak velice se sklámala v císaři jinak velikoduchém a jak krutý v něm vlastně povstal nepřítel lidu, který, Ondřejem jsouc osvědčen, tak náruživě si zamilovala, vrací císaři léno rodu svého, nechťejíc dále býti jeho poddanou. Oba tak rozdílní snaživci v nepřátelství se rozcházejí a na pošmurný Hlohov vrací se jednoho večera harfeník k Ondřejovi. Bylť se, jak tvrdí, od Felsenburků nadobro odvrátil a žádá na přítele, aby jej uvedl v lůno jednoty. Po cestě nebezpečné ubírají se oba ve skalní jeskyni pod hradem vyhloubenou, obyčejné to shromaždiště bratří a sester; harfeník pro ohnivou svoji výmluvnost a důmyslné rady skýtané bratřím za nebezpečí právě krutěji na ně naléhajících, přijat nejen do jednoty, ale starším, velebným to kmetem, kterého již za první pouti na hrad v hájku byl poznal, jmenován jest „bratrem pomocníkem.“ V ochraně starce toho žije harfeník, avšak větší měrou po kraji putuje, zpěvem lid ubohý těše a slovem ohnivým ku vytrvalosti a statečnosti povzbuzuje. Teprve za tažení lidu selského ku Praze, který poučiti se chce o rozsahu patentů císařem vydaných, vojskem přivítán a za odboj zdánlivý strašlivě pokutován jest, pozná Ondřej, praporečník zástupu toho, v raněném soudruhu ženu, Marii Felicínu. Prosíť ho harfeník: „Ó nech mne ležet a se dokrvácet, aby smyla krev Marie Feliciny krutý praotců na národě zpáchaný zločin a tvou k ní nenávist!“ Ondřejem zachráněna stává se bývalá hraběnka Felsenburkova ženou posledního Hlohovského a žije tiše a skrytě mezi bratry po boku chotě a kmeta-staršího, jenž se jí stal takořka otcem. Roku 1781. vydá císař patent toleranční a také bratři čeští veřejně troufají se hlásiti ku své víře. Avšak

knězi jinověrci jsou zkoumána, prohlášena j
tato za bludnou a za pozůstatek někdejší v
Adamitů. Bratři a sestry vypovězeni císařem ka
do Sedmíhradska a Josef II., jenž právě stav
dával Nový Ples (Josefov), setká se v průsmy
horském s tlupou vypovězenců a zároveň — s Ma
Felicinou. Nezapomněl na ni a truchlil pro t
o níž se domníval, že žalem po něm v některé
kláštere již zemřela. Shledává se v chudé ž
bludařově s touže výsostí duševní a neblomn
vírou, již se klaněl v krásné, mladé hraběnce. Pa
Hlohovská pak, vyprávějíc mu o životě svém, př
pomíná mu rozepří již tehda vysoko nad králov
skou Prahou měli o osudě národa českého. I
k němu loučíc se: „Ne, že bloudíme ve víře, al
že ti překážíme jako Čechové, proto výhost nár
dáváš. Pokutou tvou budiž, že přes vůli svou pře
se tím staneš, čím mítí jsem tě chtěla. Vzkřísíte
lem budeš českého národa; nepřítzni svou probu
diš v Čechách dřímající lásku k postrčené vlasti
a nechutí nespravedlivou k jich jazyku oživíš starou
jich k němu úctu. Majícím se ho vzdáti teprve
drahým a milým se stane. Především ale věz, doba
že se blíží krokem neodolatelným, kde poznáš,
jen Čech že by ti byl porozuměl, jen on ze všech
národů že ti stačil duchem, jen on že by byl
skutkům tvým nesmrtelnost pojistil. Nevděkem tam
ti odměněno bude, kde tolik lásky rozsil's, žádné
radosti se nedočkáš tam, kdes tak bezpečně ji
očekával. Litovati budeš a musíš, že's mne tehdáž
oslyšel. Již vidím, o králi, kterak povstává národ
český tebou neuprositelně smrti věnovaný z hrobů
Nesleslabují ducha národního utiskovatelé jeho,
nýbrž sesilují ho. Jen on sám s to jest, aby se
usmrtil, přestane-li hájiti svých práv, jinak žádná
světská moc nic nad ním nezmůže. Duch ten nej-

mocnější ze všech mocí, mocnější je nad všechny rále, přechází je! Až přijde doba panování jeho, ak, jak zvěstováno jest, korunu postaví na hlavu ažděho svého dítěte, korunu to pravdy. . .“

Na novo, jako při „Modřínu Marie Teresie“ tře se nám přirovnání k Boženě Němcové. Potavme scénu její „Jak seznámila se babička s císařem Josefem“ proti oběma výjevům na hradě pražském a v průsmyku horském a seznáme lépe, čím jest nám Světlá, čím Němcová. . .

Nikdy nedostalo se národu našemu přímlyvce výmluvnějšího, ohnivějšího nad Marii Felicinu — Světlou; nikde, ani na tribuně sněmovní, ani na shromáždění lidovém, ani v písničkách českých Tyrtaiů nevoláno vřeleji po právu národa, nehlásána nadšeněji sláva jeho minulosti, čaka jeho budoucnosti. Nutno pozorně přečísti všechny ty rozpravy a samomyšlenky, v nichž tolik je ryzích pravd, hlubokých myšlenek. Pozoruhodno jest, že „Poslední paní Hlohovská“ vyšla jedním rokem s Frantinou, jakoby postavou ženskou rovněž tak důmyslnou a velebnou, myslitelkou stejně odvážnou, již povznesla vesničku pod hvězdy Ještědskými dřímající, chtěla Světlá ozdobiti i šeré oblasti památného Menšího města pražského. Jakou se to honosil tvůrčí silou orlí duch Karoliny Světlé, když během málo měsíců daroval nám dvě takové knihy!

* * *

„Zvonečková královna“ též román ze staré Prahy, odehrávající se za panování Leopolda II. a nástupce jeho Františka I., úzce souvisí s „Poslední paní Hlohovskou“; neboť jest co do základní myšlenky, ovšem ne co do děje, jaksi jejím pokračováním. Chceme proto dříve o něm pojed-

nati než o „Černém Petříčku,“ který bezprostředně na „Poslední paní Hlohovskou“ následoval, je vydán r. 1871. ve Světozoru.

Onen boj světla se tmou v Čechách, který v románě předešlém ukázala nám paní Světlá v jeho sklonu, jeví se nám ve „Zvonečkové královně“ v nových svých začátcích; zřejmým pojítkem jest tu starý ovčák z panství otce paní Nattererové, který svoje zásady českobratrské přenáší na mladou šlechtičku, tím ji činí spojenkyní svobodných zedníkův a vychovatelkou „dětí činu.“ Tam poslední paprsky měsíční, tmou prorývající, zde první neurčitá šerá nejčasnějšího jitra. Tento „zapomenutý příběh“, jak spisovatelka román svůj nazývá, zobrazuje nám boj řádu jezovitského, Josefem II. valně potlačeného, ale v duši oddané mu šlechty a zvláště měšťanstva dosud přepevně zakotveného s novou dobou, krokem spěšným od hranic Francie se blížící.

Na jedné straně vidíme vynikajícího člena řádu pátera Ignáce, jeho přehorlivou, ctižádostnou a bezcitnou stoupenkyni paní „od pěti zvonečků,“ (domu na Karlově náměstí proti kostelu jezovitskému a troskám bývalé kaple Božího těla se prostírajícího) Annu Nepovolnou a krásnou její vnučku Xaveru, která páterem Ignácem i babičkou vyhlédnuta je za špehounku, řádu jezovitskému sloužící; na druhé setkáváme se s bratry Natterery, syny otce násilníka a bureaukrata ale matky přeněžné, odchovanky to onoho ovčáka, který za selské vzpoury krutě vězněn a konečně odpraven byl. Boj utkává se vlastně jen mezi Xaverou a mladými Natterery; mladšího, Leokada vyštve intrikami svými a babiččinými do semináře, starším, Klementem, vlastní to hlavou spiklých „dětí činu“ sama skorem jest přemožena, stávajíc se tajně jeho

lačkou. Avšak když Xavera, seznavši, kým jest, varovati jej chce, neuvěří Klement přes vášnivou svou k ní lásku bývalé nebezpečné špehounce, a má výstrahu její, aby prchl, za nový úklad. Zápletka ta odehrává se za noci na kamenném mostě při kříži; dívka vidouc se zhrzenu, vyzrazuje Klementa jeho nepřátelům. V zahradě Nepovolných za slavnosti na počest jmenin pahiných, jat je Klement v témže letohrádku ve vábnou jeskyni upraveném, kde Xaveře u noh jeho usazené, zvěstovával věčné pravdy, jichž tak bývala dychtíva. Tajná tiskárna ve sklepích villy „Amerika“ jest odkryta, Klementovy papíry proskoumány a on za nevlídné, tmavé noci odpraven ve troskách kaple Božího těla. Tmáři vítězí nad dětmi činu, ale Xavera zaplatí vítězství to rozumem, paní Nepovolná životem, odkazujíc dříve ještě jmění Jezovitům určené, dobročinným ústavům. Šílená, v hadry oděná „zvonečková královna“ neopouští hrobu miláčkova v příšerných troskách, až na něm dokoná. Ale símě, jehož pěstování stálo Klementa život, vzejde v bratru jeho Leokadovi, a z něho přejde na muže o mravní podstatu národa našeho vysoce zasloužilého — Bernarda Bolzano. Bratří Nattererové „třeba nezvítězili, přece pravdě cestu proklestili.“

„Zvonečková královna“ malována je barvami vesměs chmurnými; připomíná nám ony obrazy plné stínů a bledých měsíčních zásvitů, v jejichž provedení někteří proslulí umělci-krajináři osvědčili se mistry. Takový dojem, jaký zanechává v nás znamenitý román ten, činila asi za tichých večerů ta ohromná, mnohotvárná stará Praha, hostící tolik tajemství záhadných, poutajících se buď ku světlu sotva se rozbřeskujícímu, aneb ku tmě zrádně vše ohrožující.

„Zvonečkovou královnou“ i „Paní Hlohovskou“ uvádí nás paní Světlá v nejvyšší vrstvy pražské společnosti na konci minulého století. Obojí příběh znal otec básnířčin jen z vypravování pana Josefa, ale postavy z „Černého Petříčka“ a z většiny povídek cyklu „Pod starými krovky“ viděl na vlastní oči a osobně je poznal než dceřuskám o nich vypravoval.

„Černý Petříček“ odehrává se asi v letech dvacátých neb třicátých na nynějším koňském trhu, mezi stánky a v hospodě „u zlatého beránka“ nedaleko nich starobylé svoje průčelí a dlouhé své dvory rozkládající. „Černý Petříček“, ochránce to všech, z nezbedností svých se kajících učedníků, provozoval v stánkách obchod s knoflíky; ale rovněž často jako pro knoflíky, chodívali lidé k trpasličímu tomu mudrci pro dobrou radu. Matka jeho, pečenářka velmi vyhlášená, zanechala mu k opatrování malého bratra, nemanželské to dítě svoje a Malorusa, který za válek Napoleonských se šlechtickým svým pánem krátkou dobu v Praze dlíval. Hoch, František, vynikající vzácným nadáním hudebním, ustanoven je stavu kněžskému, aby takto dosti učinil za vinu matčinu. Vedle Petříčka nejvěrnější jeho ochrankyní je „paní od beránka“, která s matkou jeho ve stánkách kdysi ryby vařila, ale příčinlivostí až na majitelku hostince se povznesla. Paní „od beránka“ má dceru Stázičku, netečnou, zamyšlenou, zimomřivou, v níž teprve František probudí jiskru života. Černý Petříček, nejosvědčenější rádce matky Stáziččiny vyhledá nepochopitelnému děvčeti ženicha v synu tandlířky či jak jí přezdívaly regentky, jakési královny stánků na koňském trhu, titěrném, šviháckém to císařském úředníku. Ale o pouti svato-Markétské do Břevnova prchnou „ty dvě děti.“ Fran-

išek zhyne v Polsku, když mstí potupu milence jeho učiněnou, a bludnou družku muzikantovu zalézá „Černý Petříček“ i s maličkou dcerkou její jednoho dne na stupních, když stánek otevírá. Stázička po smrti Františkově pozbyla rozumu a vysílena jsouc dlouhou, namáhavou poutí brzy v náručí matčině umírá. Malá Františka stává se potěchou černého Petříčka, strýce svého, i zlomené své babičky a konečně „paní u beránka.“ Oba pěstounové dočkají se ještě čestného jejího sňatku s mladým doktorem.

Příběh tento vypravován s neskonalým humorem, ale místy se v humoru tom třesou slze. Stázička jest opět jedna ze zvláštních postav, které jen Světlá stvořiti dovede; uvádí nám poněkud na paměť „Márinku konšelovu“ z románu „Na úsvitě“ a Jitku Schönbergovu za dob jejího duševního usínání. Pravým jejím protikladem je čilý, čiperný Petříček, rozený to diplomat stáneků; jeho výstupy s učedníky, služkami, tovaryši, ač pouhé epizody, jsou věru rozkošné. Vysoce zajímavé je líčení jízdy na pouť sv. Markétskou a slavnost po ní následující; seznamujeme se tu zase s něčím charakteristickým ze staré Prahy. Paní od beránka, neblahá Petříčkova matka, regentka a syn její, snivý, nešťastný František, vlídný kněz od sv. Jindřicha případným a poutavým jsou doplňkem příběhu staropražského, s neobyčejnou živostí vypravovaného. Proti romanticky zabarveným románům svrchu vyličeným vyniká „Černý Petříček“ svým realismem, který přibližuje jej mnohým obrázkům z Ještěda, jako na př. „Nebožce Barboře.“

Plných deset let uplynulo od zjevení se „Zvončkové královny“, když přinesl Ruch r. 1882. zase povídku ze staré Prahy. Bylo to první ze čtyř čísel cyklu „Pod starými krovky,“ jež vesměs vyšla

v časopisu svrchu jmenovaném a k nimž vlastně dlužno také připočítí poslední práci paní Světlé „Škapulíř“. Odehrává se „Škapulíř“ v téměř ovzduší jako cyklus celý, ve kruzích zámožného pražského obchodnictva a průmyslnictva jako „Mladá paní Zapletalová“, „Dcera otce svého“, „Motýl“ a „Na košátkách“.

Jsou-li „První Češka“, „Zvonečková královna“, „Poslední paní Hlohovská“ široce založenými dramaty se zakončením více méně tragickým, jsou povídky cyklu „Pod starými krovky“ genry, ale nikoliv genry svérázným humorem prodchnutými jako „Černý Petříček“ nýbrž, až na „Motýla“, neméně bojů osudných v sobě chovajícími než veliké práce předchozí. Genry nazýváme je proto, poněvadž neobsahují celé současné společnosti, ale vždy jen úzký jakýsi kruh s rázovitými jeho osobnostmi a jejich smýšlením. Genry pouhými nejsou potud, že v čelných osobnostech zračí se vždy doba, jejímž novým myšlénkám buď slouží aneb v předsudku zakořeněném na odpor se staví. Jen ve „Škapulíři“ vystupuje podklad co nejširší: slovan-ská vzájemnost mezi dřímajícím plemenem českým a mocným, ale v poutech tuhých sevřeným národem ruským.

„Mladá paní Zapletalová“ uvádí nás na „Uhel-ný trh“ v domácnost máslaře Františka Zapletala, který chotí svou učinil vychovanku Voršilského kláštera, krásnou francouzskou šlechtičnu Andělu z Mont d'Or. Cizí tento živel hluboce zarmucuje Františkovu matku starou paní Zapletalovou, ryzí, příčinlivou to měšťanku, která by mnohem raději byla viděla po boku jeho schovanku svoji Terezu, děvče nejupřímnější duše, nejobetavějšího srdce. Tereza vlastně je duší vši domácnosti a obchodu,

a oddaně slouží vysokorodé mladé paní, churavě
tě i sobeckému Františkovi, který nemá smyslu
ž pro své bohatství a krásnou ač ledově chlad-
ou svoji velitelku. Tereze klade umírající matka
a srdce dítě svoje odcizené, ale stejně drahé,
majíc Františkovu nesamostatnost a netečnost

Tereza slíbí, že vytrvá při Andělině choti, jenž
tes svoji k ní krutost ubohé dívce vždy byl dra-
ým. Záhy dojde na splnění slibu jejího. Mladá
aní Zapletalová, jsouc věrnou přívrženkyní vypu-
ené rodiny královské, Bourbonů, tehdy na hradě
ražském sídlící, pilně navštěvuje bohoslužby ve
hrámě svato-Vítském, aby spatřila její potomky
oratoři císařském. Za poutí těch, často jsouc
Terezou sprovázena, seznámí se s almužníkem krá-
ovským hrabětem Adolarem ze Soligny. Zahořevši
němu láskou vášnivou a syta jsouc života po
oku nemotorného manžela, uniká do Francie, kam
arabě nepozorován jí následuje. Anděla pyká po-
ději za svůj přečin, umírajíc jako žebračka v malém
francouzském městečku. Po čtyrech letech dochází
úmrtí list i poslední její dopis, mysl zpupnou,
neštěstím neskročenou jevíci, mnicha-dominikána
pátera Teofila, důvěrníka rodiny Zapletalovy a spro-
středkovatele Andělina sňatku. Zatím byla Tereza
s trpělivostí a oddaností právě andělskou ošetřo-
vala churavějícího, zlomeného Františka i domá-
cnost jeho; činí tak i po první rok jeho vdovství.
Ale když páter Teofil, převorem jsa pobádán, žádá
na Zapletalovi, aby potlačil pověsti obětavou Te-
rezu stíhající za pobyt její v domě jeho, opře se
tomu František, všecek rozhněván, že takovou
„kuchtu“, nejsprostší práce kónající, má povýšiti
na místo své královny. Po smrti Františkově vy-
ženou příbuzní Terezu z domu; ale ubohá nalézá
útulek i dědictví u starých manželů, k nimž ji

doporučil páter Teofil a jimž rovněž pečlivě do slouží jako svým příbuzným.

V prosté, měšťanské dívce, jejíž ryzí srdce účinnou jest protivou zpupné mladé šlechtičny darovala nám Světlá novou vynikající podobiznu pro rozsáhlou svoji obrazárnu. Ač nesympatický jest i její František Zapletal kabinetním kouskem povahopisného umění; jeho ústy mluví k nám valná část měšťanských synků pražských doby tehdejší. Neméně charakteristickým pro dobu jest působení pátera Teofila; vůbec jest povídka ve všech svých podrobnostech i základních tazích tak trefna a živa, že ihned vnikáme duchem v její jeviště a období, že rázem přenesení jsme tam, kde básnířka dává jednati svým postavám: na Uhelný trh, v klášter Uršulinský, na Hradčany, atd.

Druhá povídka „Pod starými krovky“ „*Dcera otce svého*“ odehrává se taktéž na Starém městě, nedaleko Dlouhé třídy v Kozí uličce. Vnikáme do krámu s drobným zbožím železářským a poznáváme tu pána obchodu, Brůnu, jeho snivou, ustrašenou dceru Nynu a starou služku Markytu, která již zemřelé, rovněž plaché a manžela se strachující paní byla důvěrnicí. Zápletku mezi otce a dceru zavádí Bohdan Novotný, mladý obchodník venkovský, kterého si dívka sice zamiluje, jehož však jako jinověrce přes určitý rozkaz otcův za manžela pojití nechce. Ale starý obchodník zalíbil si v jinochu tou měrou, že, zapudiv dceru, přijímá jej za společníka. Dívka hyne tesknoutou a nedostatkem v postavení pekařské krámské; jediná stará služka chodí ji navštěvovat a přináší jí zprávy z domova a o otci přes jeho krutost vroucně milovaném. Oba tvrdohlavci neústupní trpí; teprve když pozná starý obchodník zříštnost a licoměrnost společníkovu, spěje k dceři zavržené. Ku smíru

dojde mezi nimi, ale na společný život jest pozdě — dívka umírá a starý muž trpce za tvrdost svoji pykající, brzy za ní odchází. Věrné služce zbude jako upomínka keřík muškátu, jež obě její svěřenky pěstovaly, pod nímž slzely i dumaly a který nyní stíní hrob otcův i dceřin.

Povídce zvláštního dodává půvabu kromě zajímavých povah titulních hrdinů, šťastně vystižené zákoutí v Kozí uličce, jehož šerý krám a půvabný útulek mladé dcery jest jako protiklad pochmurné skutečnosti a zlaté poesie. O, kolik jí dovedla vložiti básnička naše ve skrytý, tichý život nepatrného obchodníka a nepovšimnuté dcery jeho! Ozlatila paprsky své duše takové končiny, v nichž věru málokdo by byl zásvit poesie hledal. . .

Z míry romantickou je povídka třetí, ve svém zakončení téměř pověsti se podobající. „*Motýlem*“ nazývají mladou záletnici, rodem Francouzsku, v jejíchž osidlech ocitl se i Felix Hloh, syn váženého rodu kupeckého, sídlo své v ulici Železné majícího. Mladý muž duchaplnou a roztomilou nevěstou mu dříve určenou, Laurou, záhy přiveden jest na cestu moudřejší. Hrozícímu úpadku firmy zabrání úžasný nález ve skladišti na bavlnu učiněný; skrývá se v balíku jednom totiž mrtvola černocho, drahými stkvosty ozdobená, které připadají obchodu již již klesajícímu. Pěkná ideální jest postava Laury Velechovské, která nadšení svoje pro vše krásné hledí vštípati i ženichovi svému. Úmysl se jí podaří; všecky nástrahy pak půvabného „*Motýla*“ pozbývají změněnými poměry cíle. Vedle povídky „*Drama zbořeného domu*“ je Motýl prací, nad nímž „blankytný prapor romantismu“ vlaje nejbujněji.

„*Na košátkách*“ odehrává se v bezprostřední blízkosti rodného domu Karoliny Světlé, ve Staré

Poštovské ulici a na břehu Vltavině, kde na místě nynějšího nábreží Františkova rozkládala se čátržiště rybářů pražských „košatky“. Povídka otá se kolem osudu rybářské, či vlastně obchodnické rodiny Bursů, pánovité paní maminky, jejích obou synů, z nichž starší Augustin je bujný veselý zletník a mladší Tomáš blouznílkem a dědicem myšlének hloubavých, neohrožených, věrných u všepředků. Matka přeje si jej mít knězem, ale syn nedovede se spřáteliti se stavem, v němž nemaby volnosti myšlení. Na konec stává se jím přec a sice mnichem řádu františkánského; zhřešil zamilovav se zpola nevědomky do mladé, rovněsnivé ženy nevěrného bratra, která sešlší poznává za bouřlivé noci cestu bludnou, po níž kráčí. Ne shledá se nešťastník s Františkou dříve, až v chvilí, kdy jako kněz spěchá umírající uděliti poslední pomazání.

V povídce té ze všech nejvíce je tragiky výjev u vrb na břehu Vltavy, když řeší mladý Tomáš Bursa zdánlivý bratrský a přátelský poměr svůj k Františce, švakrové, vážnou výstrahou „Ne požádáš manželky bližního svého!“ jest z nejúchvatnějších, jež Kar. Světlá nám kdy napsala. Jako v „Mladé paní Zapletalové“ zobrazena i zde rozkošně a mistrovsky stará pražská domácnost se všemi svými přísnými pravidly, svou strnulostí i hojností. Stará Bursová, panímaminka, je panovnící říše té osobité jediné případnou; jest to zdatilý typ, neméně než její dva synové tak rozdílní, zpanětlá dcera Anetta, starý podomek Matěj a nešťastná venkovanka Františka, jejíž láska k vodnímu světu dodává jí cosi tajemně poetického, snivý půvab duševní ještě zvyšující.

„Škapulír“ jest vzpomínka z válek s Napoleonem prvním. Jest to, v době kdy tyto řádky

šeme, poslední práce spisovatelčina, uveřejněná
a podzim 1889. v „Příteli domoviny“. Historie
ato, vzatá zpod „starého krovu“ domu kupeckého
Dlouhé ulici jest oslavou „prvního spisovatele
námého záblesku vzájemnosti mezi Čechy a Rusy.“
Vzájemnost ta vtělenu je v postavy mladé kupcové
Seleny Hrazanovy, manželem a tchyní ve svých
větších snahách krutě zneuznané, a bujarého kní-
žete Lidkova, který z ran svých v domě velko-
cupců Hrazanů se zotavuje. Za slavnosti na roz-
oučenou uspořádané, když ku písním česky Sele-
nou zpívaným odpovídá kozácká družina knížete
ukrajinskými zpěvy svými, když písně české za
své přijímá, je pozměňuje, vystupuje tento moment
národopisný rovněž tak živě, jako za projížďek
mladého Slovana se Selenou po slavné Praze, která
takořka již zapomněla, že byla kdy slavnou, českou
a slovanskou. „Škapulíř“ čerpán taktéž z vypravo-
vání pana Eustacha Rotta, jemuž se po věrném
účetním domu Hrazanova dostal dědictvím škapu-
líř matky knížete Lidkova. Památku tu zaslala
Selena po smrti sblblého svého muže Quida, Lid-
kovu na znamení, že s ním se spojí. Zahynuli oba,
jsouce příliš dětmi nové doby — na Sibíři. Ška-
pulíř darovala básnička museu šlechtitných man-
želů Náprstkových, věnujíc jim zároveň svoji knihu.

* * *

Jsou však kromě obrazů staropražských ještě
jiné práce paní Světlé, jež ukazují nám základy,
z nichž povstala nynější doba českého života.
Čerpala je spisovatelka až na „Poslední poustev-
nici“ vesměs z podání své rodiny s otcovy strany,
v Českobrodsku a Kolínsku usazené. Víme z jejího
života, jak mocně na ni působili rázovití, hloubaví

ti venkované jak neustávala přemýšlet o strýčcích Cyprianovi, Melicharovi, o pradědečkovi, o praradě Lidušce, o babičce své Ančičce a zvláště o tetince Josefce Böhrerové, která v historii tvoření Světla ze všech těch zajímavých a rázovitých příbuzných zaujímá přední místo.

Poznavši kruh ten a dodělávši se k němu u Jeritů zajímavých doplňků, snadno splnila, co kdysi žádal na Němcové Purkyně*), aby totiž šla hloub než sahají její pohádky, aby zkoumala zejména dobu Josefsinskou, kolik ještě lid za ní v sobě choval osobitého, co protireformace náboženská nevyhladila. Úkolu, jehož se Němcová nechopila, dostala Karolina Světlá téměř na počátku své dráhy literární, když r. 1862. vydala „*Několik archů rodinné kroniky*“, k nimž rok na to připojila „*Ještě několik archů*“.

Obě ty práce vzbudily netajený obdiv u veškeré kritiky nejen pro zajímavý obsah a provedení, ale i pro původní, osobitou dráhu, kterou spisovatelka jimi nastoupila. Časopis „*Ost und West*“ píše o povídkách těch: Z prací jmenujeme „*Několik archů z rodinné kroniky*“ od Kar. Světlé; román, jehož vysoko se nesoucích snah srdečně se nám sželelo, vidouce je v rámci jubilejního almanahu. Paní spisovatelka, která vedle Přiegra jediná v literatuře české pěstuje s úspěchem největším román socialní, podala tu nepopíratelně kus mistrovský.“ Radujíc se z toho, že dšla toho druhu dodělávají se u čtenářstva porozumění a souhlasu, napsala ku všeobecnému přání o rok později znamenitý román „*Na úsvitě*“. Po mnoha letech (r. 1874) přidala ještě novellu „*Purkmistrovic Katynka*“.

*) Viz „Z literárního soukromí“ kap. I. str. 56.

V povídkách první vyličených jsou osudy rodiny ntatínkovy (pradědečka Johanky Rottovy) totiž i le něho i panímaminky a čtyř dětí: Emmericha, elichara, Lidušky a Eustacha; poslední, děd ětlé, jen málo v děj zasahuje. V povídce druhé t zpodobena opět rodina Blahovcová z Radošína, iž mladší dcera Ančička, zasnuhujíc se s Eusta-em (Štachýnkem) Rottem jest páskou obě rodiny oboje vypravování k sobě poutající. Jako Meli-ar v první, jest sestra Ančiččina dáselná Johanka, dinou druhé povídky; Johanka a Melichar jsou jpůvodnějšími, nejrázovitějšími představiteli ro-ny spisovatelčiny. V obou příbězích, myslí čte-rově téměř nerozlučitelných, viděti postavu vedle stavy, děj ráz na ráz se stíhající; neuvěříme kměř, že práce tyto utvořeny v době, kdy před dávnm povstalo Zamítání, Za majového večera, bány koketiny, v nichž tolik jest úvah široce ložených. Tyto „archy“ jsou jedním z nejstkvo-st-jších příspěvků, jež podala Světlá ke kulturní storii našeho lidu, její „panna Kateřina“ neváží nohem méně než „Ondřej vrátných“ (v Poslední ní Hlohovské) na širším základě založený.

„Na úsvitě“ jest z diamantů nehynoucí té bruny, již paní Světlá ozdobila čelo vlasti; co do zřáhlosti spleťtí komposice děje, a hojnosti ých postav rovná se „Nemodlenci“ a s ním zá-ověň tíhne, ač různými prostředky, k jednomu li. Ličí nám román ten, ústy spisovatelčiny pra-ty Josefyky Böhroverové vypravovaný, a jí proto ěnovaný, osudy rodiny hostinského v Hrdlořezech, ěti jeho Jarolíma a Klárky, přijatého syna Pavla, Madlenky matky jeho, obou jeho sester: tety dře-ařky v Praze s dcerou Teklou, a tety rádní Českém Brodě s manželem a druhou chotí to-oto Lucíí.

Valná část románu odehrává se za dob „úsvitě“ našeho národního obrození; proto umí hrdina jeho „Jarolím“ že byl skřivánkem, kterému písní svojí předčasně nepřátelům světla denní jitro ohlašoval. Jarolím, bratr vypravovatelčin, postava tak světlá a vznešená, že nebyti trp jeho rozhořčenosti proti nepřátelům lidu je mohli bychom ji směle nazvati božskou; není smýšlení jeho vždy andělským, smrt jeho jest taková jistě. A co říci o Lucii, v jejíž bytosti a jmeně zosobnil si Jarolím světlo, pro které chystá, pro něž umírá? — není-li, ač pouze trp rovněž tak dojemná jako Jarolím sám, jako „křemenná“ její sestra Mária, ta dívka zlaté duše jako moudrá, hrdinná Klárka, jako bídná žebráčka Madlenka a jako její šťastnější, ale pak rovněž tak nešťastná sokyně? Z látky tvrdší než zjevy tyto plné něhy, neb vzletu, ale rovněž poutavy jsou Pavel milenec dvou žen, tak ctižádostný, hrdina a přece zdravého jádra, vášnivá Thekla, svérázná teta rádní, paničku doby té co nejvěrněji v sobě zračící, zpupný licoměrný její manžel, starý muž Martin a konečně kruté za nestálost svou potrestaný otec Klárčin.

Pestré ty osoby jako v kaleidoskopu nádherném srážejí se v četné a rovněž nádherné scény z nichž těžko vybrati takové, které jsou v obsažených knize nejpřednějšími. Dlužno-li přece o některých místech se zmíniti, tož jmenujme vyličení domácnosti tety rádní (malý kulturně-historický esej samo o sobě!), scény s Madlenkou ve stromořadí i u kostela Křižovníků, setkání se Jarolíma s Lucií při vchodu do domu strýcova ze staré věže a hradě upraveného, oba výjevy na hřbitově vesnickém oddávky Pavlovy Theklou přerušené, úmrtní scény Lucinčinu, vjezd pana krajského — a konečně

vstup knihy jednající o sedniče Klárčině a dopis Jarolímem v žaláři psaný a Pavlem jí doručeny.

Tyto dva nejníže jmenované oddíly knihy jsou vznešené. . . Oko při nich prolévá bolestné slzy, vynucené hlubokými v nich dojmy, ale duše se povznáší, blažena jsouc dotknutím křídel andělských. Není zajisté čtenáře, který nezaplakal by při slovech Jarolímových; „Je mi volno a posvátno! . . . Vlast, rodičí syny, kteří umírají zneuznání, bez slávy mučednické, jen z lásky k ní, jimž dostačí vědomí, že byli poctivými pracovníky na oné stavbě, kterážto světu dokáže, že žije v národě ještě duch krásný, života hodný, ta, ó věř, sestro, má velkých v sobě zárodků. Cítím to na sobě, že uskuteční budoucnost všecky moje sny. Již jednou nalezl národ můj kouzelné heslo pokroku, pošinuv svět vítězně na zlaté dráze pravdy, najde je znovu! Jsem hrd na národ svůj, síla má mi ručí za sílu jeho, obětavost má za obětavost jeho, co žije ve mně, klíčí již v něm. Žehnám této zemi, již porosí zítra krev má, stokrát ji žehnám a se slzami lásky líbám pouta, tížící mne, že jsem jí zradit nechtěl. Až ji budete všichni milovati jako já, pak bude v ní den! V této vážné hodině, kde oněmí přetvářka a ješitnost před soudem vlastního svědomí, pravím ti, deset kdybych měl životů, všech bych se vzdal jako toho jediného za posvátnou svou myšlenku. — Protož setři si slzu s lící, sestro moje, zvítězil jsem, ač umírám, zůstal jsem věren světlu, Lucii!“

Kde jest ten muž románopisec, který vytvořil nám postavu nad Jarolíma větš, kde jsou ty rozdíly pohlavní na ducha ženského působící, když podobného tichého velikána dala nám Světlá vedle své Frantiny, Evy, Feliciny a Leonily? Určitými, svěžími rysy vykresleno různé to jeviště ven-

kovské, kam básnířka hrdiny své uvádí, ale o ne-
skonale lásce k matičce rodné svědčí lepé, ideální
líčení, jež o Praze nejkrásnějšími barvami své
palety podala dcerka blízkého pobřeží Vltavina.

„*Purkmistrovic Katynka*“ připomíná nám dě-
jištěm svým opět bránu a zahradu sobeckého
strýce radního českobrodského, vedle ovocného
sadu při hradbách, kde Blahovcová Johanka tolik
vytrpěla a kde sestra její Ančička se Stachýnkem
za soumraku večerního se poznali. Odehrávala se
zajisté v místech těch, ač o mnoho let dříve.
V Katynce jest kousek Enefy-kantůrčice; jest rovněž
roztomila, umíněna a důmyslna. Také vztahy zde
vyličené dávají nám nazíratí do zajímavých po-
měrů místních a rodinných, povahu doby obra-
zejících.

Z podání v krajině Ještědské zachycených
povstaly „*Poslední poustevnice*“ a „*Meluzína*“, ne-
zařadili jsme je v kresby a romány Ještědské,
poněvadž nenáleží k příspěvkům k povahopisu
lidu pohorského.

„*Poslední poustevnice*“ jedná o rodině exu-
lantské kdysi v krajině té usazené, o zemanech
Lutoborských, a hlavně o jednom členu jejím ry-
tíři Benjaminu de Bois, jenž ve Francii byl vy-
chován a tam hodnosti doktora lékařství dosáhl.
Na zámku Českodubském sídlí právě vrchnost, tož
jeptišky řádu Augustianek, jimž Regina z Iso-
lanů panství to darovala; rytíř de Bois zavolán
jest, aby léčil churavou ruku abatyšinu a pozná
tam mezi jiným i sestru Benediktu, bývalou mla-
dičkou a krásnou Idélu z Dlouhých Mostů, která
na usmířenou za bludařství předkův obětována
byla klášteru a nyní churavé abatyši za pomocnici
poslána jest. Idéla naslouchá hovoru doktorovu
a neodolatelně jsouc puzena touhou poznati lépe

hlubokou a neobyčejnou mysl mladého učence, přemluví bývalou svoji chůvu, sestru vrátnou Školastiku, aby svedla ji s ním v bývalém pokojíku Reginy Isolánové. Benjamin nepoznává ovšem v oděvu Reginině sestru Benediktu; stává se jí po přání učitelem a hlásá onen čistý a nadšený deismus doby té, doby Josefské, který jsme již při Michalu Luhovském, při Ondřeji vrátných i neuvědoměle při Frantíně poznali. Teprve po častějším setkání zjevuje mu Idéla, že naprosto pro Benjamina ztracena, jsouc jeptiškou. Nic jí nepřekáží, že bude rád její co nevidět rozpuštěn; nechce zrušiti slibu Kristu daného, chce pykati takto za rouhavou hru, kterou se srdcem vlastním i Benjamínovým prováděla. Benjamin vida se sklamána ve všech nadějích, jež kladl v reformy císaře Josefa II., poznává, že nebude ani stolice lékařská v jazyku českém na vysokých školách zřízena, ani svoboda všech vyznání prohlášena, ani robotníci v Českodubsku krutého jařma služby panské zbaveni, hledí vyhladiti nejhoršího škůdce lidu poještědského, pojezdného, který i po odchodu jeptišek, nynějších paní, má se státi na panství vrchním. Prostředek, jaký volí, zdá se nám poněkud neobyčejným: Benjamin usmrcuje pojezdného, Vídeňáka, ztrácí při tom sám život. Chtěje totiž bratřovcům svým, zemanům Lutoborským, nyní Lititzům, pomoci při těžké robotě kácení ohromných stromů, vyšplhá na vysoký smrk a kolébaje se na jeho vrcholku, řídí jeho pád tak, že zasáhne pojezdného smrtelně. Idéla stává se po své žádosti obyvatelkou poustevny pod Ještědem i s věrnou svojí Školastikou. Zemanská rodina odstěhuje se z „bahynek“ kamsi do kraje; mladší syn na místě Benjamina vrátí se do Francie ku starému jeho pěstounu, rytíři de Bois, jenž byl na

mladého ~~liktora~~ jméno svoje přenesl. — Na konci svého doslovu k románu tomu píše Karolina Světlá: „Pisatelka těchto řádků navštívivši poustevnu tu dávno prázdnou a osiřelou, kdež hledala poslední její obyvatelka kýžený mír, stopujíc odsud ty vznešené runy přírody, jež ji naučil Benjamin řešiti, viděla s velikým pohnutím, že byla podlaha v ní pokryta vrstvou prsti větrem sem zavátou, v níž kvetly nejkrásnější, nejvonnější konvalinky, jež kdy spatřila a které, jak doslechla tam kvetou dosud. I podobalo se jí, že v ty květy libodeché se proměnily slze sestry Benedikty, které zde vyronila ve svatém vzpomínání a jež byly, jak Benjaminovi pravila to jediné, co jí lze na světě tom mu dáti. „Poustevnice“ vyšla v „Příteli domoviny“ na r. 1886. příbuzná je z děl Světlé nejvíce „Poslední paní Hlohovské“; ač jest co do rozsahu značně menší, uvádí nás do sfér podobných, seznamuje se snahami a tužbami i tam proslovenými. Také doba děje je táž.

Rovněž poutavou jako skladba sama jest historie jejího vzniku, o níž nám básnířka vypravuje v literární své stati „Z naší přítomnosti“ (Vyšehrad 1888, nedokončená také pod titulem „Tužby“ v Rozhledech literárních 1887). Jsme každému čtenáři „Poslední poustevnice“ radou, aby seznámil se se statí zmíněnou; nabude tím román pro něho zcela zvláštního významu a mnohá místa, která by snad, jsa dychtiv zvědětí postup děje, přehlédl, zastkvějí se před ním ve zdvojeném lesku.

K „Poustevnici“ těsně připíná se pověst „Meluzína“ co do času, děje i vydání ji předcházející. „Meluzinou“ mnohem „Poustevnice“ kratší, obdařila Světlá almanach „Slavia“ ve prospěch nešťastného Záhřeba r. 1880. vydaný. Obsahem

jejím je pověst z Česko-dubského krásné a vášnivě Regině z Isolanů, paní na Dubě, která zaplanula láskou k hochu selskému a s ním v tajné manželství vstoupiti chtěla. Ale když pozná v něm potomka Vartemberků kdysi zde panovavších, a zví, že milenec nechce se spojití s potomkyní vrahu rodu jeho — která nejdříve vydávala se před ním za vílu Meluzinu — zavraždí jej na cestě k zámku vlastní dýkou. Jsouc před knězem, jí očekávajícím, způsobem děsným usvědčena ze lži, když dokládá se, že o Adamovi z Vartenberka neví, že ho nezavraždila — pyká za své provinění v klášteře, jemuž i panství svoje Česko-dubské daruje. Meluzina je jaksi vstupem k „Poslední poustevnici“. Rovná se jí co do plastičnosti svých postav: Reginy, Adama, paní z Dymokurů, pěstounky Adamovy, pátera Hilára a co do líčení krajinného. Ovšem, že má Poustevnice širší a hlubší podklad. „Meluzina“ je pravou pověstí: vábí, napíná, děsí.

* * *

Nemysleme, že tvorba naší básnířky přestala tkáti na zobrazení základních rysů našeho národního života tam, kde dotýkají se dob, na vzkříšení naše bezprostředně následujících. Její práce jeví se nám celistvou, pojímajíc i ty dni, v nichž právě žijeme. Jen čas mezi prvními desetiletími a bouřným rokem 1848. zastoupen je poměrně nejméně a to novellou „Jitřenkou“ a žertíkem „Z tanečních hodin“. „Jitřenkou“ jest zamilovanému vlastenci aktuárovi Součkovi (příteli to spisovatelčina otce a skutečné osobě) mladá venkovská dívka Hedvika, která v nevinné své duši zachovala si ráz národa českého, jeho zvyky, jeho mluvu, jeho písně. Souček nucen jest se s ní rozloučiti, když

Hedvika do Prahy se vydává, aby se vzdělala na chof jeho; ale dívka, byvší jata omamujícím proudem velkoměstského života, zahoří láskou k herci německému a zapomíná nadobro na ušlechtilého Čecha, přítele a ženicha svého. Aktuár přibývá do Prahy, poznává v divadle, jaká se s „jitřenkou“ dne českého udála proměna. Dívka poznávajíc svůj blud, vrací se k ženichu a oba společně umírají, on žalem, že ukázala se mu jitřenka drahého národa hvězdou bludnou, rychle hasnoucí. Hedvika, aby smyla pohanu obětavému příteli učiněnou i vlastní vinu.

V „Upomínkách“ vypravuje nám paní Světlá, že přítel otcův Souček skutečně zahynul žalem nad neutěšeným stavem otčiny. Tak jak jej vykládala ve své novelle (vyšla poprvé ve Květnu 1868), jest z nejideálnějších mužských postav našeho písemnictví. Snoubenka jeho opět jest jedna ze zvláštních figur Světlé, které zdají se jaksí náležeti do oné doby národní strnulosti, kde se po hlavě ženskému dostávalo rovněž málo potrav jako vědomí českého. Mnohá bohatě nadaná mysl ženská zůstávala dlouho, ne-li navždy, ukryta pod jakýmsi půvabným, ale pro lidumila děsným závojem; viz v té příčině i Márinku konšelovu a Stázičku „od beránka“ z Černého Petříčka. Hedvika, žel! je zosobněním kmene našeho, který tak rád a snadno roucho svérázného ducha odhazuje, aby se přiděl cetkami cizoty!

O žertíku „Z tanečních hodin“ víme, že je vzat z dívčího života spisovatelčina; psán jest s takovým humorem a zvláště pan Fryška se svým napolo obileným domem na Vaječném trhu podává tak rozkošné, že čtenář nevychází ze smíchu.

Bohatě obmyslila básnička rok 1848, jehož jako dívka mladinká byla svědkyní a o němž př

Tužbách: „... tu se ozvalo mezi bouřemi roku 348. dunění nové doby, jejížto vlnobití nás již uchvátilo a jejížto heslem jest práce opravdová, vážná, úspěchu hned znatelného, významu nepopíratelného, směřující k rozhodnému odstranění konvencionelního pokrytectví, k smělému odalení pravdy, ke konečnému objevení pravých jejích zákonů.“

Vylíčila dobu tu v pěti většinou dosti ob-
mných novellách, jejichž osobnosti jsou vý-
luvným toho dokladem, jak působily nové my-
énky této výjimečné doby na ty které vrstvy
ražské společnosti. V Povídce „*Tři chvíle*“ vy-
upují kruhy šlechtické, v „*Mlze*“, „*Z ovzduší
zřikád*“, „*Pán a sluha*“ vrstvy měšťanstva a
ibec intelligence pražské; v „*Bludička*“ obojí je
ojeno. „*Pán a sluha*“ nad to je holdem čisté,
přímné duši pražské chudiny, zosobněné v po-
nutlivé postavě Pavlíkové. I opovrženému tomuto
rudákovi, když umírá z rány na barrikádě jej
sáhnuvší „jest volno“ — jako Jarolímovi z ro-
ánu „*Na úsvitě*“ ... Všecky tyto obrazy z doby
ouřlivé malovány jsou barvami živými, leckde až
ádhernými; zápletky děje všude jsou zajímavý.
íčením přírodním zvláště vynikají „*Tři chvíle*“
„*Bludička*“, která s „*Pánem a sluhou*“ nejzna-
enitějším mezi nimi je číslem. Příběh o upřím-
ém vlastenectví ubohého Pavlíka a o jalové ko-
edii, již pán jeho, krásný student, s city svými
rovozuje, vede nás opět jednou do milé staré
oštovské ulice, právě vedle rodného domu spiso-
atelčina, do hostince „u Valšů“. V „*Bludička*“
edle zajímavých povah krásné a úkladné Isoldy
nadšeného, jí obluzeného studenta a bojovníka
aromíra, okouzluje nás přelísbené líčení domu
oldina blíže hradeb v nynější Růžové ulici a leto-

hrádku jejího blíže Prahy, kde rozkošná tato Kiri Jaromíra povinností jeho vlasteneckých oddaluje.

Pásku mezi rokem 1848. a těmi pracemi, jim nebylo by lze dáti lepšího názvu než „Z naší přítomnosti“ činí práce dvě, které ovšem za dob svého vzniku byly rovněž časovými, jako jest nyní cyklus „Z našich bojů“, „Plevno“, „Miláček lidového“, „Pozdě“.

První z nich je novella připínající se k polskému povstání r. 1862. „*Několik dní ze života pražského hejska*“. Vzájemnost česko-polská v letech čtyřicátých, padesátých a šedesátých, mnohem utěšeněji kvetla mezi českou společností přičiněním mnohých vážených a nadšených osobností, než z doby nynější. Povstání soukmenovců slovanských proti utlačitelům nejživější budilo účast v srdcích českých, taktéž pod tíhou práv zneuznaných těžce upírcích. Již v divčích letech lnula naše básnířka vřele k polským povstalcům, jak víme z jejího života; švagr její, bratr prof. Mužáka, ještě lépe s Polskem ji byl obeznámil. Když vznesla se nová krutá bouře na drahý jí národ, zaslala mu vonný květ na upamatování, že dosud v české Praze soustrastná jeho synům a dcerám bijí srdce. Líc nám omrzelého, blaseovaného šviháka pražského jenž za pobytu svého v Polsku povstáním práv zmítaný, vyléčen a obrácen jest mladou na smrt v boji raněnou Polkou, šlechtičnou Jadwigou. Je prostinký to děj — ale co nadšení v této novelce kterou by každá česká matka měla položit v rukou dorostlé svojí dcerky! Došel ten pozdrav sesterský také patřičného uznání, získav naší básnířce v Polsku, rakouském i ruském, mnoho přátel, zvláště manžely Bronislava a Marii Grabowských kteří stali se také nadšenými jejími překladateli.

„Za májového díla večera“ psáno je na památku Tylovu a vlasteneckého jeho působení v literatuře; hrdinové obrázku Jaroslav, syn učitelův a mladá vdova Adéla, jsou takovými dětmi národa, jaké on toužil vychovati svými novellami.

* * *

Obě tyto práce jsou jen dvěma body v dlouhé řadě belletristických děl časových a tendenčních, k nimž vlastně dlužno přičísti také povídky z roku 1848. a ony z doby právě předchozí, avšak jejichž nejvlastnějšími zástupci jsou zajisté jednak práce „z naší přítomnosti“, jednak ty práce, jež obírají se otázkou ženskou. Jaká to síla mocná vedla naši Světlou na dráhu, již nastoupila povídkou „Z našich bojů“ (Ženské Listy r. 1883), o tom sama s výmluvností plamennou a přesvědčivou vypravuje nám ve statích: úvodu ku práci „Z našich bojů“, vstupu ku „Vypravování staré žebračky“, „Tužbách“, „Několika slovech o významu naší literatury“ (Kalendář paní a dívek na r. 1883) a j. v.

V úvodu ku první toho druhu práci vykládá mezi jinými pravdami: „Cítíme-li, že povolují základy budovy naší národní samostatnosti, zdaž rádno si toho nevšímati, a dále jen ozdobovati její stěny malbami, její střechu štíty, její nároží věžemi? Nekáže spíše povinnost poohlédnouti se po maltě, již by se pukliny ty děsivé zacelit daly? Jest to arci práce málo veselá, pro vykonavatele rovněž jako pro diváka stejně unavující a přece tak nutná, že komuž ta stavba nade vše drahá, odloží pokorně štětec a hlásí se horlivě ku lžíci zednické.“ Méně než rok na to hlásá nám opět ve vstupu k Vypravování staré žebračky: „Třeba činila publicistika, seč síly její, jak u nás

dlužno co nejvděčněji uznati, přec jen bude vždy hlavním jejím úkolem, aby obecnstvo především obeznamovala s politickou situací, by mu bylo lze v ní náležitě se orientovati; k řešení otázek jiných, zejména ethických nikdy se jí nedostane za příčinou tou dostatečného času. Úloha ta náleží těm, kteří bývají často nazýváni historiografy vnitřního života národního a již mají jimi také býti, t. j. belletristům našim. Na nich záleží, aby otázky ty osvítiti se snažili jiskrou svého přesvědčení a ostřím svého péra každého předsudku a bludu škodlivého se dotkli. — Jestli to mínění velice osudné, ale bohuďáky den ke dni více se vytrácející, že umění nemá jiného úkolu, než aby výkony svými vzbudilo v myslích lidských účast a zálibu, kdežto jest zajisté úkolem jeho nejvlastnějším sloužiti duším čistým a nadšeným za posvátnou zbraň k obhájení veliké ideální trojice: dobra, krásy a pravdy, nad lidstvem se sty spanilými do budoucna sliby se vznášející. Svědomí moje po vyznání tom mi tedy velí, abych se dle skrovných svých sil a schopností pokoušela o sepsání jakési práce časové“ atd. atd.

V „*Tužbách*“ opět hlásá nám Světlá: „Vždy kráčel poeta před učencem bádajícím, zkoumajícím, bedlivě měřícím a vážícím, s pochodní genia v ruce, tuše dávno, co tento teprve pracně shledává a po dlouhém namáhání a úsilí potvrzuje. Za proroka býval básník ve starověku ctěn, za tlumočníka mezi přírodou a lidstvem dosud jej uznává naše střízlivá doba.“*)

Kdo pozorně přečte statě svrchu námi jmenované, nebude v pochybnostech, kam směřují

*) Tlumočnickí podobných mínění učinila Světlá svoji Ivanu v „*Zátiší*“; viz rozmluvy její s básníkem Gustavem a o něm.

ráce *Z našich bojů*, *Rodáci*, *Věmec slzičkový*, *Plevno*, *Miláček lidu svého*, *Pozdě*. Odhaluje nám mi spisovatelka prohlubiny, sráže a bahniska života našeho národního, jež luznou květenou, ábně rozestřenými křovisky a světélky čiperně ad nimi tancujícími oku nezkušenému jsou ukryty. Kdo nevzpomněl by první části básně Čechovy *Podobenství* v *Nových Písniích*!) Ona smělou ukou odstraňuje vše to, co v líbezný sen o pouhé en kráse nás ukolébává, až zaleknouce se zakrýváme si oči před pohledem děsivým. Kdokoli šímá si bedlivě kolotání našich důležitých otázek árodních a literárních, byl by s to prstem ukáati na ty které kruhy a osobnosti, jichž se K-oliny Světlé práce časové týkají.

Nebudeme vypravovati děj románů a novel ťch; dotkneme se jen podkladu některých zvláště ůležitých. „*Z našich bojů*“ mří proti zásadě předních našich řad r. 1882. do národa vržené naprosté nutnosti učení se jazyku německému v nepatrnějších školách obecných. „*Plevno*“ od- aluje nám podvratnost směru kosmopolitického některých kruzích naší belletristiky k takové latnosti přiváděného. „*Miláček lidu svého*“ jasně e Vladimíru Braném a doktoru Snětivci nám kazuje, do jakýchžto rukou klade lid český své sudy a jakým to záměrům sobeckým a nekalým řispůsobují se hesla, jimiž někteří předáci důvěru nadšenou lásku jeho si získávají. Podobně jako *Miláček* působí i „*Rodáci*“; v črtě „*Pozdě?*“ (dříve *První akt*“ zvané) upozorňuje nás spisovatelka a společenské převraty, valem k nám se ženoucí. éto otázky dělnicko-sociální slouží vedle luštění oměru šlechty k vrstvám občanským již i „*Miláček lidu svého*“, časový román, na důmyslné problémy vůbec bohatý, jako zase *Plevno* vedle

hlavní své účelné myšlenky, hlásá slovanskou vzjemnost, úctu přede vším, co českého, po předcích zachovaného a kárá neplodnou háravou blouznivost.

Na básnířku těchto prací hodí se slova, jež Lucían v „Plevnu“ vyslovuje: „Povstávám na pomstu národu českému, jenž jest ohrožen zmijí zrad, která se líhne v srdcích vlastních jeho dětí. Obrazy z naší přítomnosti to byly, které zajisť v době nejnovější přinesly Světlu výtku, že „vstoupila zde snad bojovnice nad umělkyní.“ Pochopila jsem úplně nelibost jakoukoli, která zdvihla proti těmto mravním činům... Jsou osobnosti i celé společnosti v národě našem, které tak na radu účet národu našemu skládají za svoje konání žádající, aby věreno jim bylo slepě, že kudy k tomu čejí, dobrou cestu zvolily. Práce podobného ohroženého „historiografa našeho vnitřního života národního“ zajisté jest jim nemila a nepohodlná. Než, nechtějme dále se obíratí úvahami, které mysl básnířčinu těžce zarmoutily a ji na dráhu literární, právě vyličenou, uvedly; chtějme dovésti, že „jiskrou svého přesvědčení“ pronikla v tmu a ji zaplašila, že „ostřím svého péra“ porazí nám škodlivých nejen se dotkla, ale je i zhubila...

Nejsou však práce časové jakousi jen snůškou hlubokých myšlenek a úvah, skvělých potýček slovních, v nichž rozvinuje spisovatelka se stejnou dovedností mínění vlastní jako protivníkovu. V ní nikají rovněž poutavým dějem, mistrně propracovanými postavami, líčením okolí a ovzduší do podrobností provedeným, jako jiné veliké skladby. Ve příčině té zvláště dlužno jmenovati Plevnu Miláčka a Z našich bojů. I zde jsou to namnoho duchaplné, neobyčejným vzletem i citem ryzi

předčící ženštiny, které svých snah učinila prostřednicemi: vizme ~~Leonilu~~ ~~ov~~ Miláčku I. sv., Luběnkou v „Plevnu“, tetu Albínu v „Bojích“, Celestu v črtě „Pozdě?“ K nim řadí se mužové jako pan Srdečný, Lucián, Boleslav Braný, Albín Záruha.

* * *

Účelem úzce spojeny jsou s obrazy a ohlasy časovými „tendenční povídky pro náš lid“, jimiž chtěla spisovatelka do ruky milované, ze které mnohý ovšem nebroušený stkvost přijala, vložiti přesné vodítko na trnité a nebezpečné dráze života a působení národního. Povídky ty přimykají se úzce k poměrům a potřebám mravním, hospodářským a společenským našeho lidu, zvláště na hranicích jazykových. Činnost literární, která je zrodila, je doplňkem činnosti veřejné, jež lidu pohorskému, částečně s pomocí jiných osvícenců darovala mnohou školu, mnohou hojně zásobenou knihovnu. (Známo, že škola česká ve vsi Poještědské Petrašovicích, i v Liberci děkuje paní Světlé a jiným s ní národovcům svoje zřízení; z knihoven jí zbudovaných vyniká Dolnopasecká.) Jsou to povídky: Na zdar důstojného, Na bludné cestě, Hospodská v Letovicích, Bohatá nevěsta, Nezabloudil a Satanáš. Všecky zamlouvají se nám srdečným tónem, jímž zajisté ihned k srdci lidu venkovského se přitulí, zdravým svým základem a ideálními snahami.

Roztomilá povídka „Na bludné cestě“ jasně zobrazuje zhoubnost německých škol pro české děti. Ta Markétka perníkářova je v zakuklení rozkošného díblíka věru strážný genius lidu, nejinak než hospodská v Letovicích Justa, která

opět vážnou odhodlaností svou nás poutá. Povídka jejím jménem nadepsaná stejnou má tendenci s předešlou. Příležitostná črta „*Na zdar důstojného*“ věnována byla slavnostnímu listu „*Národ sobě*“; vedle pobídky ku horlivým sbírkám na divadlo Národní, ušlechtilou to budoucí školu dětí českých, shledáváme se v ní i s přímluvou za sňatky na základě obapolné úcty.

Mravní tuto zásadu hájí také povídka „*Bohatá nevěsta*“, sloužíc vedle toho ještě krásným pravdám jiným a podávajíc současně v rouše přepůvabné povídky úplný „breviář moderního hospodáře“. „*Bohatá nevěsta*“ jest skladba rozsáhlá a z „tendenčních povídek pro náš lid“ téměř dílo nej přednější. Mohli bychom ji týmž právem vřaditi do „*kreseb Ještědských*“; neboť i v zrcadle této tvorby zračí se horské ovzduší a rázovité okolí způsobem nejvýše poutavým, i v ní shledáváme se s mnohou vznešenou myslí, zlatým srdcem, tvrdou, nepodajnou lebkou českého severu, nám tak památného. Jeť otec Blažejův i mladý, nešťastný jeho syn, kteří „ten pokrok“ a národ náš tak velice milují, jednoho jen ducha s Šimonem, který nad „tím ukřižovancem“ se rmoutíval, Bětunka a starý Potůček, otec její, rovněž nám k srdci přirostou jako třeba Enefa a její pradědeček, — Kačenka Donátova nic Francce mlynářově nezadá. Avšak většina těch postav oblečena již „v nachový plášť nových, volných myšlének“, jsou dítky doby naší přítomné a spisovatelka je stvořila, ne aby byly památkou svérázného ducha předků, nýbrž, aby jejich slova a činy byly poučením mladému pokolení, kde chybuje, kde s prospěchem si vede. „*Bohatá nevěsta*“ vypravuje nám o Blažejí Trnkovi, jehož otec tak tuze hleděl si „toho pokroku“ národního, až synovi nejmladšímu

zanechal na statku dluh. Mladý sedlák si umiňuje, že statku nepustí a sestry, jak otcem jim slíbeno, slušně vybude. Aby tak učiniti mohl, pídí se pomocí dohazovače Laštovičky po bohaté nevěstě. Avšak zjeviv se s úmyslem svým nejdražšímu příteli svého otce, Potůčkovi, drůbežníkovi, a dcerce jeho, roztomilé Bětunce, všechnu vážnost u nich ztrácí. Měli jej za vzor čestného jinocha, za důstojného dědice otcova — prospěchářství jeho zdánlivé na dobro od něho je odvrátí. Blažej ožení se s bohatou, přihrublou Kačenkou, očistí statek od dluhů, zachová otci mezi občanstvem chvalnou památku, vdá sestry, — ale stává se nekonečně nešťastným. Žena jeho nemá sebe skrovnějšího vzdělání, milým jeho snahám se posmívá, je zporná a na konec chce za svoje penize vládnouti na statku po starosvětském způsobu svých rodičů. Zálibou svou ve knihách, hospodářských listech a strojích rozhněvá si ji Blažej na dobro, za to získá si bratra jejího Stánu, který je tmářských rodičů, bratra i sestry Kačenky pravým opakem. Pro řezačku jakousi dojde k výstupu krvavému; Blažej ve hrozném hněvu ji rozbije a poraní se při tom nebezpečně. Lítostí a strachem před jeho smrtí jata, spolu i domluvami Stáňovými pohnuta, obrací se Kačenka zvolna a když Blažej se pozdraví, zavládne v domě alespoň snesitelný mír. Milostnou Bětunku, k níž Blažej tak lnul jako ona k němu, získá si Stáňa za ženu. — Ve vypravování z míry zajímavé, plné znamenitých výjevů, rozesila spisovatelka plnou hrst moudrých rad hospodářských a společenských.

Povídka „Nezabloudil“, v témž čase (1883) sepsaná, čelí proti podvratným, veřejnému pořádku, mravnosti i národnosti naší stejně zá-

hubným snahám socialisticko-anarchistickým, které se z dělnictva tu tam i mezi lid selský rozšiřují v rouše často vábném a nenápadném. Jejich zosobněním jest tu jednatel „Hojnosti“, bývalý sazeč Jiruš a všechna společnost v Zaludově „u zeleného beránka“, tajně se shromažďující. Živel dověrný, nezkušený mezi lidem selským, jemůž, že sám jest čist, vše čistým jest, znázorněn jest mladým Jakubem. Prozíravější, rozvážnější občanstva část představuje zelinář Nikodem, k němuž Jakub, jda bouřnou nocí od „beránka“ a pln jsa podvrtných plánů svých soudruhů, zabloudí. Nikodem, přispůsobuje důmyslně zákony světové své zahradě, obrátí vznětlivého Jakuba na svoji víru. Zasnoubiv se s Filoméňkou, sestrou zelinářovou, ve které pozná dívku, po níž dávno tajně toužil, stává se Jakub nejen učněm, ale i bratrem Nikodemovým. — „Nezabloudil“ probírá otázku nejvýše palčivou a řadí se takto k pracím „Pozdě?“ a „Miláček lidu svého.“ Kéž dostane se tisícům prostého čtenářstva do ruky! — zabrání takto mnohému zlu!

Ač nehonosí se barvitostí tak pestrá a scénami tak živými, plastickými jako „Bohatá nevěsta“ má „časový ten ohlas“ právě pro účel svůj cenu velikou. V těchto dvou „tendenčních povídkách“ jsou to na rozdíl od „Bludné cesty“ a „Hospodské v Letovicích“ muži, jež spisovatelka učinila strážci nejdražších pokladů národních. Tam Markétka a Justa, zde Blažej Trnka i otec jeho, starý Potůček a Nikodem; Bětunka a Filoméňka jsou jich něžným doplňkem.

„Satanáše“ dlužno řaditi také do tohoto cyklu, ač rozsahem podobá se spíše románu. „Satanášem“ je syn drábův z Pojizeří, nenávidějící svobodných

snah r. 1848; jako student způsobí v řadách se mše na Koňském trhu se ubírající omladiny takový zmatek, že nepozorují, jak vede je vstříc záhubě. Nemoha po zničení moci drábovy dále studovati, ožení se s mladou vdovou na statku u Trnků a pomocí listin otcem mu dodaných stává se démonem všeho soudů chtivého okolí, spolu všem osvíceným a českým snahám co nejrozhodněji čele. S vnučkou zrádce Jana Šilhána, jehož teď po statku jen starým Trnkou nazývají, setká se mladý vlastenec Konstantin Hrdý, synovec a vychovanec buditele národního notáře Konejšila, jenž byl Šilhána kdysi soudruhem a zrádného jeho činu nejbližším svědkem. Konstantin vyslán jest strýcem do Pojizeří, aby studoval tamní poměry a působil ku zřízení nových českých škol. Zalíbiv si Martu Trnkovou, křísí v ní vědomí vlastenecké a přiměje notáře, aby u děda za její ruku pro něho se ucházel. Starci se na vzájem poznají a Marta doví se, kdo jejím dědem. Prchá od něho k farářově sestře a nechce s Konstantinem se shledati, aby nespojil se s krví proklatecovou. Konstantin s bolem pochopuje jednání její; ale konečně, když starého Trnku z rozčilení raní mrtvice, přece Marty dosáhne. Ze statku provinilcova hodlají oba těžiti k dobru národnímu.

Románek tento z Pojizeří zračí v sobě dvojí dobu, dvojí zápasy: starý čas poroby zápasící s rokem 1848, a dobu nynější, v níž zvláště na pomezí našem vzplanul se váš horoucností boj o národní statky nejdražší. Jest v každém svém řádku způsobilý, aby ve vábném rouchu novellistickém naléhavými svými pravdami vnikl v srdce lidu, jemuž jest ustanoven. Byla by to utěšená idylka z líbezného Pojizeří, v níž milostná postava Martina rozlévá vábné teplé světlo, kdyby se nad

ní nevznášel vážný mrak Šilhánovy minulosti; avšak právě tento stín dodává kresbě mohutnosti a jejímu významu hloubky.

* * *

Povídka „*Na bludné cestě*“ poněkud přepracovaná stala se, vřaděna jsouc v Urbánkovu knihovnu, jednou z prací ustanovených mládeži. Jest jich osm; šest povídek kratších: *Cizota*, *Šťastný převrat*, *Přece jen do české*, *Družky*, *Zimní neděle*, *Touha po vzdělání*, a kromě svrchu jmenované ještě rozsáhlá práce „*Škola mé štěstí*“, která vyšla již r. 1867. v Dědictví Svatojanském. Knihu tu rozmilou dostala pisatelka těchto řádků do ruky v exempláři zbaveném titulního listu, když již byla poznala některé romány a povídky Karoliny Světlé. Četla, četla dále, sloh i jazyk zdál se jí povědomým, postavy mile a známé se zamlouvajícími — až konečně přišla k vylíčení slunného břehu Vltavského, k tužbám chudého děvčátka, dojemně vyjádřeným — ne, tu knihu psalo jen jedno, drahé péro, pomyslila si — a skutečně se přesvědčila, že pontavá ta povídka pro mládež měla Karolinu Světlou za tvůrkyni. I menší povídky plny jsou ušlechtilé mravní i vlastenecké tendence; „*Zimní neděle*“ je vzpomínkou na laskavého, milovaného otce spisovatelčina.

* * *

Nad míru důležitým odvětvím činnosti básnické slavné této paní jsou spisy věnované řešení ženské otázky. Jest jich řada dosti rozsáhlá, větších i menších. Mnohé, ba většina z nich pocházejí z prvních dob básnické tvorby, což

dosvědčuje nám, jak ihned za přední úkol svůj považovala pracovati k odstranění pout společenských pohlaví její tísňících a vad je znešvarujících. Jsou ty práce dozvuky nesčíslných trapných hodin, které prožila jako děvčátko i dívka dospívající a jichž družky svoje chtěla ušetřiti.

Avšak paní Světlá ani jako povaha literární ani jako povaha veřejná není emancipistkou ve výstředním toho slova smyslu. Ona přeje si, aby vzděláním duch ženský povznesl se na úroveň ducha mužského — lépe řečeno, aby zmizel ten pošetilý rozdíl pohlaví ve světě duševním, aby nadání zápasilo o palmu, kdekoli k tomu jest způsobilé, bez ohledu na to, v čí mozku dar ten uhostěn. Paní Světlá přeje si, aby žena nebyla automatem, hračkou, břemenem, nýbrž aby stala se mužovou spolupracovnicí v práci jakékoli, jeho utěšitelkou, podporou jeho a vši společnosti lidské, v níž tak veliká, významná přisouzena jí úloha. „Jak mnohým zločinem neuvědomělým již se mstila žena národům svým za to, že na myslícího člověka vychována nebyla!“ volá Světlá v úvodu k Upomínkám, v němž rozbírá otázku výchování žen českých se stanoviska národnostního. Snažila se spisy svými poctivě a neunavně, aby novým, vážnějším snahám připravila mezi ženami a dívkami českými útulek, aby z kořene vyvrátila netečnost, povrchnost, titěrnost a vlahost smýšlení národného i mravního, mezi nimi, jako mezi mnohými z družek jinorodých, bující. Nesměřují k tomu pouze práce belletristické, ale mnohé spisy poučné, jako především „Upomínky“, „Listy k ženám o ženách“, „O výchování žen“, „Několik slov o významu naší literatury“ atd.

Z děl básnických otázce ženské slouží romány: Lásky k básníkovi a V zátiší, novelly a povídky:

Dvojí probuzení, Společnice, Zamítání, Sestry, Líbáňky koketiny, Rozcestí, Konec a počátek, Okamžik. Jest to román „V Zátíší“ s velebnou postavou své Ivany, který spolu s novellou „Konec a počátek“ razí ženě cestu jako spolupracovnici vznešených úkolů a snah mužů učence. Zároveň jest „Zátíší“ výmluvným zobrazením stesku, Čelakovským před tolika desetiletími proneseného:

„Ne horoucnost povalečná
zjedná duchu potravu;
práce tichá a společná
získá vlasti oslavu“.

Jest to román „Láska k básníkovi“ (k němuž popudem byla rozmluva rodiny Rottovy s básníkem Hálkem), který ukazuje vyvolenkyním pěvců národních, jak zachovati se, aby mysl básnická, duchem jejich napájena, ale poměrem k nim nepouťána, dostala úloze jí předurčené. Hálkova báseň „Jen sešednět mi nedej, Bože“ stejnému popudu děkuje vznik svůj. Leckomu bude se zdáti měnavý osud Isabellin poněkud romanticky přibarveným; ale postava ta navždy bude ozdobou děl Světlé i našeho románopisectví. Zásadu: obětovati se blahu a prospěchu jiných hájí i „Dvojí probuzení“, o němž jako o první práci Světlé již v životopisu jejím zevrubněji jsme pojednali.

„Rozcestí“ jest obrazem pravé umělkyně, která umění i štěstí svoje milostně obětuje; luzné, nejjemnějšími barvami namalované postavě Ervínině je pyšná, bezcitná Coronna nejúčinnější protivou.

Novelly „Zamítání“, „Líbáňky koketiny“, a „Sestry“ namířeny jsou zvláště proti mělkosti, rozmarnosti a licoměrnosti duše ženské a ukazují na zhoubnou žeň, lidstvu a národu z nich kynoucí. „Společnice“ jest obrazem trapného postavení mladé chudé dívky, jež nucena je skromné svoje vzdělání

využití na prospěch tvrdých boháčů. Paní radoválováková jest jeden z typů pražské společnosti předních dob tohoto století. Ku bolestnému vzdechu, který dere se nám z duše nad milostnou Aninkou, srdinkou půvabné povídky, odpovídá nám potěšitelně — Ženský výrobní spolek autorkou založený

Společnice, Láska k básníkovi a Okamžik jsou z prací věnovaných otázce ženské nejplastičtějšími; vynikají bohatým dějem a barvami stkvělými. Drobnůstka „Okamžik“ napsaná pro almanach Umelecké besedy „Máj“ jest řady té perlo. Zjistě těžko uvěřiti, že všechny přednosti péra paní Světlé shrnuty v tuto črtu — a přece tomu tak. Ferdinand Schulz o ní praví v Nár. Listech 1872: „Jest to vzor tak zvaného kabinetního kousku. Interessantní situace, duchaplné spracování, elegantní ukončení, mistrné dílo moderní psychologie . . .“ Nebudeť se zajisté nikdo domnívati, že práce tyto jsou, přes účel svůj, jakousi „literaturou ženskou“. Veliká duše Světlé není ani schopna toho, proti čemu horlí tak úsilovně v Upomínkách str. 99—105; ona vždy co nejrozhodněji se opírala zakládání sbírek belletristických výhradně dámám ustanovených, volajíc: „Což jsou pravdy dvě, jedna mužům, jedna ženám ustanovená?“ I novelly ženskou otázku probírající poskytnou vážným mužům (a snad právě jim!) hojnost látky k pilnému přemýšlení.

Rázem svých postav ženských pojí se k druhu prací prve jmenovaných i čtyři novelky, jež bychom nazvali speciálně salonními. Odehrávají se vesměs v kruzích drobné šlechty neb statkářstva a sloužily by každému novelistovi ku cti; před velikolepým základem a významem prací jako Nemodlenec, Zvonečková královna, Poslední paní Hlohovská a j..v. ustupují ovšem do pozadí. Jsou

to: „*Tonoucí ráže*“, „*Debora*“, „*Zasnoubení*“ a „*Deera pouště*“. Z nich poslední zvláště předčí trefností svých postav; svěžím koloritem honosí se všechny v míře nadobyčejné.

* * *

Zbývalo by nám ještě promluvit o pracích paní Světlé, které vymykají se belletrii, umění romanciérskému. Jsou to kromě rozličných menších statí hlavně její memoiry „*Upomínky*“, „*Pan policejní kommissář*“, a „*Z literárního soukromí*“. Oplývají ovšem všechna tři díla takovým bohatstvím drobných obrázků a postav výrazných, že by snadno bylo připočísti je ku plodům činnosti básnické — byť i reprodukovala pouze, co paměť básnířčina si zachovala a nikoli, co fantasie její vytvořila. Citovali jsme z Upomínek i z Literárního soukromí tolik výrokův a statí, že leží podstata jejich před čtenářem jistě jasně odhalena. Jsou obojí memoiry schránkami plnými zlatých zrn; stačily by samy o sobě, aby staly se nám vodítkem mravním a zvláště vlasteneckým. Jako ve většině básnických prací paní Světlé, zde po přednosti vztyčen prapor s heslem: „*Myšlénky!*“ Kolik je našich spisovatelů, již prapor takový třímají v čase, kdy rázovitý „*detail*“, podrobný rozbor psychologický hlavní jsou snahou umělcovou?

„*Upomínky*“ a zajímavý jich doplněk „*Pan policejní kommissář*“, jsou zpovědí života Karoliny Světlé; „*Z literárního soukromí*“ spolu se statemi „*Z české literatury*“, „*Vzpomínka na básníka z našeho lit. obrození*“, „*Tužby*“, „*Několik slov o významu literatury*“ s některými proslovy jejích románů (již dříve citovanými) jsou zpovědí její literární. Obojí memoiry co do kulturního momentu ceny jsou veliké, podávajíce nám obraz našeho života sou-

kromého od počátku tohoto století do let osmdesátých a doplňuje takto dílo, které vykonala paní Světlá poesie. Veliký mravní jejich význam spočívá v souzvuku, jakým vyznívají s konáním autorčiným. Není zde ani jediné nadšené fráze; paní Světlá nekoná velikých mravních svých činů jen pérem — ona každé chvíle dokládá je skutky. Z mnohých vět „Literárního soukromí“ uvádíme pro příklad jen tuto: „Kterémužto psychologovi se podaří objeviti nám, odkud se u nás vzal první zárodek onoho nepochopitelného bludu, že nám, národu ze všech stran ohroženému, cizími živly skrz naskrz prosáklému, není nikterak potřebí napnutí veškerých sil, abychom stejně šťastné s jinými národy pokračovali a pokrokem tím se udržovali, nýbrž že si máme libovati v konservativní zahálce? Aby pracovníku k činnosti se hlásícímu se neposkytovalo nejen žádného povzbuzujícího uvítání, nýbrž aby se mu projevovalo povržlivou chladností a nevrloú antipatií, že o jeho snaživost nikdo nestojí? Zdali pak znají badatelé v dějinách jiných národů momentu podobného?“ K otázce této bolestné dlužno odpověditi, že ani my bychom ho neznali, kdyby naše všechny osobnosti veřejné a literární jako paní Světlá vítaly každý slibný záskmit talentu, každý pokus zdárné práce s radostí upřímnou a povzbuzením nejutěšenějším. Jak blaze by u nás bylo, kdyby splnily se všechny tužby ve spisech paní Světlé, ať básnických, ať poučných, vyslovené!

* * *

Pro lepší přehled přidáváme ku svému rozboru chronologický seznam děl naší básnířky. Rokem alespoň přibližně naznačen čas vzniku, vydání též dle času jsou číslována.

1858. *Dvojt probuzení*. 1. Máj 1858, 2. Sebrané spisy u Kobra (Národní bibliotéka) II.
1858. *Sefka*. 1. Posel z Prahy 1858, 2. Sebrané sp. Kobr. II.
1859. *Sestry*. 1. Obrazy života 1859, 2. Sebrané sp. Kobr. II.
1859. *Společnice*. 1. Máj 1859, 2. Laciná knihovna, 3. Salonní bibliotéka.
1860. *Líbánky koketiny*. 1. Obrazy života 1860, 2. Sebrané spisy Kobr. III.
1860. *Láska k básníkovi*. 1. Bibliotéka původních románů, 2. Sebrané spisy Kobr. II.
1860. *O krejčkově Anežce*. 1. Bibl. pův. rom., 2. Laciná knihovna, 3. Salonní bibliotéka.
1860. *Zamítání*. 1. Lumír 1860, 2. Sebrané spisy Kobr. III.
1860. *Za májového večera*. 1. Máj 1860, 2. Sebrané spisy Kobr. III.
1861. *První Češka*. 1. Slovanské besedy, 2. Sebrané sp. Kobr. I.
1861. *Skaldk*. 1. Lumír 1861, 2. Laciná knihovna, 3. Salonní bibliotéka.
1862. *Několik archů z rodinné kroniky*. 1. Máj 1862, 2. Ústřední knihovna, 3. Sebrané spisy Kobr. II.
1862. *Slavnostní proslovení při svěcení praporu Sokola pražského*. Národní Listy 1862.
1863. *Cikánka*. 1. Rodinná kronika, 2. Laciná knihovna, 3. Salonní bibliotéka.
1863. *Ještě několik archů z rodinné kroniky*. 1. Almanah Cyrrilometodějaký, 2. Ústřední knihovna, 3. Sebrané spisy Kobr. II.
1863. *Lesní panna*. 1. Boleslavan, 2. Sebrané sp. Kobr. II.
1863. *Několik dní ze života pražského hejska*. 1. Květy 1863, 2. Sebrané spisy Kobr. II.
1864. *Na úsvitě*. 1. Národ 1864, 2. Samostatně u Kobra, 3. Sebrané spisy Kobr. VI.
1864. *Lamač a jeho dítě*. 1. Zlatá Praha 1864, 2. Laciná knihovna, 3. Salonní bibliotéka.
1864. *Naší mládeži*. 1. Po desíti letech (alm.), 2. Sebrané spisy Kobr. V.
1866. *Z tanečních hodin*. 1. Květy 1866, 2. Sebrané spisy Kobr. III.
1866. *Drama zbořeného domu*. 1. Květy 1866, 2. Sebrané spisy Kobr. III.
1866. *Rozcestí*. 1. U Kobra 1866, 2. Sebrané sp. Kobr. V.
3. Samostatně u Kobra 1890.
1867. *Vesnický román*. 1. Květy 1867, 2. Matice lidu 1869, 3. Sebrané spisy Kobr. IV.
1867. *Deera pouště*. 1. Květy 1867, 2. Sebrané sp. Kobr. IV.

1867. *Z Ještěda*. 1. Světozor 1867, 2. Sebrané sp. Kobr. III.
1867. *Škola měšťanská*. 1. Dědictví Svatojanské 1867, 2. Samostatné u Urbánka.
1867. *Listy k ženám o ženách*. Květy 1867.
1867. *O vychování žen*. Květy 1867. (Vyšlo již dříve v překladi německém v Rufferově „Reformkalender“).
1868. *Kříž u potoka*. 1. Matice lidu 1868, 2. Sebrané spisy u Grégra I.
1868. *Jitřenka*. 1. Květy 1868, 2. Moravská bibliotéka Šaškova 1887.
1869. *Kantárčice*. 1. Květy 1869, 2. Spisy sebrané Grégr. III.
1870. *Frantína*. 1. Květy 1870, 2. Sebrané spisy Grégr. V.
1870. *Večer u koryta*. 1. Květy 1870, 2. Česká stráž 1890.
1870. *Poslední paní Hlohovská*. 1. Světozor 1870, 2. Spisy sebrané Grégr. II.
1871. *Mladší bratr*. 1. Květy 1871, 2. Sebrané sp. Kobr. IV.
1871. *Hubička*. 1. Osvěta 1871, 2. Kresby z Ještědí (Laciná knihovna).
1871. *Cerný Petříček*. 1. Světozor 1871, 2. Spisy sebrané Grégr. III.
1872. *Náměly*. 1. Osvěta 1872, 2. Kresby z Ještědí.
1872. *Zvoňčková královna*. 1. Matice lidu 1872, 2. Sebrané spisy Kobr. V., 3. Samostatné u Kobra 1890.
1872. *Ten národ*. 1. Květy 1872, 2. Sebrané spisy Grégr. V.
1872. *Okamžik*. 1. Almanah Umělecké besedy, 2. Sebrané spisy Grégr. V.
1873. *Nebožka Barbora*. 1. Osvěta 1873, 2. Kresby z Ještědí.
1873. *Nemodlenec*. 1. Světozor 1873, 2. Sebr. spisy Grégr. IV.
1874. *Konec a počátek*. Ženská bibliotéka 1874.
1874. *Upomínky*. 1. Osvěta 1874 a 1875, 2. Libuše 1888.
1874. *Purkmistrovic Katynka*. 1. Almanah Souzvuk, 2. Salonní bibliotéka.
1877. *Debora*. 1. Ženské listy 1877, 2. Sebr. spisy Kobr. III.
1878. *V Zdišti*. 1. Osvěta 1878, 2. Sebrané spisy Kobr. IV.
1878. *Přišla do rozumu*. 1. Ženské listy 1878, 2. Kresby z Ještědí.
1878. *Z české literatury*. Ženské listy 1878.
1878. *Teta Vavřincová*. 1. Koleda, 2. Kresby z Ještědí.
1879. *Poděkovací přepis studentstvu*. Upomínka na jub. K. S.
1879. *Tonoucí ráže*. Ženské listy 1879.
1880. *Tri chvíle*. Osvěta 1880.
1880. *Zasnoubení*. Květy 1880.
1880. *Z ovzduší barrikád*. Světozor 1880.
1880. *Z literárního soukromí*. Ženské listy 1880.
1880. *Na zdar důstojného! „Národ sobě“* (list památní).

1880. *Plešno, Světozor* 1880.
 1880. *Modřín Marie Teresie*. Boleslavsko.
 1880. *Meluzina*. Almanah Slavia.
 1881. *Pan policejní kommissář*. Světozor 1881.
 1881. *Pozdrav Zofe. Zora*.
 1881. *Bludička*. 1. Ruch 1881, 2. Kalendář paní a dívek 1890.
 1882. *Mladá paní Zapletalová*. 1. Ruch 1882, 2. Kalendář paní a dívek 1888.
 1882. *Na bludné cestě*. 1. Laciná knihovna národní, 2. Urbánkova knihovna pro mládež.
 1882. *Miláček lidu svého*. Světozor 1882.
 1882. *Dívousové*. 1. Zora 1882, 2. Pečírkův kalendář 1890.
 1882. *Úvaha o knize „Bernard Bolzano“*. Ruch 1882.
 1882. *Pán a sluha*. 1. Vánoční almanah Dörflův 1882, 2. Svatvečer 1890.
 1882. *Úvod k literárnímu přehledu Uměl. Besedy*.
 1883. *Bohatá nevěsta*. 1. Domácí krb 1883, 2. Kal. Ottův.
 1883. *Nezabloudil*. 1. Vesna 1883, 2. Kalendář Ottův.
 1883. *Z našich bojů*. 1. Ženské listy 1883, 2. Svatvečer 1890.
 1883. *Touha po vzdělání*. 1. Jarý věk 1883, 2. Urbánek, Knihovna ústřední pro mládež 1888.
 1883. *Šťastný převrat*. 1. Jarý věk 1883, 2. Urbánek, Knihovna ústřední pro mládež 1888.
 1883. *Družky*. 1. Jarý věk 1883, 2. Urbánek, Knihovna ústřední pro mládež 1888.
 1883. *Přece jen do české*. 1. Jarý věk 1883, 2. Urbánek, Knihovna ústřední pro mládež 1888.
 1884. *Oizeta*. 1. Jarý věk 1884, 2. Urbánek, Knihovna ústřední pro mládež 1888, Šimáčkův kalendář 1887.
 1884. *Dcera otce svého*. Ruch 1884.
 1884. *Z vypravování staré žebračky*. Osvěta 1884.
 1884. *Mlha*. Vesna 1884.
 1884. *Hospodská v Letovicích*. Kalendář Ústř. Matice 1885.
 1884. *Motýl*. Ruch 1884.
 1885. *Zimní neděle*. 1. Jarý věk 1885, 2. Urbánkova ústřední knihovna pro mládež.
 1885. *Na košťátkách*. Ruch 1885.
 1885. *V Hložinách*. 1. Světozor 1885, 2. Kab. knih. Šimáčkova.
 1885. *Heydukovi*. Sborník na oslavu 50l. zroz. Heydukových.
 1885. *Satanáš*. Přítel domoviny 1885.
 1885. *Májová vzpomínka na básníka z máje našeho liter. obrození*. Přítel domoviny 1885.
 1886. *List brečtanový na pomník J. Baráka*.
 1886. *Poslední poustevnice*. Přítel domoviny 1886.
 1886. *Do tisícého čísla Světozora*. Světozor 1886.

1886. *V Máchův den.*
1887. *Rodáci.* Zlatá Praha 1887.
1887. *Věvec slzičkový.* Zlatá Praha 1887.
1887. *Josefů Josef.* (Prostá mysl) Osvěta 1887.
1887. *Kterak se dohodli.* (Prostá mysl) Osvěta 1887.
1887. *Černá divizna.* (Prostá mysl) Osvěta 1887.
1887. *Jindřich Fugner v mé paměti.* Pod praporem Sokolským 1887.
1887. *Stráž na severu.* Stráž na severu 1887.
1887. *Pondělí?* (První akt). O bídě lidské 1889.
1887. *Časová úvaha.* Stráž na severu 1887.
1887. *Větrně* (Prostá mysl). Literární premie Uměl. Besedy 1888.
1887. *Tužby.* 1. Rozhledy literární 1887, 2. Svatvečer 1888.
1887. *Aforism.* Památník Říp.
1888. *Dopisy paní Kateřiny Kroužilkové I. II.* Svatvečer 1888.
1888. *Vzpomínka.* Almanach Dobroslava 1888.
1888. *Několik slov o významu naší literatury.* Kalendář paní a dívek 1889.
1889. *Ze starých časů.* (Prostá mysl). Pečírkvův kalendář 1889.
1889. *Škapulář.* Přítel domoviny 1889.

Jak ze seznamu zřejmo, vycházely Sebraných spisů Karoliny Světlé dvě řady; řada u Grégra dospěla pěti svazků a zanikla na zármutek čtenářstva a nelibost současné kritiky. Řada u Kobra v Národní bibliotéce vydávaná doplní se v brzkou na šest dílů. Jiná souhrnná vydání kratších povídek vyšla u J. Otty v Laciné knihovně i Salonní bibliotéce. Spisy pro mládež vyšly u Urbánka pod souhrnným titulem „Čtete rodný jazyk svůj.“ Největší počet prací roztroušen jest dosud po časopisech nejrozmanitějších. I bylo by přezádoucné, nejen aby vydávání Sebraných spisů co nejrychleji pokračovalo, ale aby vedle skvostnější úpravy přichystáno bylo pro lid a kruhy nejširší i laciné vydání. Takové s prospěchem bylo by začítí s pracemi dosud po druhé netištěnými.

* * *

Karolina Světlá, vyjímajíc články poučné a memoiry, zůstala při jediné formě. Básní ani dramát nenapsala, ač již při objevení se jejího Vesnického románu prorokoval jí na př. Neruda veliké úspěchy v tomto druhu umění básnického. I jest vskutku hluboce litovati, že nepokusila se některou svoji skladbu napsati pro prkna divadelní. V dílech jejích tolik je dramatickosti, podaří se jí vždy tak znamenitě vložiti postup i rozuzlení děje v ústa svých hrdinů, že by se bylo jejími dramaty a tragediemi dostalo obecnstvu vzácných požitků. Snad nepřikročila nikdy k práci dramatického básníka, aby nebylo čtenářstvu postrádati hlubokých a trpytných těch proudů myslitelovy výmluvnosti, jež románům jejím neplodnější dodávají vláhy. Nesnášíť již naše jeviště přítomné těch dramát „knihových“ Schillerových, Göthových, Lessingových, škrtá v nich právě místa a věty čtenářům nejvýznamnější, aby zvýšila účinnost večera.

Dva z románů vesnických přilákaly alespoň ku spracování jiné ruce, ruce to Elišky Peškové, a sice „Kříž u potoka“ a „Vesnický román“. Má se to s jejich dramatisováním jako se Sirotkem Lowoodským Birch-Pfeiferové v poměru jeho k arcidělu Jane Eyre od Currer Bell-ové! Z Hubičky stvořila Eliška Krásnohorská rozkošné libretto ku Smetanově stejnojmenné operě.

Spisy Karoliny Světlé upoutaly k sobě nejen lásku otčiny ale i úctu ciziny. Největší pozornosti dočkala se u pobratimského národa polského a to hlavně zásluhou manželů Grabowských. Z jiných polských překladatelů a životopisců zasluhují zmínky: Helena Kuczalská, Viktor Czajewski, Eryk Jachowicz. Na polský jazyk přeloženy práce: Několik archů z rodinné kroniky, Ještě několik archů

z rodinné kroniky, Několik dní ze života pražského hejska, Teta Vavřincová, O krejčíkově Anežce, Na úsvitě, Vesnický román, Lamač a jeho dítě, První Češka (p. Kuczalská), Kříž u potoka, Námluvy. Na jazyk francouzský přeloženy v „Revue de deux mondes“ Vesnický román a pak Krejčíkova Anežka. Z německých překladatelů známe jen Edvarda Rüffera a F. Bauera. Také do chorvatčiny, slovenštiny a srbštiny překládány práce paní Světlé.

Zvláštní postavení národa českého na venek zavinilo, že spisy paní Světlé nestaly se ještě majetkem všech světových literatur, na jejich i na naši to škodu. Jak důstojně, geniálně a svérázně representovala by Karolina Světlá český román před cizinou, tak málo si nás cenící! Pak teprve byl by na jisto ustanoven význam její v písemnictví století devatenáctého; pak narýsovala by péra nejpopovolanější parallelu mezi ní a mezi velikými romanopisci našeho věku. Posud Kar. Světlá přirovnávána jen k Georges Sandové a Boženě Němcové. Význam její je však mnohostrannější než význam veliké reformátorky postavení žen ve Francii, a líbezná naší národní pohádkářky. O tvorbě Karoliny Světlé dlužno uvažovati zároveň s činností Viktora Huga, Andersena, Spielhagena, Auerbacha, Lewaldové, Ibsena a Björnsona, George Elliotové, Dickensa, Tolstého, Turgeněva — ó, komu by lze bylo vyjmenovati všechny ty veleduchy, s nimiž měla stejnou dráhu, stejný cíl a — stejnou sílu . . .

Než, nač vyhledávati pro ni místa ve Slavínu všesvětovém — místa, kterého nikdy nedbala — ta nejupřímnější básnířka a přítelkyně lidu českého? . . . O její práci píše Vrchlický na konci čarokrásné své básně:

„Všech českých srdcí žhoucí ráže,
granáty všechny českých citů,

i něha dívky, pevnost muže,
vzlet orlí, píseň skřivánková,
ba celá vlast v své krásy třeptu
i v lepší příští naděj nová,
až vzdálené ty krásné cile,
vše pro vždy ve Tvém žije díle, —
ó velký život, jež Jsi žila!

Kde, ó národe, jest dílo podobné, život větší?

Část III.

Česká veřejnost Karolíně Světlé.

Vylíčivše, čím Karolina Světlá národu byla a čím jej obdařila, ve krátkém dodatku zmíníme se o tom, jak národ zachoval se k nejpřednější své básnířce. Bohudíky, není nám malovati obraz plný stínů, záští, úkladův a netečnosti; Karolina Světlá nebyla vždy doceněna, ale přece oceněna ve vlasti a především vždy milována. Nelze ovšem mluvit o tom, co veřejnost česká prokázala paní Světlé; ona co živa od ní ničeho nepřijala, nikdy na jakoukoli cenu, nadaci neb jiné vyznamenání nečítala, ba, jako Beneš Třebízský, velikou část svých honorářů darovala užitečným podnikům: Ženskému výrobnímu spolku v Praze, Vesně v Brně, Ústřední Matici atd. Čím ji česká veřejnost potila, tím oslavila zároveň sebe, ukazujíc takto, že dovede své první básnířce porozumět a jí si vážit.

Pokud se naši kritiky týče, nutno uznati, až na některé výjimky v pohnuté, záštiplné době nejnovější se vyskytující, že byla si vždy vědoma postavení svého vůči ženě tak geniální a pěstitelce písemnictví tak šťastné. Jest to neocenitelnou zásluhou Vítězslava Háška a J. Nerudy, zvláště onoho, že mladou romancierku snažili se pochopiti co do talentu a snahy, že neunavně, osobně i pérem ji pobízeli, aby dále, výše spěla. Vzpomínajíce li-

terární dráhy Karoliny Světlé, nedovedeme z ní vyloučiti Háka; bez upřímného, přátelského jeho nabádání byla by paní Světlá činnosti básnické zajisté nenastoupila a co více, na ní nevytrvala. Nedůvěřovala si, úcta její před uměním, jehož žezlo jí příroda do ruky vtiskla, byla veliká. Jakou měl s ní Hálek práci, než ji vnutil do přispěvatelství Máje! Ani později nelenil; nevycházel, jak víme, ani jediný podnik jeho literární, aby první v něm místo nebylo vyhrazeno Karolině Světlé. Tak dostalo se nám v krátkosti mnoho z nejvzácnějších jejích plodů.

Zaznamenáme tu některé listy a čelné v nich kritiky, jež zaměstnávaly se spisy básničky naší.

Národní Listy: 1862 (A. Waldau) Několik archů z rodinné kroniky. — 1866, 1872 (Schulz) Okamžik. — 1875 (Neruda) Spisy sebrané. — 1876 (Neruda) Spisy. *Naše Listy*: 1869 (Neruda) Český román vesnický a jeho tvůrkyně. *Národní Noviny* 1868. Vesnické romány. *Hlas* 1862 (Neruda) První Češka. *Čas* 1861 (Neruda) Několik archů z rodinné kroniky. *Ost und West* 1864 Totéž. *Osvěta* 1873 (Zákrejs) Drobné povídky. — 1874 (Zákrejs) Jitřenka, Konec a počátek, Ten národ, První Češka. — 1875 (Zákrejs) Purkmistrovic Katynka. — 1878 (Schulz) Spisy sebrané u Kobra i dra. Grégra vydávané. — 1882 (Fr. Bílý) Kresby z Ještědí, Povídky a novelly, Několik archů z rodinné kroniky I. a II., Na bludné cestě. 1887, 1888 a 1889. (Fr. V. Vykoukal) V Hložínách, Upomínky, Škapulří. Vykoukal posoudil také v novějších ročnících *Světozora* práce Světlé. *Ženské Listy* téměř ve všech svých ročnících vedle zpráv o Karolině Světlé a článků oslavných přinášejí posudky z pera redaktorky Elišky Krásnohorské. *Literární Listy*: 1885 (Pittauer) Satanáš. — 1886 (Pittauer) Poslední poustevnice. — 1887 (Vítězný) Jitřenka. — 1888 (Dlouhý) Upomínky, (Čech) V Hložínách. *Lymér* 1880 (Sládek) Spisy. *Paedagogium* (red. Lindner) 1879 Škola mé štěstí. *Domácí Hospodyně* 1887, 1888, 1889 (T. N.) v „Hovorech“ a rubrice „O ženách a od žen. *Hlas Národa* 1888 (X. Y.) Upomínky. *Hlída* literární. *Výhled* atd. atd.

Četné články životopisné a oslavné přineslo naše časopisectvo i písemnictvo ozdobivší je po

většině podobiznou a jinými vyobrazeními. Největší jeho část spadá na tři jubilejní roky básnické činy 1880, 1883, 1890.

Pokud nám lze bylo jich se dopřítiti jsou to tyto:

K jubileu roku 1880 vyšly následující články životopisné, a sice: a) s podobiznou: v *Upomínce na jubileum literární činnosti K. Světlé* vydané spolkem studentstva československého, biografii Jaromír Hrubý; v *Ženských listech* (Krásnohorská), ve *Světlozoru* s obšírným posouzením od Fr. Chalupy, s ilustracemi k *Zvonečkové královně*, *Kříži u potoka*, *Vesnickému románu* a s vyobrazením rodného domu Kar. Světlé v Poštovské ulici; ve *Květech* (Otakar Mokřý).

b) Bez podobizny: *Včela* (J. Jirovský), *Kurjeř Poranny* (Eryk Jachowicz), *Atheneum* varšavské díl I. a II. obšírná pojednání Bronislava Grabowského, *Osvěta*, *Líst* do našich světlých upomínek od E. Krásnohorské. *Časopis musea českého*: Dvě básničky lidu od Elišky Krásnohorské, *Beseda učitelská* (Karel Eichner), *Koleda* (Velen Obránov), *Národní listy* (Jaromír Hrubý), *Čech* (J. D—ý), *Svornost americká* (Frant. Kožíšková), *České Noviny*, *Český Jih*, *Politika*, *Opavský týdeník Šumavan*.

Dvacetipětileté jubileum literární oslavily: *Ženské listy*, *Humoristické listy* (životopis s podobiznou), *Gallerya współczesnych znakomitości* varšavská přinesla podobiznu, obšírnou biografii a rozbor spisů, jež napsal Viktor Czajewski; *Vesna* (životopis od Františka Dlouhého).

V den šedesátých zrozenin r. 1890 bylo v každém téměř listu českém po zprávě neb článku. Zvláště přinesly: *Ženské listy* životopis a báseň, oboje od El. Krásnohorské; *Národní listy* feuilleton od Karla Raisa a článek slavnostní od A. Šnajdaufa; *Lumír* báseň od Jaroslava Vrchlického; *Hlas Národa* touž báseň a článek Turnovského; *Zlatá Praha* vzpomínku, obrazy Prouskovy z Ještěda s článkem příslušným a báseň od Bohdana Kaminského; *Světlozor* vzpomínku od M. A. Šimáčka; *Kalendář paní a dívek* vydaný od Batovce podobiznu s allegorickým okolkem od A. Liebschera a životopisný článek od T. N.; *Vyšehrad*, *Domácí hospodyně*, *Politik*, *Pamětní list*: „*Vlastenkám českého severu Pražanky*“ podobiznu Liebscherovu a životopis od E. Krásnohorské, *Literární listy*, *Květy*, *Zábavné listy*, *Pardubské noviny*, vesměs životopisné vzpomínky; *Česká domácnost* č. 3. báseň od K. Zádníka.

Kromě času jubilejního vyšly následující články, biografie a vzpomínky věnované naší básnířce: Ve *Kočetech* 1868 podobizna a životopis od V. Háška; 1869 obraz Světlé s Ještědem se slovným průvodem; vyňatým z Románu Vesnického; ve *Světlozoru* 1871 podobizna se životopisem; ve *Včele* 1878 podobizna se životopisem; v *Orlu* (Turč. Sv. Martin) totéž; v úvodu k překladu „Lamače“ od M. Grabowské úvaha životopisná; v *Kalendáři J. S. Skrejšovského* totéž; ve knize J. L. Turnovského „Z naší doby“ v oddílu I. Pieta, vzpomínka životopisná; v *Našich vzorech* 1884 podobizna s životopisem od Stanislava Řeháka; ve *Slavně* totéž; v *Těftrunkově „Historii literatury české II. vydání“* rozbor činnosti str. 138. a 139.; v *Truhlářově „Výboru z literatury české, doba nová“* posudek a ukázka z Kantůrčice str. 303—308.; v díle *Pypina a Spasowicze Historie literatur slovanických* přel. A. Kotík posudek str. 422. a 423.; ve *Vesně* 1885 Rozbor Křtze u potoka od K. Šmídka; v *Jitřence* 1882 Karolina Světlá, přednáška od T. N.; v *Jitřence* 1883 Vycházka na Ještěd od Popelky; v *Ženských Listech* 1882 č. 7. dáta životopisná a literární od dr. Fr. Bačkovského (v práci České spisovatelky); ve *Zlaté Praze* 1887 podobizna s životopisem, 1889 vyobrazení domku v Dolních Pasekách od J. Prousky; v *Upomínce na svěcení obecné školy české v Petrašovicích* pořádal Jan Hrdlička, vzpomínka životopisná; v *Pamětním listu při slavnosti obžinek ve Starém Dubě „Našim ženám“* od K. Pellanta; v *Jizeranu* 1886 feuilleton „Vzpomínka na návštěvu Kar. Světlé“ od K. Pellanta; v *Ženských Listech* 1884 Výlet na Ještěd od Miliny Hanušovy; v *Pečtrkové národním kalendáři* na r. 1889 podobizna a životopis; v *České domácnosti* 1889 č. 1. totéž; v *Urbánkové Ústřední knihovně pro mládež* totéž; v *Kobrově Národní bibliotéce* Sebraných spisů K. Světlé č. I. podobizna.

Eliška Krásnohorská věnovala jí svoji první knihu „Z máje žití“ se vzletnou básní dedikační; rovněž svůj překlad Byronova „Childe Harolda“ ve stkvostné úpravě, V. Vlček připsal Světlé knihu „Tužby vlastenecké“, Heyduk sbírku „Obrazy“, Vrchlický básen „Soucit“, Podlipská román svůj „Osud a nadání“. I práce v letošním Příteli domoviny č. 1. 2. jest jí věnována. Básně vesměs dokonale, vzácného vzletu a síly napsali o Světlé: Jaroslav Vrchlický (Lumír 1890), Vilma Sokolova (Ženské listy 1879 č. 12), Eliška Krásnohorská (Ženské listy 1890, Světozor 1880), Bohdan Kaminský (v adrese Poještědské a Zlaté Praze 1890).

Nikdo dosud nenapsal knihu o přední básnířce naší, ale všechny ty posudky, životopisy, básně,

rozborů. ~~Je to vzpomínky~~ nesčíslné nakupily by se, jsouce sebrány, v malou knihovnu.

Dotknuvše se oslavy, jež připravilo paní Světlé naše časopisectvo, péra našich spisovatelů, štětec a tužka našich malířů, nemůžeme opomenouti způsobu, jakým ukázaly jí svou lásku veliké kruhy našeho čtoucího obecnstva. Pomineme úplně projevů jednotlivých sebe slovutnějších přátel více méně soukromě učiněných, a všimneme si pouze manifestací spolků, korporací a sborů všelikých. Karolina Světlá jest čestným členem následujících spolků: Umělecké besedy v Praze, Národní jednoty severočeské, spolku Stálců, Českého spolku v Miláně, Čtenářské besedy ve Světlé, Učitelské besedy v Česk. Dubě, spolku učitelek v Praze; dámských jednot: v Chrudimi, v Litomyšli, Slávy dcery v Hradci Jindřichově, Vlasty v Hořovicích, Vesny v Železném Brodě, Dobromily v Kolíně. Dále byla zvolena protektorkou Ženského spolku výrobního v Praze, který založila; dobročinná jednota dám v Liberci a jednota paní č. 17 v Chicagu americkém přijaly jméno Karolina Světlá, jmenujíce ji zároveň protektorkou svojí.

Adresy většinou *přestkvozně a velevýznamné* jí podali: r. 1880 Výrobní spolek ženský. R. 1890: týž; ženy českého jihu; ženy, dívky a cititelé z Poještědí s 2300 podpisy, s malbou J. Prouska a s básní Kaminského; Čtenářská beseda ve Světlé pod Ještědem, spolek paní a dívek v Litomyšli ve skřínce s pohledy na jejich město; také diplomy čestného členství na mnoze vynikají úpravou. Z čestných darů, o nichž dosud neučiněna zmínka jmenujeme: koflík s příslušným nápisem, věnovaný cititeli za „Jitřenku“; obraz „Pohled na Ještěd z Rottštyna“ od J. Prouska, album dám klubu amerického s akvarelky od Zd. Braune-rov, věnec dám z Poještědí, zdobený trikolorou slovanakou o národním vyšívání; album učitelek českých škol Plzeňských s pohledy na město a kroje tamní; album učitelů Česko-dubských; rukopisná sbírka básní 16 nejmladších básníků českých (r. 1879); alba manželů Náprstkových atd.

Slavnostní večery na počest K. Světlé spořádaly spolky: . 1879 spolek českých učitelek, spolek studentstva českoslovanského (v Umělecké besedě), r. 1880 akademický ve Vídni, Hálek v Praze, ženský výrobní v Praze, Krakovec ve Pcherách, akademiků židů v Praze, Libuše v Náchodě, Olymp v Karlíně, ochotníků „Šašek“ v Praze se slavnostním představením, v Proseči pod Ještědem tolikéž; besedy občanská v Táboře, obč. ve Velvarech, v Zákolanech pod Budčím (slavnostním řečníkem byl J. Barák), studující v Karlošově Rečici, spolek Říp v Nebuželi, měst. beseda v Jindřichově Hradci, Vesna v Brně. Týž spolek pořádal večer slavnostní i r. 1883 a 1890. Za posledního jubilea v čase, kdy toto píšeme, doslechli jsme jen o slavnostech Vesnině, spolku paní a dívek v Litomyšli, Učitelské besedy v Českém Dubě, Vlasty v Přerově, Literární jednoty v Klatovech, spolku Slávy dcera v Jindř. Hradci, spolku v Pardubicích a j.

Místa, odkud za dnů památných přilétlo Karolině Světlé nejvíce blahopřejných telegramů a dopisů, jsou mimo Prahu: Strakonice, Petrášovice, Světlá, Nymburk, Slaně, Vídeň, Brno, Olomouc, Tlumačov, Zákolany, Jindřichův Hradec, Liberec, Opava, Roudnice, Písek, Kutná Hora, Hořice, Český Dub, Proseč, Smiřice, Pešť, Bučovice, Sobotka, Plzeň, Sušice, Rakovník, Přerov atd.

Třeba suchopárna, nebudou tato skrovná data přece zbytečná; ukáží nade vši pochybnost, že jest Světlá nejen ženou velikého ducha, ozdobou písemnictví našeho nad jiné vzácnou nýbrž i — *miláčkem lidu svého!* Svěho lidu, za který v mládí trpěla, kterého nikdy milovati nepřestala, jehož úspěch byl jí darem nejmilejším, jehož útrapa jakákoli byla ranou do vřelého srdce jejího namířenou, svého lidu, z jehož půdy dala rozkvétati květům své žhoucí poesie nejkrásnějším. Ó zajisté, dokud lid ten věren zůstane své bytosti, dokud jedno srdce bude se těšiti z půvabů lesův a luhů ještědských, dokud jedna česká duše ženská, zalétati bude na perutích myšlének svatých a hroužení se v tůně citů šlechetných: dotud nepozbude vábného svého zvuku milované jméno — *Karolina Světlá!*

www.libtool.com.cn

Obsah.

Část I. Karoliny Světlé život	2
Část II. Karoliny Světlé spisy	
Část III. Česká veřejnost Karolině Světlé	

29 234 SU
BR 5298
6/98 31149-100 NULB

www.libtool.com.cn

9a

2

www.libtool.com.cn

Stanford University Libraries

3 6105 011 826 208

www.libtool.com.cn

STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES
CECIL H. GREEN LIBRARY
STANFORD, CALIFORNIA 94305-6004
(415) 723-1493

All books may be recalled after 7 days

DATE DUE

--	--

A hand-drawn rectangular box with rounded corners, located at the bottom center of the page, possibly for a signature or stamp.

www.libtool.com.cn